

DIERENWELZIJN & RESPECT

voor dieren onderwijzen

Les
PAKKET

REFUGES
ET
TABLEAUX
NOIRS

Voorwoord

Beste leerkrachten,

U speelt een cruciale rol bij het ondersteunen van onze kinderen en tieners op hun weg naar burgerschap en een kritische geest. De levende wereld, het dieren- en plantenrijk, heeft meer dan ooit mensen nodig die zich ervan bewust zijn dat zij hier integraal deel van uitmaken.

Binnen deze enorme opdracht is het hoofdstuk van de verhouding tot dieren zeer uitgebreid en complex. Het is noodzakelijk dat we dit belangrijke hedendaagse vraagstuk begrijpen vanuit de kennis van zaken die is opgebouwd uit de observaties van mensen die elke dag met dieren bezig zijn, zodat we hun subjectieve visie, hun oordeel, het dichtst kunnen benaderen.

Hierbij is het door “Refuges et Tableaux Noirs” ontworpen lespakket een waardevol hulpmiddel. Ik wil graag de aandacht vestigen op de inspanningen die zijn geleverd om een kwaliteitsvolle inhoud samen te stellen waardoor we de vele facetten van dit onderwerp kunnen belichten: gedragsbiologie, filosofie, recht en sociologie. Ik ben ook dankbaar voor de betrokkenheid van onder meer dierenartsen en opvangcentra, die wordt geïllustreerd in de gemaakte video-opnames.

Het lespakket, dat dit jaar gericht is op verdieping, biedt zodoende de nodige tools voor een betere kennis over de behoeften van dieren. Een dergelijk bewustzijn is cruciaal om de juiste vragen te stellen voor men een dier in huis neemt. Ik ben ervan overtuigd dat, als iedereen zich bewust vragen zou stellen over de basisbehoeften van een potentiële toekomstige kleine metgezel en over zijn eigen vermogen om aan deze behoeften tegemoet te komen, het aantal gedumpte en mishandelde huisdieren sterk zou afnemen.

Daarom dank ik u uit de grond van mijn hart voor de tijd die u in de leerlingen investeert, vooral in deze moeilijke tijden. Ik kan u alleen maar aanmoedigen om gebruik te maken van de uitgebreide inhoud die is geschreven en samengesteld door Refuges et Tableaux Noirs om een diepgaande reflectie te starten over onze verhouding tot dieren, die hopelijk gecombineerd zal worden met veldbezoeken, zodat theorie en praktijk één geheel vormen.

Beste leerkrachten, ik wens u allemaal veel succes voor dit schooljaar. Met vriendelijke groeten,

La Ministre du Bien-être Animal,

Céline TELLIER

Meld u aan voor de Facebook-groep voor leerkrachten om aanvullende inhoud te ontvangen, vragen te stellen, ideeën uit te wisselen en meer.
<https://linktr.ee/refugesettableauxnoirs>

DANKWOORD

Maureen Louys,
professor Marc Vandenheede (dierenarts-gedragsbioloog),
Dr. Johann Dutilleux (dierenarts),
Brunilde Ract-Madoux (gedragsbioloog),
Chloé Rocourt,
Michel Piquemal,
Carine Plomteux,
Allison Vangheluwe,
Marion Leclerq, Dounia Tadli,
Angelique Debrulle,
Sophie Locatelli,
Aurélie Dengis,
Iwona Mertin,
Marie-Agnès Cantinaux,
Marion (Nothing but pets),
Marie-Laure Laprade,
Anne-Laure Meynckens,
Laura Nicolas,
Solène Desbois,
Vincent Magnaval,
Charlotte Maignant,
Jean-Denis Oste,
Olivier Troger,
Idfresh Agency.

**Des pattes et des classes a.s.b.l bedankt ook de ministeries van Dierenwelzijn
en Leefmilieu van de Waalse en Brusselse gewesten voor hun steun.**

INHOUDSOPGAVE

EEN FILOSOFISCHE INSTEEL EN DIERETHIEK	p.9
1. Een filosofische insteek	p.9
2. Dierethiek	p.18
DE DIERLIJKE INTELLIGENTIE	p.27
WAT IS DIERENWELZIJN?	p.31
1. Hypertypes bij dieren	p.34
2. Wat is dierenmishandeling?	p.36
3. Intensieve veehouderij	p.43
4. Sterilisatie en chippen	p.47
5. Verrijking	p.49
6. Samenvatting	p.53
WAT IS DE JURIDISCHE STATUS VAN DIEREN?	p.55
1. In België	p.56
2. Wetgevingsprocedure in de Europese Unie	p.61
3. Voorbij de wetten - Emoties bij dieren - Een stuk geschiedenis	p.63
HUISDIEREN DUMPEN, OPVANGCENTRA EN ORGANISATIES	p.65
1. Dumping	p.66
2. Opvangcentra en dierenbeschermingsorganisaties	p.69
MEER WETEN OVER HONDEN	p.73
1. Wat heeft een hond nodig?	p.74
2. Wat heeft mijn hond nodig om gelukkig te zijn?	p.75
3. Activiteiten met mijn hond	p.76
4. Op welke manier communiceert mijn hond?	p.81
5. Hondenbeten voorkomen	p.84
6. Een hond opvoeden	p.88
MEER WETEN OVER KATTEN	p.93
1. Basisbehoeften van katten	p.94
2. Het welzijn van huiskatten	p.95
3. Kattenlichaamstaal	p.96
WAT KOST EEN HUISDIER?	p.101
1. Hoe bereken je het budget voor je huisdier?	p.102
2. Is een huisdierenverzekering een goed idee?	p.102
3. Oudere huisdieren	p.103
4. Een huisdier op een klein budget	p.104
5. Uitgaven voor katten en honden	p.106
DIEREN IN HET WILD EN BIODIVERSITEIT	p.109
STUDIEMATERIAAL	p.114
BIBLIOGRAFIE EN INTERNETLINKS	p.130

VIDEOTRAINING

RESPECT VOOR DIEREN BIJBRENGEN

In samenwerking met de Franse verenigingen “Education Ethique Animale” en “Ma Petite Forêt” stellen wij een opleiding voor over het thema ‘Respect voor dieren’ in al zijn aspecten.

Deze opleiding is bedoeld voor alle onderwijsprofessionals en jongeren in het lager en secundair onderwijs.

Om het hele spectrum van disciplines met betrekking tot respect voor dieren (filosofie, ethiek, psychologie, rechten, economie, wetenschap, milieu, sociologie, enz.) te doorlopen en u kant-en-klare lessen en veel theoretische bijdragen te bieden, hebben we het werk verdeeld in 11 vragen (en lessenreeksen die in de klas moeten worden georganiseerd) en 13 capsules met theoretische bijdragen.

De vragen:

Waarom (moeten we) dieren respecteren?

2) Hoe respecteer je dieren?

3) Hoe staan wij in verhouding tot andere dieren?

4) Waarom moeten we vanuit het oogpunt van dieren kijken?

5) Welke rechten hebben dieren?

6) Is een dier een persoon?

7) Hebben wij verantwoordelijkheden ten opzichte van dieren?

8) Waarom worden sommige dieren beschermd?

9) Is het gebruik van dieren (nog steeds) verantwoord?

10) Wat weten we over dierlijke intelligentie?

11) Zijn sommige dieren meer gelijk dan andere dieren?

Theoretische capsules behandelen en definiëren begrippen zoals: dier, bewustzijn, gevoeligheid, empathie, dierlijk denken, gedragsbiologie, dierlijke intelligentie, filosofie, ethiek, dierenwelzijn, dierenbescherming, dieren goed behandelen, biodiversiteit, ecosystemen, opwarming van de aarde, voeding, geweld is geweld, predatie, parasitisme, commensalisme, mutualisme, symbiose, antropomorfisme, antropocentrisme, enz.

Met deze toolkit kunnen leerkrachten hun kennis vergroten om de lessen die worden aangeboden in de opleiding of in een andere cursus over het thema van het dier, zo goed mogelijk te benaderen.

De link naar de opleiding is te vinden op de pagina "Videotraining" van onze website.

www.refugesettableauxnoirs.be

Deze opleiding werd gefinancierd door Plan de Relance de la Wallonie.

LEXICON

Video's

Quiz

Debat

Drive

Spelletjes

M-1-2

M = Module

C-6

C = Capsule

Doorheen dit hele lespakket vindt u verwijzingen naar trainingsvideo's. Ze worden op deze manier aangeduid: bijvoorbeeld M-1-2

Met de videomodules of -capsules kunt u de verschillende voorgestelde thema's in het pakket aanvullen of verder uitwerken.

Een FILOSOFISCHE INSTEELK & DIERETHIEK

1. Een filosofische insteek
2. Dierethiek

M-1-3-4-7-9-11

C4-C12-C13

Het dier, zijn welzijn, zijn plaats in onze samenleving, de manier waarop het wordt bekeken en er rekening mee wordt gehouden, dat zijn allemaal filosofische kwesties. Vanaf het begin der tijden heeft de mens zichzelf voortdurend ethische en filosofische vragen gesteld over dieren. Nu is het onze beurt om onszelf vragen te stellen via de workshops op de volgende pagina's.

1 Een filosofische insteek

1.1 Poes poes poes

M-1-3

KLEUTER-
SCHOOL

PRIMAIR

Een filosofische onderwijsactiviteit voorgesteld door Chloé Rocourt, docent *didactique de l'éducation à la philosophie et à la citoyenneté* (didactiek filosofieonderwijs en burgerschapsvorming) aan de HE2B.

ALGEMENE DOELSTELLING: BURGERSCHAP OPBOUWEN MET GELIJKE WAARDIGHEID EN GELIJKE RECHTEN

COMPETENTIE IN FILOSOFIE EN BURGERSCHAP: INZICHT IN DE BEGINSELEN VAN DE DEMOCRATIE

Verwachte competenties

M2-M3: De regels van het leven in een samenleving respecteren door rekening te houden met wat ik wel of niet kan doen.

P1-P2: Identificeren wie de regels maakt en op wie ze van toepassing zijn.

Knowhow

M2-M3: Leren hoe je je moet gedragen volgens de regels van een huisdier-kindrelatie.

P1-P2: Kritiek geven op een schending van rechten en machtsmisbruik.

Verwachte knowhow

M2-M3: Afhankelijk van de situatie, een leefregel in de huisdier-kindrelatie toepassen.

P1-P2: Het identificeren van situaties waarin de waardigheid of rechten worden geschonden (mishandeling) en de manieren om zich ertegen te verzetten > Hier wordt het dierenwelzijn ondermijnd in de huisdier-kindrelatie.

Kennis

M2-M3: Werkingsregels

P1-P2: Autoriteit-macht.

Verwachte kennis

M2-M3: Met eigen woorden zeggen welke regel nageleefd moet worden afhankelijk van de situatie, en het nut ervan.

P1-P2: Leren om macht te herkennen en voorbeelden te geven binnen de huisdier-kindrelatie.

PROBLEMATIEK GELINKT AAN DE VERWACHTE KNOWHOW: MOET IK HUISDIEREN GOED BEHANDELEN? WAAROM? HOE?

Chloé Rocourt biedt twee methoden aan om dit te bespreken: een filosofische discussie of de ProDAS-cirkel.

CONVERSATIESTARTERS

Prentenboek: "Ik zou wel een kindje lusten" door Dorothée de Monfreid, uitgeverij Gottmer, 2018.

bekijk en luister hier: Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=w9iDLeAP8UY>

Filosofische discussie

Voor de methodologie van de filosofische discussie van M2 tot S6, zie Leleux, Rocourt, Lantier, "Questionner, conceptualiser et raisonner en philosophie et citoyenneté", Ed. Van In, coll. Outils pour enseigner, 2021

Doelstellingen:

De leerlingen leren om:

- Zich af te vragen wat een huisdier is en welke relatie ze met hem hebben.
- Hun gedrag in vraag te stellen ten opzichte van huisdieren.
- Situaties te identificeren waarin het welzijn van huisdieren wordt geschaadt.

Conceptualiseren:

Wat is een huisdier?

Problemen bespreken:

- Wat zijn de verschillen tussen een huisdier en een speeltje?
- De relatie tussen een kind en een huisdier in vraag stellen:
 - Heb je het recht om te doen wat je wilt met een huisdier?
 - Waarom moet je voorzichtig zijn met huisdieren?
 - Zijn wij verantwoordelijk voor huisdieren?
 - ...
- Moeten huisdieren goed worden behandeld? Waarom? Hoe?
- Welk gedrag bevorderen en welk gedrag vermijden met huisdieren

ProDAS-cirkels

Voor de methodologie van ProDAS-cirkels: <https://www.entre-vues.net/wp-content/uploads/2018/10/peggy-prodas.pdf>

- Ik heb / zou graag een huisdier willen hebben omdat ...
- Iets leuks dat ik met een huisdier heb gedaan
- Iets wat ik doe om mijn / een huisdier goed te behandelen
- Iets wat ik op een dag met mijn / een huisdier deed en dat ik niet had moeten doen
- ...

HULPMIDDELEN

- "L'éducation à l'épreuve de l'animalité", Anne-Marie Drouin-Hans, <https://www.cairn.info/revue-le-telemaque-2016-2-page-143.htm>

Extract: "Kenniss over dieren kan geen gedrag dicteren of gevoelens of voorkeuren opleggen.

Onze relatie met dieren is gebaseerd op ideologische standpunten die verband houden met gekozen waarden en verschillende gevoeligheden.

Op individueel niveau is het geen morele misstap om het gezelschap van dieren niet op prijs te stellen; is het dan wel fout om alleen van dieren te houden? Het extreme concept van speciësisme, dat op hetzelfde niveau staat als racisme of seksisme en strijdt voor een "bevrijding" van dieren, heeft een collectieve en politieke dimensie die geen aanleiding kan geven tot onderwijsverboden, behalve in de privésfeer. Dieren die geen mensen zijn roepen vragen op over wat de mensheid is, zowel in contrast tot als in medeplichtigheid met hen."

- <https://www.lespetitsphilo.com/post/les-animaux-et-le-langage>
- <https://www.cap-chats.be/blog/humeurs-et-actus/bien-etre-animal-des-ressources-pedagogiques.html>

M-3

C-3

PRIMAIR
4-5-6

SECONDAIR

1.2 De eieren van de schepping

Deze tekst werd ons uitgeleend door Michel Piquemal, auteur van vele romans, boeken en filosofische bundels waaronder de reeks “Les Philo-Fables”, uitgegeven door Albin Michel.

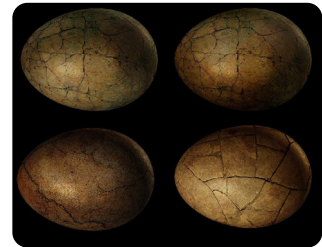
UITWERKING NAAR KEUZE: FILOSOFISCHE DISCUSSIE, PRODAS-CIRKEL E.D.

De vraagstelling zal hier vooral gaan over de plaats van de mens ten opzichte van andere dieren

(bijvoorbeeld de 6de massa-extinctie of intensieve veehouderij ; het samenleven met dieren, de uitbuiting ervan, de liefde die we aan dieren geven, mishandeling, enz.). Een van de laatste zinnen van de tekst opent gemakkelijk de discussie over het onderwerp: “Zij wisten dat niets ooit meer hetzelfde zou zijn ...”

“Toen de wereld nog jong was, baarden de kreten van mensen en dieren de aarde nog geen zorgen, want ze bestonden nog niet.

Maar op een nacht legde een reusachtige vogel, die van achter het hemelgewelf was gekomen, drie grote eieren op onze planeet: een wit ei, een zwart ei en een gevlekt ei. In de ochtend, in de buurt van een zandstrand, brak de schaal van het witte ei. En uit dit ene witte ei werd van alle soorten een dier geboren: een tijger, een leeuw, een beer, een vos, een duizendpoot, een eekhoorn ...

ZODRA ze uit de schaal waren gekropen, gingen ze allemaal richting het zuiden. Sommigen zwommen, anderen vlogen of liepen. En aan het einde van hun reis ontmoetten ze allemaal een dier dat op hen leek. De leeuw ontmoette de leeuw, het paard vond de merrie, de aap vond de apin, de woerd ontmoette de eend, en zo verder. Omdat helemaal in het zuiden, op een zandstrand, de schaal van het zwarte ei was gebroken.

De dieren waaierden uit over het hele land en kregen kleintjes. Zij die vlogen bewoonden het luchtruim, zij die zwommen bewoonden de zeeën en zij die liepen bewoonden de vlakten en de bergen. Onze planeet leek te glimlachen omdat ze net tot leven was gekomen.

- Ik ben de koning van de wereld, zei de leeuw, want ik heb het heilige ei in mijn bezit.

- Nee, zei de beer, het heilige ei werd geboren in de buurt van het woud. Ik ben de ENIGE Koning van het Universum! Toch lag het gevlekte ei daar nog steeds, aan de rand van het woud. Zijn schaal was nog niet gebroken, en alle dieren hadden respect voor het ei.

Het duurde jaren; het duurde eeuwen. Het had wel eeuwig kunnen duren ... als de leeuw en de beer geen ruzie hadden gemaakt.

De leeuw was de koning van de savanne, de beer de koning van het woud. Ze wilden allebei Koning van de Aarde zijn.

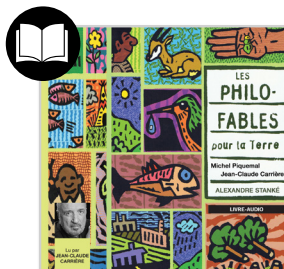
De leeuw wilde het ei weghalen. De beer probeerde hem tegen te houden. En de schaal brak.

De dieren bleven stokstijf staan. Ze waren stomverbaasd en hielden hun adem in toen ... er binnenin iets bewoog! Doodsbang deinsden ze achteruit.

Twee kleine wezens, twee menselijke kinderen kropen uit de schelp. Alle beesten keken hen aan met een mengeling van vrees en ontzag.

En de leeuw en de beer? Die keerden terug naar hun hol. Zij wisten dat niets ooit meer hetzelfde zou zijn.

In de ogen van de mensen flakkerde een vreemd licht.

M-3-9-10-11

C-1-3-13

PRIMAIR
4-5-6

SECONDAIR

1.3 De hiërarchie tussen menselijke en niet-menselijke dieren

Een hulpmiddel om onze verhouding tot dieren en de **hiërarchie** die we tussen hen vormen te onderzoeken, voorgesteld door Jean-Denis Oste, leerkracht Filosofie en Burgerschap in het middelbaar onderwijs.

“ALLE DIEREN ZIJN GELIJK, MAAR SOMMIGE ZIJN MEER GELIJK DAN ANDERE DIEREN.” (GEORGE ORWELL)

Verwijzingen naar onderwijsprogramma's van het basisonderwijs

de les kan vanaf het 4de leerjaar worden gegeven binnen de vakken filosofie en burgerschap, zedenleer en wetenschappen. Referentiepassages in de programma's worden onderlijnd in de volgende downloadbare documenten: https://drive.google.com/drive/folders/1ERAVW0DphE3YXiwwp3yxGojk_rheFeQz?usp=share_link

Verwijzingen naar het programma van de eerste graad van filosofie en burgerschap

Hoofdstuk II. Zichzelf kennen en openstellen voor anderen, vooral vaardigheid

4. Emotionele autonomie ontwikkelen:

4.1. Nadenken over de eigen behoeften en die van anderen.

4.4. Onderscheid maken tussen behoeften en verlangens. (Met animaliteit als alteriteit)

Verwijzingen naar het programma van de tweede graad van filosofie en burgerschap

UAA 2.2.4 Ethische relatie met zichzelf en anderen, in het bijzonder de competentie

“Probleemstelling van de notie van emotionele autonomie in relatie tot zichzelf en tot anderen.

Verwijzingen naar het programma van de derde graad van filosofie en burgerschap

UAA 3.1.3 Bio-ethiek zie SA.2 *“De definitie van een levend wezen bepalen”*.

Zie theoretische verdieping: E. De Fontenay (Le silence des bêtes), P. Singer (Animal Liberation), T. Regan, utilitarisme, enz.

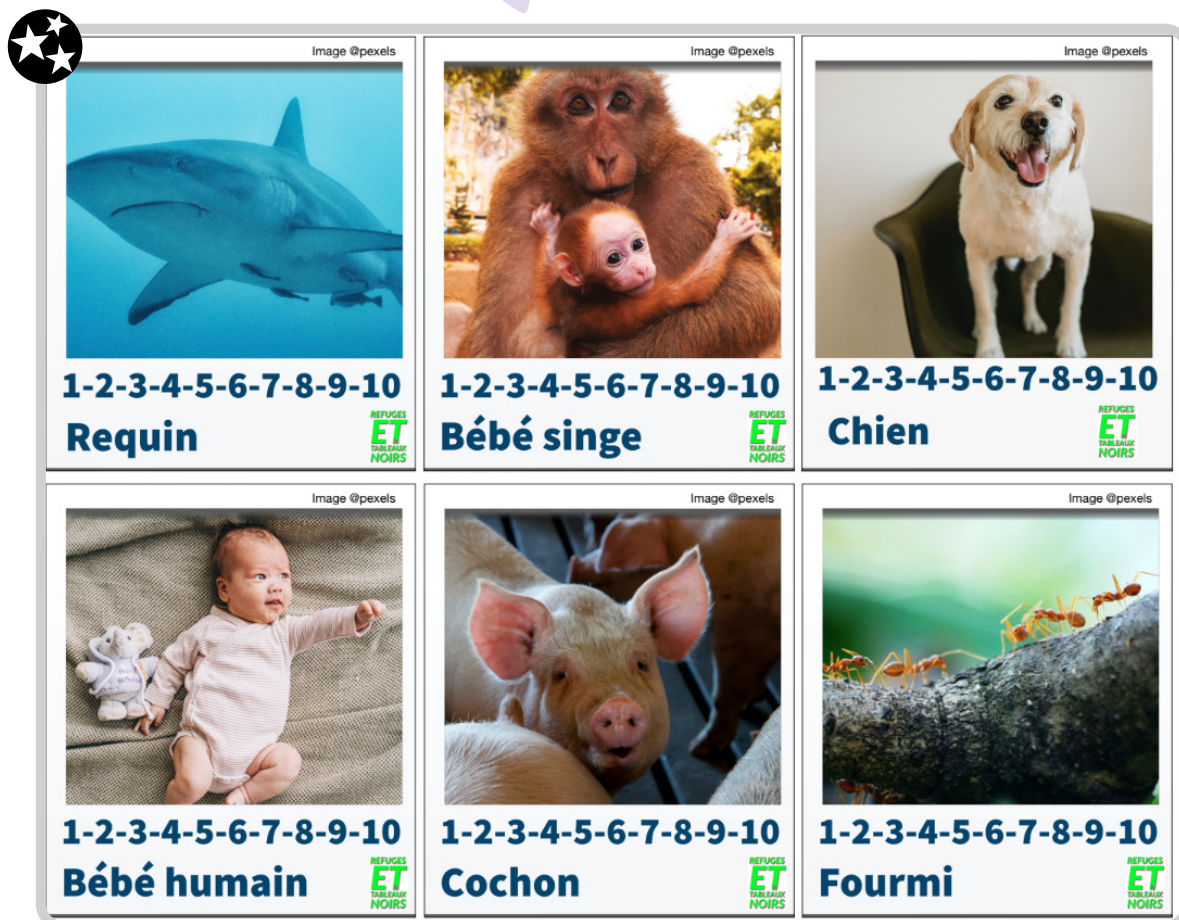
De vorm van de opdracht kan naar eigen inzicht variëren: filosofische discussie, socratische discussie - dialogues, schrijfopdracht, enz.

Doelstellingen: De leerlingen tot het inzicht doen komen dat we hiërarchieën bouwen tussen verschillende niet-menselijke dieren en tussen niet-menselijke dieren en mensen, en op die manier begrippen als empathie en gelijke behandeling aansnijden. Met de oudste leerlingen kunnen we al praten over de oorsprong en de gevolgen van deze constructies.

Het leermiddel gebruiken: In groepjes van 3 à 5 personen krijgen de leerlingen een set van 6 of 10 identieke kaarten (afhankelijk van de gekozen optie op de volgende pagina) voor elke groep, met afbeeldingen van verschillende dieren: babyaap, haai, mier, varken, hond, mensenbaby. Er worden verschillende soorten afgebeeld.

Downloadbaar kaartspel (10 afbeeldingen)

Downloadlink: https://drive.google.com/file/d/1Q9Tp89LywWBk_bLGDPATP_sotseDubJp/view?usp=share_link

Eerste activiteit

Elke groep krijgt de volgende instructie: **“Stel je voor dat deze dieren gewond zijn geraakt. Deel de dieren in op een schaal van 1 tot 10 volgens je prioriteiten voor de behandeling ervan.”** De dieren die je het eerst behandelt zijn het dichtst bij 10, de dieren die je het laatst zou behandelen zijn het dichtst bij 1. Je kan aan meerdere dieren hetzelfde nummer geven.

Zodra elke groep klaar is met het indelen van de dieren, worden de scores voor elk dier in de tabel gezet.

Vraag ook zeker of er groepen zijn die alle dieren hetzelfde nummer hebben gegeven.

Welke criteria werden er gebruikt om de indeling te maken?

Vanuit deze eerste opdeling wordt het mogelijk om vraagstukken in verband met empathie te onderzoeken, zoals:

- Waarom willen we bepaalde dieren voorrang geven en andere niet?
- Hoe weet je of iemand lijdt?
- Is het voldoende om te weten of iemand lijdt om daar rekening mee te houden?

We definiëren hier empathie. De leerlingen wordt gevraagd waar het nuttig voor is.

De vorm van de opdracht kan naar eigen inzicht variëren: filosofische discussie, socratische discussie - dialogues, schrijfoopdracht, enz.

Tweede activiteit

Hierbij delen we de dierenkaarten ook in op basis van de intelligentie van de dieren zoals die door de leerlingen wordt ingeschat. Er kan bij deze opdracht worden geëxperimenteerd door aan de dierenkaarten het konijn en de rat (huisdieren) toe te voegen, evenals het konijn en de rat die in een laboratorium worden gebruikt. We laten de leerlingen het resultaat van hun indeling observeren en becommentariëren waarbij ze zoeken naar mogelijke verklaringen. De geldigheid van de aangevoerde argumenten wordt besproken.

Er zal worden geconstateerd, zoals sommige onderzoekers al aangeven (1), dat dieren die we eten over het algemeen lagere cognitieve vaardigheden worden toegeschreven. Een andere observatie is: hoe meer dieren op ons lijken in termen van lichamelijke of biologische kenmerken (2), hoe meer we ze zullen classificeren als een prioriteit in de hiërarchie en hoe meer empathie we voor hen zullen hebben.

Andere indelingen die kunnen worden gemaakt zijn gebaseerd op ons idee van de mate waarin een dier zijn omgeving kan wijzigen (3).

Er zal ook worden geconstateerd dat er, afhankelijk van het gebruik van het dier, op een andere manier cognitieve vaardigheden aan worden toegeschreven.

Uit een ander onderzoek van Laurent Bègue-Shankland blijkt bijvoorbeeld dat hoe meer men cognitieve vaardigheden aan een dier toeschrijft, hoe minder men het gebruik ervan ondersteunt (experimenten, enz.).

Er werd bijvoorbeeld vastgesteld dat een konijn dat bedoeld was om voor onderzoek te worden gebruikt, werd gezien als minder cognitief vaardig (4).

Het zal heel vaak voorkomen dat het laboratoriumkonijn en de laboratoriumrat minder cognitieve vaardigheden toebedeeld krijgen. Het is bekend dat het niveau van validisme ook een element kan zijn dat de mate van overweging of negatief handelen kan rechtvaardigen die men aan een dier kan toeschrijven.

Deze activiteit kan worden gebruikt om andere thema's te introduceren, zoals bewustzijn of dierlijke intelligentie.

We kunnen ook de vraag stellen naar de plaats van de hond in de ranglijst als de oefening was gedaan in een school in Vietnam, Zuid-Korea, Indonesië of Mexico.

(In sommige delen van deze landen worden honden gegeten). Het blijkt dan ook dat cultuur ook een criterium is dat wordt overwogen bij de indeling van dieren volgens hun gebruik.

Bijdragen voor de leerkracht

* Volgens een experiment uitgevoerd door hoogleraar sociale psychologie en onderzoeker Laurent Bègue-Shankland hebben de empathische neigingen en het niveau van speciësisme* van individuen een significante invloed op hun gedrag jegens dieren (5). In zijn variant van het Milgram-experiment wordt het testonderwerp (een realistische robotvis) dat we hier zien, namelijk in opdracht van de onderzoeker geïnjecteerd met een giftige stof. Uit de resultaten van het experiment blijkt dat hoe meer empathisch een individu is, hoe meer hij de neiging heeft om het experiment zo snel mogelijk te stoppen. Hoe hoger zijn neiging tot speciësisme, hoe verder hij in het experiment zal gaan en doses giftige stof aan de robotvis zal injecteren. Het is daarom erg belangrijk om in de klas met deze twee concepten aan de slag te gaan met de leerlingen: speciësisme en empathie zijn sleutelbegrippen binnen het respect dat mensen voor dieren hebben.

Link om de opzet van het experiment te bekijken: <https://youtu.be/exNHKprKNwl>

Laurent Bègue-Shankland beweert ook dat sociale representaties die we van soorten maken, kunnen worden gevormd in twee dimensies van sociale perceptie: de “voor mensen welwillende en vriendelijke aard van de betreffende soort”: het “vermogen om genegenheid op te wekken” en het “vermogen om invloed uit te oefenen op de omgeving en deze te wijzigen” (de competentie) (2).

1. Loughnan S, Haslam N, Bastian B (2010) “The role of meat consumption in the denial of moral status and mind to meat animals” *Appetite*, 55(1) p.156-159

2. Sarah Batt (2009), “Human attitudes to animals in relation to species similarity to humans: A multivariate approach, *Bioscience Horizons: The International Journal of Students Research* 2, P180-190. <https://faunalytics.org/wp-content/uploads/2011/10/hzp021.pdf>

3. Laurent Bègue-Shankland, “Face aux animaux”, uitgev. Odile Jacob pagina's 90-92.

4. K. Vezirian, B. Bastian, L. Bègue. (2022). “Denying mind to laboratory animals: A moral disengagement strategy. Laurent Bègue-Shankland, “Face aux animaux”, uitgev. Odile Jacob pagina 197.

5. Laurent Bègue-Shankland, “Face aux animaux”, uitgev. Odile Jacob pagina's 259-261.

* Zie uitleg over speciësisme en antispeciësisme in het hoofdstuk Dierethiek.

M-3-6-10

C-2-10

SECUNDAIR

1.4 Hors de l'eau

Een hulpmiddel om onze verhouding tot dieren en **empathie** te onderzoeken, voorgesteld door Jean-Denis Oste, leerkracht Filosofie en Burgerschap in het middelbaar onderwijs.

Verwijzingen naar het programma van de eerste graad

Hoofdstuk II. Zichzelf kennen en openstellen voor anderen, vooral de competentie 4. Emotionele autonomie ontwikkelen:

4.1. Nadenken over de eigen behoeften en die van anderen. 4.4. Onderscheid maken tussen behoeften en verlangens.

Verwijzingen naar het programma van de tweede graad

2.2.4 Ethische relatie met zichzelf en anderen, in het bijzonder de competentie "Probleemstelling van de notie van emotionele autonomie in relatie tot zichzelf en tot anderen". Dit leermiddel kan worden gebruikt in samenwerking met het vak Frans (eerste graad)

Het leermiddel gebruiken

1. De leerlingen worden uitgenodigd om de korte animatiefilm "Hors de l'eau" te bekijken: <https://youtu.be/E4BhEBaeQdg>
Idealiter hebben leerlingen de film ter beschikking zodat zij deze meermaals kunnen bekijken.

2. Zodra de kortfilm is bekeken, wordt elke leerling uitgenodigd om het verhaal schriftelijk voor te stellen.
Hiervoor worden de volgende instructies gegeven:
 - a. Het moet in de eerste persoon worden geschreven.
 - b. Men moet het verhaal kunnen begrijpen.
 - c. Idealiter moeten dezelfde gevoelens als bij het bekijken maximaal worden ervaren.
3. De leerkracht nodigt enkele leerlingen uit om hun verhaal hardop voor te lezen en noteert de elementen waaruit elk verhaal bestaat op het bord. Zodra er twee of drie verhalen zijn voorgelezen, kan elke leerling-schrijver uitleggen waarom het belangrijk was om over bepaalde elementen te praten.
4. Vervolgens zal de leerkracht de leerlingen uitnodigen om zich uit te spreken over de moeilijkheid om zichzelf in de plaats van deze Japanse makaken te stellen en meer bepaald wat deze oefening voor hen gemakkelijker of moeilijker maakte.
5. Voor de laatste opdracht starten we vanuit de vier delen van de definitie van empathie hieronder. We gaan empathie conceptualiseren door de verschillende aspecten ervan te onderzoeken en met elkaar te verbinden (hierbij kan het begrip zelf worden geconceptualiseerd, of de verschillende aspecten ervan, of de verschillende aspecten van empathie die we in de oefening hebben gezien). De bedoeling van dit laatste deel is om het concept van empathie te verkennen om het te onderscheiden van andere begrippen zoals medelijden, barmhartigheid, welwillendheid, enz.
 - a. Empathie is het herkennen van emoties van anderen die anders zijn dan de mijne.
 - b. Empathie is het begrijpen van emoties van anderen.
 - c. Empathie is het vermogen om jezelf in de plaats van anderen te stellen.
 - d. Empathie is accepteren dat de ander zichzelf in mijn plaats kan stellen.

We kunnen ook dieper ingaan op de notie van empathie bij dieren.

VOOR MEER INFORMATIE

zie Serge Tisseron, Le jour que mon robot me aimera, vers l'empathie artificielle, Parijs, uitgeverij Albin Michel, 2015, pp. 25-33.

BEELDTAAL

M-1-2-8

C-5-6

Een beeld zegt soms meer dan lange teksten, het maakt ook een persoonlijke interpretatie mogelijk die rekening houdt met cultuur, gevoeligheid, kennis, de emotionele toestand enz. van de persoon die het interpreteert.

U vindt hieronder een reeks beelden die van het internet zijn gehaald en waarmee u het gesprek kunt openen. U kunt ook multimediabestanden gebruiken om discussies en debatten te starten.

HOE GEBRUIKT U BEELDTAAL IN DE KLAS?

1. Vertrek van een idee, een notie, een waarde e.d. Vraag leerlingen om het beeld te kiezen dat deze notie het beste weergeeft. Vervolgens kan, afhankelijk van de uitleg van de leerlingen, een discussie worden gestart.
2. U kunt alle beelden samen laten zien, of de een na de ander, en de leerlingen vragen wat hen inspireert. Deze opmerkingen kunnen ook de discussie op gang brengen.

U kunt ook groepjes vormen met een reeks afbeeldingen, leerlingen vragen om er een te kiezen en uit te leggen waarom ze die hebben gekozen. Vraag naar hun interpretatie ervan. De oefening kan worden herhaald door bijvoorbeeld de groepjes andere afbeeldingen te geven. We kunnen dan zien welke afbeeldingen het meeste werden gekozen, of welke begrippen het meest opvallen in de keuzes van de klas.

3. We kunnen dezelfde oefening doen, maar dan individueel: iedereen kiest een afbeelding en legt de reden voor zijn keuze uit, evenals de notie, de waarde, het idee dat het weergeeft en de eigen gevoelens bij de afbeelding.
4. U kunt de afbeeldingen ook één voor één laten zien en iedereen vragen om hun gevoelens in 3 of 4 regels neer te schrijven en ze aan hun klasgenoten voor te lezen, of ze op het bord te plakken en ze in te delen op basis van de soorten interpretaties. Vervolgens kan er klassikaal over worden gesproken.
5. U kunt de leerlingen ook vragen om de afbeelding te koppelen aan de regels voor dierenwelzijn, als er een link gelegd kan worden. Om u te helpen, gebruikt u deze **tabel met criteria voor dierenwelzijn** :

https://drive.google.com/file/d/16dEdGyfo9jhlrgTHPbdymWgvWAOo_fY/view

6. De leerkracht kan ervoor kiezen om de context van het beeld te geven, of juist niet.

De leerkracht kan de leerlingen vragen om zelf een of meerdere afbeeldingen mee te nemen die verband houden met dierenwelzijn.

Downloadlink: <https://drive.google.com/drive/mobile/folders/1XKMfc2EnQ5AAcmAYawQ7Vj9aAUJZFnlS?pli=1>

Tal van disciplines hebben zich in de loop der jaren met het dierenvraagstuk beziggehouden; sociologie en antropologie, archeologie en geschiedenis (ook vanuit het oogpunt van het dier), economie, psychologie, linguïstiek en literatuur (zoopoetics, bijvoorbeeld), kunst, de wetenschappen natuurlijk, en vele andere.

Hier zullen we ons concentreren op vragen met betrekking tot de moraalfilosofie, waarvan de dierenethiek is een tak van de moraalfilosofie die nu goed gevestigd is en onderwezen wordt, en zijn eigen verzameling auteurs en teksten heeft, die we nu zullen verkennen.

2 Dierethiek

M-3

C-4-12-13

DEFINITIE:

Volgens jurist, politicoloog en filosoof **Jean-Baptiste Jeangène Vilmer**: dierethiek is de studie van de morele status van dieren, of de morele verantwoordelijkheid van de mens ten opzichte van andere individuele dieren.

Dierethiek bestaat uit het stellen van vragen over onze relatie met dieren:

- Hebben dieren rechten?
- Hebben we plichten ten opzichte van dieren?
- Welke plichten hebben we ten opzichte van dieren?
- Mogen we dieren gebruiken om ons te vermaken, ons te kleden, bij te dragen aan wetenschappelijk onderzoek, onszelf te voeden, om ons gezelschap te houden, enz.?

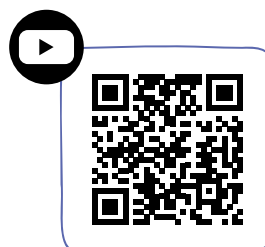
Een hele reeks vragen die constant evolueren en waarop verschillende antwoorden gegeven zullen worden volgens de verschillende denkstromingen.

Hier vindt u een prachtig filmpje als introductie tot dierethiek, afkomstig uit een MOOC voorgesteld door de **Université Virtuelle Environnement et Développement durable** (UVED-Frankrijk). <https://youtu.be/WzmcZDMs8lk>

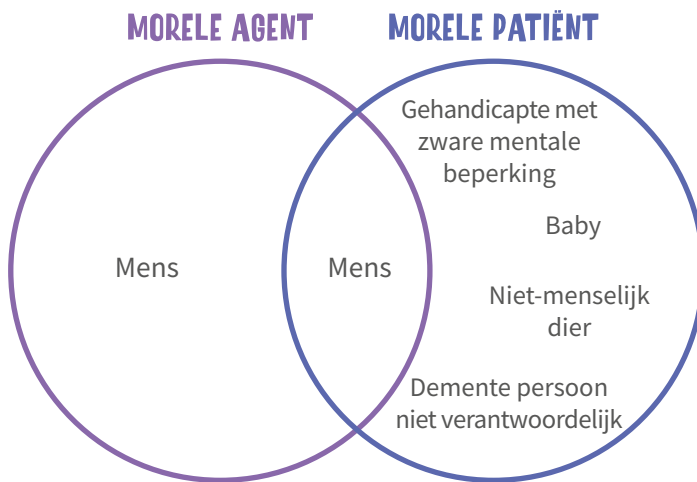

En dit is een filmpje uit een reeks van 5 video's over de ethische implicaties van de wijze waarop wij dieren behandelen, gepresenteerd door **Carl Saucier-Bouffard** (professor Milieu- en dierethiek aan het Dawson College en associate researcher bij het Oxford Centre for Animal Ethics). Het wordt aanbevolen om de 5 video's te bekijken en er uiteraard in de klas over te praten.

<https://youtu.be/Ewspo-XUjvU>

→ Om de debatten over dierethiek te kunnen begrijpen, moeten we twee belangrijke begrippen onderscheiden: de morele agent en de morele patiënt.

De **morele agent** is het individu dat onderscheid kan maken tussen goed en kwaad en aan wie we dus bepaalde verantwoordelijkheden voor zijn daden kunnen toekennen.

De **morele patiënt** is het individu dat niet verantwoordelijk wordt geacht voor zijn daden. Een olifant of een baby bijvoorbeeld zijn zich niet bewust van goed of kwaad, maar wij, als mensen, hebben een morele verantwoordelijkheid voor hun lichamelijke en/of psychologische integriteit en dus voor de acties die zij ondergaan.

Tegenwoordig zijn de meeste filosofen van mening dat om een morele patiënt te zijn, een dier een bewustzijn moet hebben. Dus dat is een andere belangrijke term om dierethiek te begrijpen.

DEFINITIE VAN BEWUSTZIJN:

Vermogen tot besef, tot weten en erkennen van het bestaan van zichzelf en van de dingen. (Van Dale Groot Woordenboek).

Bewustzijn brengt daarom zowel **gevoeligheid als besef en geweten** samen.

- BEKIJK hiervoor ook de lijst op de website **Questions animalistes**: <https://questionsanimalistes.com/que-signifie-le-terme-sentience/>
 - Toelichting van de universiteit **Paris-Sorbonne**: <https://www.sorbonne-universite.fr/actualites/les-animaux-ces-etres-doues-de-sentience>
- LEES OOK de **Cambridge Declaration on Consciousness** (2012) die is opgesteld door een vooraanstaande internationale groep neurowetenschappers: <https://philplow.foundation/consciousness/>

C-1

Jeremy Bentham (1789):

“De vraag is niet: “Kunnen ze redeneren? Of kunnen ze praten? Maar “Kunnen ze lijden?” ”

Pythagoras (5e eeuw v.Chr.) zou honderden vissen uit de netten van vissers hebben bevrijd door een weddenschap waarbij hij voorstelde om ze te bevrijden als hij het juiste aantal zou raden. En dat is hem gelukt.

Porphyrius (3e eeuw):

“We moeten erkennen dat alle dieren denken, zodat we ze als onze bondgenoten moeten beschouwen. ”

Hermippus beweert in zijn werk over politici dat Triptolemos (Griekse mythologische held), wetgever van de Atheners, deze wet instelde: “Berokken geen schade aan dieren”. Dit maakt hem tot een van de eersten in de wereldgeschiedenis om een wet over dit onderwerp in te stellen.

Arthur Schopenhauer (18e eeuw):

“De mensheid heeft de aarde in een hel voor dieren veranderd.”

2.1 Geschiedenis van de dierethiek

Van Pythagoras, Porphyrius, Plutarchus, Empedocles, Lucretius e.a. in de Oudheid tot Voltaire, Rousseau, Maupertuis, Lamartine, Bentham in het tijdperk van de Verlichting tot hedendaagse filosofen en onderzoekers zoals P. Singer, T. Regan, G. Francione, J. Derrida, E. De Fontenay, F. Burgat, C. Pelluchon, P. Llored, M. Gibert, V. Giroux en vele anderen ...

We kunnen gerust zeggen dat de toestand van dieren en de morele verantwoordelijkheid van onze handelingen jegens dieren constant aan bod komen bij filosofen.

Een korte samenvatting van de geschiedenis van dierethiek (en politieke filosofie) op het YouTube-kanaal “Psithurie”

DE OUDHEID

Aan bod komen: **Pythagoras** (vegetarisme - ascetisme), **Plato** (rede/rechtvaardigheid), **Aristoteles** (rationaliteit), **de stoïcijnen**, **Empedocles**, **Theophrastus**, **Plutarchus** en **Porphyrius** (bewustzijn).

<https://youtu.be/GYObvO8lgqI>

DE MIDDELEEUWEN

Aan bod komen: **Augustinus**, **Thomas van Aquino**, **Genesis**, **de Bijbel**, **Franciscus van Assisi**.

<https://youtu.be/XOKcclLndCM>

DE MODERNE TIJD

Aan bod komen: **Machiavelli**, **René Descartes** (dier als machine), **Thomas Hobbes**, **Emmanuel Kant**, **Jérémy Bentham**, **Frances Hutcheson**, **John Stuart Mill**, **Peter Singer**.

<https://youtu.be/IIHSmfNzCTQ>

2.2 *De belangrijkste stromingen van dierethiek*

Alvorens de theorieën te verklaren die behoren tot de dierethiek, moeten wij twee benaderingen met verschillende doeleinden bestuderen.

BENADERINGEN

WELFARISME

De **welfaristische benadering** is gericht op het bevorderen van methodes en handelingen die tot gevolg hebben dat het welzijn (welfare) van het dier wordt verbeterd zonder de exploitatie ervan in twijfel te trekken. Hier wordt meer gepraat over technische, ethologische en biologische mogelijkheden om het welzijn van het dier te verbeteren zonder noodzakelijkerwijs verbanden te leggen met ethiek. We zullen onder welfaristen vooral utilitaristen of rechtstheoretici vinden (zie hieronder). **Welfarisme** is de meest voorkomende benadering omdat er geen vraagtekens worden geplaatst bij de uitbuiting en het lijden dat noodzakelijk wordt geacht; “we kunnen dieren gebruiken voor voedsel, maar hun lijden verminderen en hun welzijn verbeteren” is een standpunt dat nog altijd dominant aanwezig is in onze samenlevingen. De moeilijkheid is dan om te onderscheiden welk lijden noodzakelijk is of niet, wat ons gedeeltelijk terug zou brengen naar het gebied van de ethiek.

ABOLITIONISME (DIERENRECHTEN)

De **abolitionistische aanpak** binnen de dierenrechtenbeweging heeft tot doel eenvoudigweg alle uitbuiting van dieren uit te bannen. Dat wil zeggen, elk gebruik van dieren door mensen. De uitbuiting van dieren afschaffen kan op twee manieren gebeuren: ofwel door middel van welfarisme en dus door het verbeteren van de leefomstandigheden van dieren die worden uitgebuit, voornamelijk door vooruitgang in de wetgeving (**geleidelijke abolitionisten**), of door te eisen dat alle uitbuiting wordt stopgezet zonder tussenliggende stadia te doorlopen (**antiwelfaristische abolitionisten**). De eerste stroming argumenteert dat het onmogelijk is om de moraal en mentaliteit op korte termijn radicaal te veranderen, en de tweede dat een verbetering van het lot van dieren ertoe zou kunnen leiden dat de overgangperiode tot het einde van hun uitbuiting wordt verlengd, maar ook dat de uitbuiting aanvaardbaar wordt omdat de leefomstandigheden van de dieren worden verbeterd en als moreel bevredigend kunnen worden beschouwd. De bekendste voorstanders van deze theorie zijn Gary Francione en Tom Regan.

STROMINGEN EN THEORIEËN IN DE DIERETHIEK

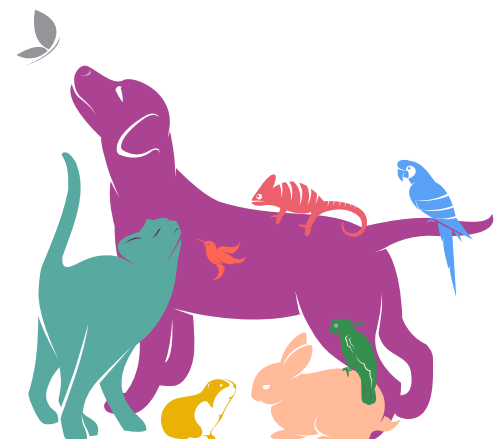
ANTISPECIËSISME

Antispeciësisme is een term bedacht door de Engelse psycholoog **Richard D. Ryder** om zich te verzetten tegen “speciësisme”. Racisme en seksisme worden bijvoorbeeld als ongegronde discriminatie beschouwd. Voor antispeciësisisten is discriminatie op basis van het behoren tot een soort moreel onaanvaardbaar.

Definitie van speciësisme: de toekenning van verschillende morele waarden op basis van het behoren tot een bepaalde soort.

Caviola, L., Everett, J. & Faber, (Oxford University) N.S. (2019). Journal of personality and social psychology, 116, 1011-1029

Definitie van antispeciësisme: De soort waartoe een dier behoort is geen relevant criterium voor het beoordelen van de manier waarop het behandeld moet worden of van de morele waardering die het zou moeten krijgen. Antispeciësisme veroordeelt, omwille van gelijkaardige belangen, een discriminerende behandeling volgens soort.

Daarom veroordeelt **antispeciësisme** alle praktijken die dierenleed kunnen veroorzaken: Het eten van vlees (anti-speciësisme bevordert veganisme en keurt industriële veeteelt sterk af), experimenteel onderzoek naar dieren in laboratoria, de jacht, alle vormen van dierenmishandeling, dierentoonstellingen en dierentuinen (definitie uit Philosophie Magazine). **Het gaat er echter niet om dat mensen en niet-menselijke dieren dezelfde rechten krijgen, maar dat er rekening wordt gehouden met de belangen van deze dieren** (stemrecht geven aan een kip of een rijbewijs aan een varken zou immers zinloos zijn). Anderzijds is het belang van een dier met bewustzijn om te leven en niet te lijden vergelijkbaar met dat van een mens, dus moet er rekening mee worden gehouden in termen van de behandeling die ze krijgen. De hond en het varken hebben bijvoorbeeld veel vergelijkbare interesses. Ze anders behandelen is **speciësisme**.

→ 2022 was het jaar van de **Montreal Declaration on Animal Exploitation** (verklaring van Montreal over de uitbuiting van dieren). Deze werd ondertekend door ruim 500 ethici en politiek filosofen uit 39 verschillende landen, en veroordeelt de uitbuiting van dieren: *“Wij veroordelen alle praktijken waarbij dieren als dingen of goederen worden behandeld (...)”*. Lees de verklaring hier (in het Engels): <https://greea.ca/en/montreal-declaration-on-animal-exploitation/>

Uitleg over **antispeciësisme** en **antispeciësisme** in een filmpje van Alain Bajomée op zijn YouTube-kanaal: https://youtu.be/hzKa5fB6_uw (Zie ook de video over Peter Singer)

Een andere informatieve video (langer) op het kanaal van Monsieur Phi: <https://www.youtube.com/watch?v=VlWvnhSiuck>

DE THEORIE VAN DIERENRECHTEN

M-8

C-5

In het kader van **dierethiek** kunnen verschillende theorieën over dierenrechten worden uitgewerkt.

Hetzij op basis van een **welfaristische** benadering, hetzij op basis van een **abolitionistische** benadering. Veelgestelde vragen zijn onder andere: *“Is een dier een persoon of een ding?”*

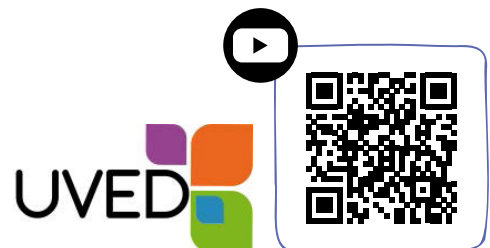
- Welke rechten krijgen dieren in onze wetgeving?
- Welke soorten rechten? Welke beschermende maatregelen?

Het is bijvoorbeeld heel goed mogelijk om te eisen dat dieren rechten krijgen, zonder de afschaffing van hun uitbuiting te eisen. Op het gebied van dierenrechtentheorie vinden we filosofen als Joel Feinberg, Tom Regan, Gary Francione, Evelyn Pluhar, Steven Wise, Paola Cavalieri, Valéry Giroux, Donaldson & Kymlicka (zie hieronder), Jean-Yves Goffi, enz.

Inleiding tot dierenrechten in filmpjes: https://youtu.be/Qsk3_uh-NpY

(Het eerste deel betreft Frankrijk, het tweede deel schetst een algemeen beeld)

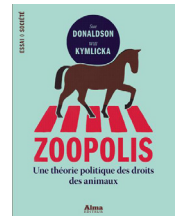
* Zie het betreffende hoofdstuk voor meer informatie over dierenrechten en de betreffende wetgeving voor Wallonië en Brussel.

POLITIEKE FILOSOFIE INZAKE DIEREN

Het doel hiervan is om de belangen van dieren op te nemen in het overheidsbeleid en manieren te vinden om gemengde gemeenschappen van menselijke en niet-menselijke dieren op te bouwen.

De Amerikaanse filosoof Martha Nussbaum, bijvoorbeeld, ontwikkelde in de jaren 1980 de “vermogensbenadering” (*capability approach*), afgeleid van eenzelfde theorie bedoeld voor de mens (samen met Amartya Sen). Met andere woorden, ze is van mening dat we ervoor moeten zorgen dat dieren (en mensen) een breed scala van hun vermogens moeten kunnen uitdrukken. Daarom moeten we ervoor zorgen dat het dier in zijn behoeften kan voorzien en zijn natuurlijke vermogens tot uitdrukking kan brengen. Vervolgens maakt ze een lijst van **10 vermogens**. Ze is ook van mening dat dieren recht hebben op een eigen waardigheid. Toch blijft zij binnen het kader van een **welfaristische** benadering.

Een van de bekendste en meest succesvolle voorstellen voor een politieke theorie over dierenrechten is die van de twee onderzoekers Sue Donaldson en Will Kymlicka. Hun theorie is uitgewerkt in hun boek “Zoopolis”. Ze stellen 3 **categorieën dieren** voor. Ze stellen 3 categorieën dieren voor: huisdieren, aan wie ze burgerschap verlenen, wilde dieren, die een vorm van soevereiniteit genieten, en liminale dieren, die de status van inwonende zouden krijgen. Ze ontwikkelden deze theorie op basis van bestaande theorieën voor mensen door ze aan te passen aan dieren.

Zoopolis uitgelegd in een video op het kanaal “Philoxime”: <https://youtu.be/xXJBR6Cx7j4>

Andere benaderingen worden onder meer voorgesteld door Mark Rowlands (contractisme) of Jacques Derrida (dierenpolitiek).

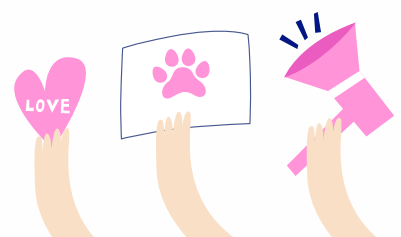
ZORGETHIEK (of ethics of care)

Dit heeft betrekking op mededogen. Zonder twijfel het meest wijdverspreid onder mensen die het lijden van dieren erkennen en erdoor geraakt worden, zonder enige vorm van gerechtigheid of rechten voor dieren te claimen. Dit kan ook **ethics of care** (de ethiek van de zorg) worden genoemd, en het vraagt om zorgzaamheid, vriendelijkheid, vrijgevigheid enz. ten opzichte van het dier. Het komt tevens voort uit een **sympathieke en emotionele** reactie. Het zal vaker betrekking hebben op specifieke gevallen dan op gemeenschappen, en als gevolg daarvan heeft men de neiging om het te categoriseren als speciësisme. We kunnen bijvoorbeeld medelijden hebben met een gewonde hond zonder dat we ons zorgen maken over het eten van dieren die zijn geslacht als onderdeel van de vleesindustrie.

RECHTVAARDIGHEIDSETHIEK

Deze benadering is gebaseerd op de rede en het principe van rechtvaardigheid. Er wordt gezocht naar een rechtvaardige oplossing voor een moreel dilemma of een belangenconflict. Het is abstract, streeft naar consistentie en past algemene regels toe. Het staat recht tegenover de zorgethiek om de kritiek van antropomorfisme te vermijden waaraan deze laatste vaak is onderworpen. De laatste twee benaderingen hebben soms permeabele grenzen en kunnen elkaar aanvullen.

UTILITARISME (Peter Singer)

Peter Singer, hoogleraar bio-ethiek aan Princeton University, wordt beschouwd als een van de grootste hedendaagse filosofen. Zijn boek “**Animal liberation**” is een van de grote klassiekers van de hedendaagse literatuur in dit vakgebied. Hij is ook een groot voorstander van effectief altruïsme. Singer pleit voor een gelijkwaardige afweging van de belangen van dieren zonder gelijke rechten in overweging te nemen. Aangezien de belangen van menselijke en niet-menselijke dieren verschillend zijn, kan hun behandeling ook verschillend zijn.

Utilitarisme betekent volgens oprichter Jeremy Bentham (1748-1832) handelen voor “het grootste geluk van de meesten” en “iedereen telt voor één en niemand voor meer dan één”. Ook John Stuart Mill (1806-1873) staat aan de basis van het utilitarisme. Deze doctrine stelt de volgende

vragen: “*Wat is goed voor de samenleving?*” “*Hoe bereiken we geluk in onze samenleving?*”.

Utilitarisme kan worden gedefinieerd als de som van ieders geluk. Een handeling is goed voor zover zij bijdraagt aan het algemene geluk. **Utilitarisme** is ook gekoppeld aan **consequentialisme**, dat stelt dat de morele waarde van een actie afhangt van de verwachte gevolgen.

In die zin is **Peter Singer** ook **consequentialist**.

De invloed van Peter Singer is zowel te danken aan de positieve ontwikkelingen die zijn werk teweeg heeft gebracht als aan de kritiek en reacties die het heeft opgeroepen. Tom Regan, bijvoorbeeld, ontwikkelde zijn theorie over de rechten deels als reactie op Peter Singer's utilitarisme.

VIDEO “PETER SINGER EN HET ANTISPECIESISME”

M-11

Inclusief de uitleg van Alain Bajomée over zijn utilitaire aanpak:
Een zeer interessante video om in de klas te bekijken, want het dekt een brede lading met betrekking tot dierethiek.
<https://youtu.be/p6PzPxczBKg>

UTILITARISME

In deze video wordt een interessante denkoefening voorgesteld om met de klas te doen.
Video gepresenteerd door Mr. Phi: <https://youtu.be/AZBDMN5wZ-8>

UTILITARISME

Video-uitleg door Philoxime:
<https://youtu.be/XRk2VeL0icU>

De dierlijke **INTELLIGENTIE**

1. Definitie
2. Enkele voorbeelden
3. Dieren hebben ook emoties

M10

Om de intelligentie van dieren te onderzoeken, moeten we een stap terug doen en open staan voor andere perspectieven dan die van onszelf. Als mensen hebben we vaak de neiging om de intelligentie van andere dieren te meten door die te vergelijken met die van onszelf. Elke diersoort heeft echter zijn eigen zintuiglijke wereld, unieke behoeften en daardoor heel verschillende vormen van intelligentie.

DEFINITIE

Wetenschappers zijn het niet eens over een definitie, maar in elk geval verwijst de dierlijke intelligentie naar de cognitieve en mentale capaciteiten van dieren (gebruik van gereedschap, geheugen, taal en communicatie, probleemoplossing, individueel en sociaal leren, emoties, innovatie, enz.) Het is het onderwerp van studies en observaties die voornamelijk binnen één discipline worden uitgevoerd: de cognitieve ethologie.

Het kan soms moeilijk, zelfs nutteloos of onmogelijk zijn om onze intelligenties te vergelijken. Het belangrijkste is om te erkennen dat mensen niet de enige intelligente wezens zijn en dat elke soort adaptieve vermogens ontwikkelt, afhankelijk van bijvoorbeeld de omgeving en de overlevingsbehoeften.

Wanneer we de intelligentie van dieren testen, gebruiken we vaak onze eigen menselijke visie als referentiepunt. Neem bijvoorbeeld de spiegeltest, waarbij een kleurvlak op het lichaam van een dier wordt aangebracht om te zien of het zich realiseert dat het zijn eigen reflectie in de spiegel is, waarmee het bewijst dat het beschikt over wat zelfbewustzijn wordt genoemd.

Deze test werkt heel goed voor sommige dieren, maar helemaal niet voor andere, zoals in het geval van gorilla's, die de test niet doorstaan omdat ze niet de gewoonte hebben om elkaar in de ogen te kijken, wat voor hen een teken van wantrouwen is. Ook kan het sommige dieren gewoon niet schelen dat ze een gekleurde vlek hebben, zonder dat ze zelfbewustzijn missen.

Erkennen dat andere soorten cognitieve vermogens hebben is echter belangrijk vanuit het oogpunt van de morele overweging of empathie die we jegens hen zouden kunnen hebben. Het helpt ons om de grens te verkleinen die we in de loop der tijd hebben gecreëerd tussen dieren en onszelf.

DE GRENS TUSSEN TAAL EN DIERLIJKE INTELLIGENTIE

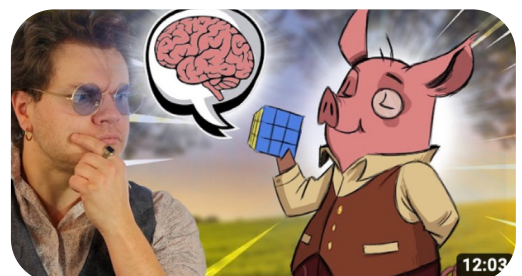
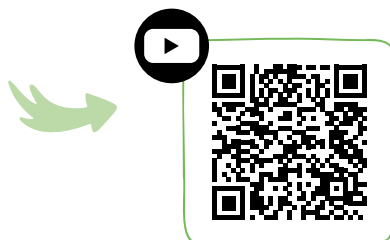
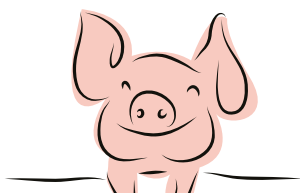
Deze grens, of die nu moreel of biologisch is, is ook geconstrueerd via onze taal. Zo kan de veelgebruikte term "beesten", waarmee dieren in het dagelijks taalgebruik worden aangeduid, ook worden gebruikt als bijvoeglijk naamwoord om de domheid van een individu aan te duiden. In haar boek *Le mépris des bêtes*, gepubliceerd door PUF, wijst Marie-claude Marsolier erop dat het Franse lexicon dierenhatend (misothère, en français) is, wat betekent dat het haat of minachting uitdrukt voor niet-menselijke dieren. Dit suggereert dat de taal de neiging heeft om alle dieren als dom, inferieur of minder intelligent dan mensen te beschouwen. Hoe dan ook, de wetenschap bewijst juist het tegenovergestelde.

HIER ZIJN EEN PAAR VOORBEELDEN

DE INTELLIGENTIE VAN VARKENS

☹️ Iemand een "varken" noemen geeft aan dat hij gemeen en vies is. In 2017 werd het varken zelfs een seksuele misbruiker via de vertaling van de "#metoo" hashtag naar "#balancetonporc". Of zelfs een varkenspersonage. En toch...

<https://youtu.be/jBRbNcbGVIM?si=Fz2F2Rgi6kmNcr2o>

DE INTELLIGENTIE VAN KRAAIACHTIGEN

https://youtu.be/4_1tiV13zml?si=lwGoGcTl7Uuz9VUD

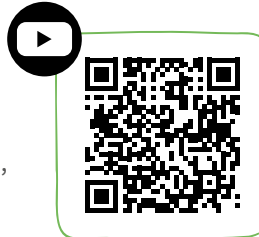
☹️ We spreken hier niet specifiek over kraaiachtigen (raven, kraaien, gaaien, etc.), maar zeggen we niet vaak 'een vogel- of mussenbrein' om iemand aan te duiden die als niet erg slim wordt beschouwd? De uitdrukking 'zo praatgraag als een ekster' herinnert eraan hoe dit dier als onaangenaam luidruchtig wordt beschouwd. Een raaf, als het woord op mensen wordt toegepast, verwijst naar een anonieme persoon die anderen aanklaagt en beschuldigt van misdaden. En toch...

DE INTELLIGENTIE VAN KIPPEN

<https://youtu.be/2yrPosSho0Q?si=bWlnMiNEmZaj33J>

☹️ In de Franse taal verwijst une poule pondreuse naar een nogal vruchtbare vrouw en se faire plumer naar een persoon die is opgelicht door gewetenloze mensen die daarom vaak worden beschouwd als idioten, de "dindons de la farce". En toch...

DE INTELLIGENTIE VAN KOEIEN

<https://youtu.be/ittghik2sAY?si=yXMZuisjWFdbzclP>

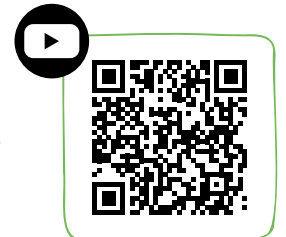
☹️ De koe is de bron van veel denigrerende uitdrukkingen zoals "Être une vraie peau de vache", "Être une vache à lait" (uitgebuit, gebruikt worden), "Faire une vacherie à quelqu'un" (iemand een loer draaien met kwade bedoelingen). Kortom, het is allemaal erg pejoratief. Meer in het algemeen, in het dagelijks taalgebruik, worden herbivoren beschouwd als "Bêtes à manger du foin" ("dieren die hooi eten"). En toch...

DE INTELLIGENTIE VAN DUIVEN

https://youtu.be/eKGOct5RDDc?si=SBL7_I-u6zNgZq1L

☹️ Duif is ook het woord dat gebruikt wordt om iemand te beschrijven die naïef is en makkelijk op te lichten. En toch...

DE INTELLIGENTIE VAN BIJEN EN MIEREN

<https://youtu.be/qraq7gQxbcc?si=MRTcsBhBymih3jH->

😊 De mieren en de bijen doen het vrij goed in het Frans; 'un travail de fourmi' verwijst naar hun neiging om onvermoeibaar en uiterst georganiseerd te werken. (We weten overigens nu dat een deel van de mieren 'reservisten' zijn en niet werken, tenzij er zich een ongeluk voordoet in de kolonie). ☹️ Aan de andere kant zal de actie van foerageren in relatie tot een mens duiden op een persoon die veel oppervlakkige liefdesveroveringen maakt. En toch...

DIEREN HEBBEN OOK EMOTIES

<https://youtu.be/1148tnvJcHY?si=pDDilwQFb7XXl2vE>

Studies over dierpsychologie laten zien dat veel dieren, zoals primaten, vogels en zelfs bepaalde zeezoogdieren zoals dolfijnen en orka's, verrassende emotionele capaciteiten hebben. Zo hebben chimpansees en orang-oetans laten zien dat ze een scala aan emoties kunnen begrijpen en uitdrukken, van angst tot empathie. Er staan ons in de toekomst nog veel meer ontdekkingen over dit onderwerp te wachten.

Link naar onze playlist met andere video's over de cognitieve vaardigheden van dieren :
<https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYmEwugXPUeBO1t7-qXbx7JM&si=gJlkCsHflMhpwJ-k>

Wat is **DIERENWELZIJN?**

1. Hypertypes bij dieren
2. Wat is dierenmishandeling?
3. Intensieve veehouderij
4. Sterilisatie en microchippen
5. Verrijking
6. Samenvatting

M-2-4-7

C6-C9-C10

Volgens het Franse nationale agentschap voor voedselveiligheid, milieu en werk (ANSES) is dierenwelzijn “de positieve mentale en lichamelijke toestand die voortkomt uit de bevrediging van zowel de fysiologische en gedragsmatige behoeften van het dier, als van zijn verwachtingen.

Deze toestand varieert naargelang de perceptie van het dier over de situatie.”

Dit geldt zowel voor huisdieren als voor bijvoorbeeld boerderijdieren.

VIDEO: WAT IS DIERENWELZIJN?

https://youtu.be/sKwNAQn8G_4

Voor de kleintjes:

<https://youtu.be/THHIEAP4kJ0>

Wanneer een dier daarom onder de verantwoordelijkheid van een mens wordt geplaatst, kan zijn welzijn worden bepaald volgens ...

5 CRITERIA (OF 5 VRIJHEDEN)

- 1 Vrij van honger, dorst en ondervoeding.
- 2 Vrij van angst en leed: de omstandigheden waarin het dier leeft en wordt gefokt mogen geen bron van psychisch lijden zijn.
- 3 Vrij van fysieke of thermische stress (kou/hitte): het fysieke comfort van het dier moet worden gewaarborgd.
- 4 Vrij van pijn, verwondingen (wonden) en ziekte: het dier mag niet worden onderworpen aan een slechte behandeling die inwendig of uitwendig letsel kan veroorzaken en moet worden verzorgd in geval van letsel of ziekte.
- 5 Vrij om voor zijn soort normaal gedrag te vertonen: de omgeving van het dier moet worden aangepast aan de behoeften van zijn soort.

VIDEO: VERSCHIL TUSSEN DIERENWELZIJN EN GOEDE BEHANDELING

<https://youtu.be/wKJOVg0jA8Q>

VIDEO: DE 5 VRIJHEDEN

(Zie de 5 punten hierboven)

<https://youtu.be/tEX8oKGd2J4>

Exotische huisdieren

zijn bijvoorbeeld knaagdieren, hagedissen, insecten, geleedpotigen (spinnen), amfibieën, slangen, bunzingen, fretten, schildpadden enz.

Professor Roger Bramble

heeft samen met andere onderzoekers de 5 vrijheden bepaald in antwoord op een verzoek van de Britse regering die de basis wilde leggen voor het dierenwelzijn van boerderijdieren in de jaren 1970.

Tom Regan (1938-2017):

“Dat we gewend zijn om iets te doen, of dat we het handig vinden om het te doen, draagt niets bij om de morele waarde van onze daden te rechtvaardigen.”

Elisabeth de Fontenay (1934):

“Er kan geen toekomst zijn voor de mensheid zonder een nieuw contract met dieren.”

Robert Dantzer (neurobioloog)

heeft aangetoond dat dieren kunnen lijden aan krankzinnigheid wanneer mensen hun leefomstandigheden opleggen waarin ze zich niet meer natuurlijk kunnen gedragen.

Als aan een van deze 5 criteria niet wordt voldaan, kunnen we spreken van een schending van het dierenwelzijn of van dierenmishandeling.

Bijvoorbeeld: als een hond ondervoed is, niet lichamelijk of intellectueel wordt gestimuleerd, als een kat wordt geslagen, als een schaap gewond raakt maar niet wordt verzorgd, als een koe slaapt in een schuur waarin het te koud is waardoor haar gezondheid in gevaar komt, als een konijn alleen is en continu in zijn kooi blijft, als een paard in een box wordt opgesloten zonder ooit naar buiten te kunnen, als een hamster niet elke dag water krijgt, het water van het aquarium van een goudvis niet wordt verversd en vuil is, enz.

In al deze verschillende gevallen kan men zeggen dat het dierenwelzijn wordt geschonden. De analyse ziet er eenvoudig uit, maar weten we echt wat het normale gedrag en de normale behoeften van onze verschillende dieren zijn (de ethologische behoeften)?

Hoe kan ik zien of mijn hond gestrest is of zich verveelt, hoe weet ik of mijn kat ziek is?

Dit alles vereist een minimum aan informatie en kennis. Het is daarom buitengewoon nuttig om te informeren naar de behoeften van uw huisdier. Hoewel bepaalde tekortkomingen in de behoeften van het dier zichtbaar zijn en daarom gemakkelijk te controleren (honger/dorst/ziekte/verwondingen), zijn er onzichtbare tekorten (psychische nood, stress, angst) die minder gemakkelijk te detecteren zijn als men onvoldoende kennis van zaken heeft. Die kennis moet dus worden verbeterd.

DE 5 DOMEINEN VAN DAVID MELLOR

De toepassing van de vijf vrijheden gaat terug tot de jaren zeventig. Sindsdien is het denken over dierenwelzijn geëvolueerd omdat de 5 vrijheden vooral bescherming bieden tegen negatief welzijn of tegen lijden.

David Mellor (gezondheidswetenschapper in Nieuw-Zeeland) heeft een aangepaste vorm van deze 5 vrijheden ontwikkeld die gericht is op het bevorderen van positieve en aangename ervaringen die aan het dier worden geboden. Het dier zal niet langer louter in een staat van "geen lijden" verkeren, maar zal momenten beleven die als positief worden ervaren.

Hoewel deze 5 domeinen oorspronkelijk werden ontwikkeld voor dieren in dierenparken, kunnen ze worden toegepast voor elk dier in gevangenschap, dus ook voor onze huisdieren. Goede voeding, een geschikte omgeving, een goede gezondheid en interacties met zijn omgeving (andere dieren, mensen, verrijkingen) brengen het dier in een goede mentale en fysieke staat en daardoor in een staat van positief welzijn. Dat is een sprong van basisvereisten naar vereisten in termen van kwaliteit, kwantiteit en diversiteit.

In Wallonië bestaat sinds 2018

een vergunning om een huisdier te houden. Sinds 1 juli 2022 moet men een uittreksel indienen uit het centrale register van milieudelinquentie en dierenwelzijn om een huisdier te mogen houden. Dierenwinkels, asielen en fokkerijen moeten iedereen die een huisdier wil adopteren, kopen of krijgen, vragen om zo'n uittreksel te overleggen.

Gandhi (1869-1948)

"De beschaving van een samenleving valt af te meten aan de wijze waarop ze omgaat met dieren."

FYSIEK EN MENTAAL ZONES

Domein 1
Voeding

Domein 2
Fysieke omgeving

Domein 3
Gezondheid

Domein 4
Interactie met de omgeving en andere dieren

Domein 5
Mentale toestand

Mogelijke en gewenste verrijkingen

Downloadlink: https://drive.google.com/file/d/16dEdGyfo9jhlrgTHPbdymWgvWAOo_fY/view

DOWNLOAD HIER EEN VEREENVOUDIGDE TABEL MET CRITERIA VOOR DIERENWELZIEN.

Die is handig voor u om oefeningen te doen met de leerlingen zodat ze zich deze criteria eigen maken. U kunt afbeeldingen, verhalen en andere materialen gebruiken om deze oefeningen uit te voeren.

* Deze tabel is geen wetenschappelijk bewezen hulpmiddel en kan alleen worden gebruikt voor de inoefening van het materiaal dat in de klas wordt behandeld. Dierenwelzijn moet worden beoordeeld door een bevoegd en bekwaam persoon, zoals een dierenarts.

1 Hypertypes bij dieren

GENETISCH GEPROGRAMMEERDE MISHANDELING?

WAT IS EEN HYPERTYPE?

Een **rastypisch** dier is een dier dat representatief is voor het ras. Dit betekent dat de fysieke en gedragskenmerken binnen de standaard, binnen de normen vallen van het betreffende ras. Voor honden bijvoorbeeld worden deze kenmerken vastgelegd door de **FCI** (Fédération Cynologique Internationale) die het fysieke uiterlijk van de ideale hond beschrijft, de geschiedenis van het ras en het karakter.

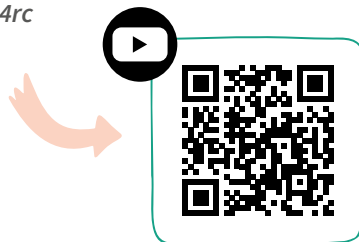
Hypertypen zijn morfologische of gedragsmatige overdrijvingen die het dier in dergelijke mate ongemak bezorgen en doen lijden dat het **het welzijn en de gezondheid van het dier aantast**. Dit zijn vaak specifieke eigenschappen die tot het uiterste worden doorgedreven om het dier origineler, modieuzer, productiever (landbouwdieren) of zelfs efficiënter in de context van een sport te maken en dus aantrekkelijker voor verkopers en kopers.

Dit geldt voor zeer veel dieren, zoals honden, katten, konijnen, pluimvee, runderen, paarden en meer.

UITLEG EN VOORBEELDEN IN VIDEOFORMAAT

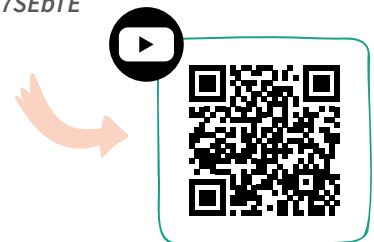
Toelichting door dierenarts dr. Johann Detilleux:

<https://youtu.be/M1LTCN8N4rc>

Toelichting door Hélène Gateau, dierenarts en journalist:

https://youtu.be/89_Hg7SEbTE

Het fenomeen hypertype is dus niet in overeenstemming met artikel 6 van de Verklaring van de rechten van het dier:

"Genetische manipulatie of selectie mag niet tot gevolg hebben dat het welzijn of het vermogen tot welzijn van een gevoelig dier wordt aangetast."

→ Het hypertype roept daarom een hele reeks **ethische** vragen op.

WAT ZIJN DE GEVOLGEN VAN HYPERTYPES?

Eerst voor het dier zelf en volgens soort en ras; ademhalingsproblemen, gebitsproblemen, problemen bij het werpen, (ademhalingsmoeilijkheden of verplichte keizersnede), compressie en misvorming van het ruggenmerg, hoornvlieszweren en lensluxatie (oog), hersenafwijkingen bij sommige kortstaartige honden, problemen met het bewegingsapparaat (lopen), rugpijn, heupdysplasie, huidontstekingen, maar ook gedragsproblemen zoals overgevoeligheid of overreactiviteit (bij de Mechelse herder bijvoorbeeld). (Deze lijst is niet volledig)

Als hypertypen de **gezondheid** van het dier en dus het **welzijn** ondermijnen, ondermijnen ze ook de **financiën** (behandelingen, operaties enz.) van de eigenaren van het dier en zijn de gevolgen dramatisch als het dier niet kan worden genezen. Het zal bijvoorbeeld aanzienlijk en langdurig **lijden**, maar mogelijk ook worden **weggedaan**.

WAT KUNNEN WE DOEN?

Op ons niveau kunnen we op zoek gaan naar dieren die rastypisch zijn of kiezen voor fokkers die de dieren selecteren om uit het fenomeen van het hypertype te geraken, en dus gezonde dieren aanbieden. Helaas is het niet gemakkelijk om te onderscheiden of een dier duidelijk hypertypisch is of niet.

→ **Het is belangrijk om advies in te winnen bij een dierenarts die u raad kan geven over de juiste keuze inzake het dier. Preventie heeft hierbij de voorkeur.**

Ook andere spelers binnen de samenleving en de dierenwereld spelen een rol bij de bestrijding van hypertypen.

De media moeten stoppen met het promoten van hypertypische dieren (in tv-programma 's, advertenties, enz).

Dierenartsen moeten het publiek zoveel mogelijk informeren, waarschuwen en adviseren over dit fenomeen.

Stamboekverenigingen, keurmeesters en alle andere betrokken partijen moeten actie ondernemen om hypertypes tegen te gaan.

HET BRACHYCEPHALE VOORBEELD

1 De Franse bulldog

Een van de meest favoriete hondenrassen ter wereld. Honden van dit ras hebben kans op minstens 36 erfelijke aandoeningen en ziekten (zie *genodog.fr*). Hoewel niet alle individuen van dit ras last hebben van hypertypes, hebben veel Franse bulldoggen in meer of mindere mate last van het fenomeen. Op 100 jaar tijd is de schedel van de Franse bulldog met **25%** ingekort. Het kleine hoofdje (neotenie) maakt de honden onweerstaanbaar, maar ook zeer kwetsbaar. Je ziet op de foto aan de rechterkant duidelijk de platte neus en gezicht van de hond. De Franse bulldog is brachycephaal (rond en breed hoofd, een plat gezicht,

Rhinoplastie: de neusgaten openen en de luchtstroom bevorderen. Rechts, na de operatie.

Afbeelding bron: <https://www.facebook.com/cabvet60/photos/a.218105318313736/1728537637270489/>

evenals een gedrongen en gespierd lichaam), en het hypertype heeft de volgende gevolgen: ademhalingsproblemen (te lang zacht gehemelte - compressie van de luchtwegen - zie foto), huidontstekingen (dermatitis), haaruitval (alopecia), oogproblemen (hoornvlieszweren), misvormingen aan de ruggegraat, pijn aan de knieschijven, artrose, neurologische problemen die leiden tot pijn in de ledematen en moeilijkheden bij het bewegen.

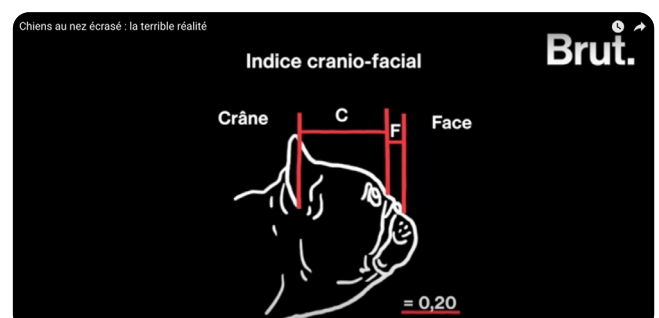
Meer info vindt u hier <https://chaire-bea.vetagro-sup.fr/lhypertype-est-il-contre-a-bien-etre-animal/> en hier <https://dcool.fr/2020/08/22/les-hypertypes/>

2 Brachycephalische honden in het algemeen

Video-uitleg in het Brut mediaprogramma "La grande explication".

<https://youtu.be/x-85s4GMVDU?si=ubnybrbw4JScmwSo>

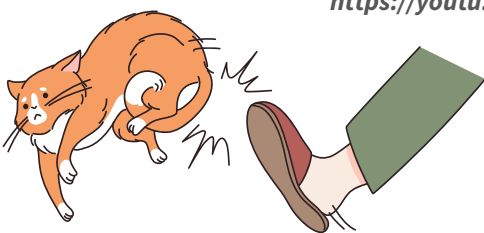

2 Wat is dierenmishandeling?

Dierenmishandeling kan worden gezien als het gevolg van een of meer handelingen die lichamelijk of geestelijk lijden van een dier veroorzaken. Zodra een van de vijf in het vorige hoofdstuk genoemde vrijheden niet worden gerespecteerd, kunnen we spreken van mishandeling.

Onze plicht als dierenverzorgers is om de 5 vrijheden of criteria van dierenwelzijn en de Europese overeenkomst tot bescherming van kleine huisdieren na te leven, als het dier in deze categorie valt. Maar hebben we de nodige en juiste informatie over ons dier om dit te bereiken?

We kunnen dus concluderen dat we ook de plicht hebben om de behoeften en het natuurlijke gedrag van ons dier te kennen om mishandeling te voorkomen.

<https://youtu.be/yTcGYpCtfDw>

Mishandeling kan opzettelijk of onbedoeld zijn.

Een slechte kennis van de behoeften van het dier en het natuurlijke gedrag van de soort kan ertoe leiden dat we ons dier in een situatie brengen waarin we het mishandelen zonder het te beseffen. Het is daarom cruciaal en verplicht om over hun natuurlijke behoeften en gedrag te leren.

→ In de folder vind je tips en documenten over dit onderwerp (behoeften).

Gedragsbiologie is de studie van het gedrag van diersoorten (inclusief mensen) in het wild of in gevangenschap. Het maakt het mogelijk om hun functioneren en hun behoeften beter te kennen. Gedragsbiologie is de basis voor een beter dierenwelzijn.

Alphonse De La Martine (Franse schrijver uit de 19e eeuw):
“We hebben niet twee harten, één voor dieren en één voor mensen. Je hebt een hart of je hebt het niet.”

In Azië (Indonesië, China, Nepal, e.a.) heeft de plaatselijke bevolking voor toeristen de “levende sleutelhangers” uitgevonden. Ze vangen kleine, levende dieren (schildpadden, hagedissen, vissen) in hars en verkopen ze voor veel geld. Het dier krijgt geen lucht en voedsel meer en sterft onvermijdelijk een paar dagen later, na vreselijk te hebben geleden.

WAAR KOMT DIERENMISHANDELING VOOR?

Mishandeling is overal, en komt in verschillende vormen voor. Mensen lijken geen grenzen te hebben als het gaat om het verwaarlozen van dieren of het veroorzaken van dierenleed. Gelukkig komen steeds meer burgers en organisaties in actie om deze mishandeling aan de kaak te stellen. Tegenwoordig worden er heel wat praktijken in vraag gesteld. Ethisch gezien kan je je afvragen of het goed of fout is om op een paard te rijden, om medicijnen op dieren te testen, om vlees te eten of echt bont te dragen, enz.

Dat zijn onderwerpen die in de klas aan bod kunnen komen in de vorm van denkoefeningen en gesprekken. Als hypertypen de **gezondheid** van het dier en dus het **welzijn** ondermijnen, ondermijnen ze ook de **financiën** (behandelingen, operaties enz.) van de eigenaren van het dier en zijn de gevolgen dramatisch als het dier niet kan worden genezen. Het zal bijvoorbeeld aanzienlijk en langdurig **lijden**, maar mogelijk ook worden **weggedaan**.

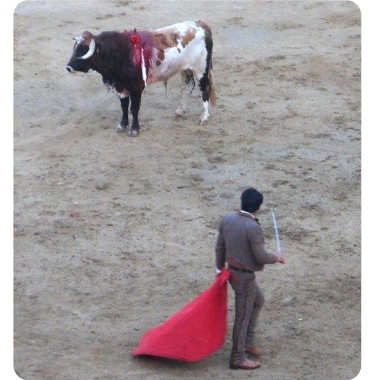
U kunt bijvoorbeeld debatteren op basis van de lijst die u vindt op de Wikipedia-pagina van dierenmishandeling.

DIERENMISHANDELING:

- Mishandeling in het kader van entertainment, shows en gevangenschap.
- Stierengevechten, dierengevechten, circus (in België zijn wilde dieren verboden in circussen), paarden- en ruitersporten, dierenparken enz.

Afbeeldingen: Pixabay

- Mishandeling in verband met de omstandigheden van het fokken en slachten.
- Industriële veehouderij, vervoer van dieren, verwijdering van ledematen of organen, consumptie van levende dieren, dwangvoeding, wrede slachtmethodes.

Afbeeldingen: Pexels

Afbeeldingen: Pexels

- Cultuurgebonden mishandeling.
- Mishandeling voor toerisme.
- Mishandeling voor film en televisie.
- Seksueel misbruik.
- Verwaarlozing.
- Obesitas.
- Mishandeling voor medisch onderzoek.
- Mishandeling door vangsttechnieken.
- Fokken voor bontproductie.
- Gebruik van berengal.
- Mishandeling in de oorlog.

Favoriete TOOL voor 8-10-jarigen:

Pense-bête is een educatief hulpmiddel van het Waalse Gewest om kinderen tussen 8 en 12 jaar bewust te maken van het welzijn van hun (huidige of toekomstige) huisdieren en de dieren die ze dagelijks tegenkomen. Elk kind kan de test van zijn keuze afleggen en zijn “adoptievergunning” krijgen! <http://www.pense-bete.be>

MISHANDELING VAN HUIDSDIEREN:

Zoals je hebt gezien, zijn er heel veel manieren waarop dieren worden mishandeld. Het is belangrijk om ze allemaal te kennen zodat je de omvang van de wreedheid tegen dieren beseft. Zelfs als je niet altijd aandacht aan dit onderwerp besteedt, zul je zeker en vast al eens een van de trieste, wrede verhalen hebben gelezen die dierenbeschermingsorganisaties regelmatig via de media en het internet verspreiden.

De verhalen van Fiona, Poly, Révolte, Tara en vele andere anonieme dieren zijn helaas geen geïsoleerde gevallen.

FIONA

https://www.rtb.be/info/societe/detail_maltraitance-animale-le-sortde-la-chien-fiona-emeut-les-reseaux-sociaux?id=10518533

<https://www.metrotime.be/fr/actualite/pas-de-poursuite-pour-celui-qui-maltraite-la-chienne-fiona-il-est-temps-de-faire>

© Sans Collier

Poly, de pony die 10 jaar lang werd verwaarloosd
<https://www.youtube.com/watch?v=WfNeJxKdEqY>

Vijf paarden en twee mishandelde koeien in beslag genomen:

<https://www.animauxenperil.be/pages/news/2020-03-13-saisie-chevaux-vaches-jodoigne.html#.YCMITC2S0W8>

Révolte, achtergelaten bij het hek van de dierenbescherming:

<https://www.rtl.be/info/regions/hainaut/scene-choquante-a-charleroi-ils-abandonnent-leur-chien-en-le-poussant-a-travers-la-grille-de-laspa-carolo-1225226.aspx>

Veel gevallen van mishandeling zijn echter minder zichtbaar als je niet zo veel van dieren weet.
Dit is een van de doelstellingen van dit lespakket: jou de kennis geven om ze te herkennen.

WAT KAN JE DOEN ALS JE GETUIGE BENT VAN MISHANDELING?

IN HET KORT: DE 5 CRITERIA voor het WELZIJN OF DE VRIJHEID van DIEREN

- 1 Vrij van honger, dorst en ondervoeding.
- 2 Vrij van angst en leed: de omstandigheden waarin het dier leeft en wordt gefokt mogen geen bron van psychisch lijden zijn.
- 3 Vrij van fysieke of thermische stress (kou/hitte): het fysieke comfort van het dier moet worden gewaarborgd.
- 4 Vrij van pijn, verwondingen (wonden) en ziekte: het dier mag niet worden onderworpen aan een slechte behandeling die inwendig of uitwendig letsel kan veroorzaken en moet worden verzorgd in geval van letsel of ziekte.
- 5 Vrij om voor zijn soort normaal gedrag te vertonen: de omgeving van het dier moet worden aangepast aan de behoeften van zijn soort.

Als je denkt dat je getuige bent van dierenmishandeling... Kan je:

- **De politie bellen.** Zij kunnen controleren of je terecht alarm hebt geslagen en kunnen indien nodig ingrijpen en het dier in beslag nemen. Je kunt ook een klacht indienen over dierenmishandeling. Mensen nemen vaak liever contact op met een opvangcentrum dan met de politie, waarschijnlijk omdat hen dat logischer lijkt.
- **Neem contact op met de gemeente** die een controleur naar de plek kan sturen om te bepalen welk gevolg er aan jouw signalement kan worden gegeven.
- **Bel een opvangcentrum/dierenbescherming** bij jou in de buurt. Ze kunnen de mishandeling vaststellen via een van hun controleurs (als ze een inspectiedienst hebben). Deze personen zijn niet bevoegd om in te grijpen of een boete uit te schrijven, maar zijn verplicht om de tussenkomst van de politie te vragen als zij van mening zijn dat een dier in beslag moet worden genomen of dat er een proces-verbaal moet worden opgemaakt.
- **Dien een klacht in** bij de afdeling van “Bien-être animal” in jouw regio:
 - In Wallonië: gratis nummer 1718, e-mail: ubea.dgarne@spw.wallonie.be
 - In Brussel: tel.: 02/775.75.75, e-mail: bienetreanimal@environnement.brussels
<https://environnement.brussels/thematique/bien-etre-animal/porter-plainte-en-cas-de-negligence-ou-de-maltraitance-animale>
- Je kan ook een **petitie aanmaken** als je een grondige reden hebt en je denkt voldoende handtekeningen te kunnen verzamelen om het probleem aan te kaarten. Er zijn veel websites waar je een petitie kunt starten. Een voorbeeld: <https://www.petities.com/petitie-maken>

Afbeelding: Confédération nationale de défense de l'animale (Frankrijk). Posters beschikbaar in de links aan het einde van het bestand.

ONDERSTEUNING VOOR HET BESPREKEN VAN EN DEBATTEREN OVER DIERENMISHANDELING

Nummer: Henri Des: L' âne blanc
<https://youtu.be/aGsjDov01ew>

Nummer: Pierre Perret : la cage aux oiseaux
<https://www.youtube.com/watch?v=asQFIJs9fSE>

Nummer: GIMS: Le pire : GIMS praat over hoe slecht de mens de natuur en de dieren behandelt
<https://youtu.be/BEVYAHviwZo>

Nummer: Francis Cabrel: La corrida: Cabrel vertelt over een stierengevecht vanuit het standpunt van de stier
<https://youtu.be/jtssC13qlsM>

Kortfilm "MAN" van Steve Cutts over de relatie van de mens met de natuur en de dieren.
<https://youtu.be/WfGMYdaICIU>

* VOOR LEERKRACHTEN ENGELS:

Nummer van Serj Tankian Harakiri:
<https://www.youtube.com/watch?v=PQtRXqBQETA&list=WL&index=48>

Nummer van The Aim: My life is a cage: The Aim vertelt het verhaal van het leven en het slachten van boerderijdieren:
<https://youtu.be/N21JTCKLj2o>

Het nummer "Supernature" van Cerrone
<https://youtu.be/QgGK4qBTwpw>

Video: "Save Ralph": dierproeven in het laboratorium
<https://youtu.be/G393z8s8nFY>

Video: "Sauvez Ralph": dierproeven in het laboratorium
https://www.youtube.com/watch?v=WuVZ_crrpnk

Pixar-film "Kitbull": hondenmishandeling
<https://youtu.be/AZS5cgybKcl>

Nummer: Aldebert met Grand Corps Malade "Joli Zoo": lied over het thema gevangenschap
<https://www.youtube.com/watch?v=nU7sroQtFdY>

Nummer: Keen'v - Boule de poils: Keen'v over de liefde voor en de verdwijning van zijn hond
<https://www.youtube.com/watch?v=jL-dbzFu-A4>

Video/happening: Banksy: Sirens of the lambs: de wereldberoemde streetartkunstenaar daagt het publiek uit met de kreten van knuffeldieren.
<https://youtu.be/WDIz7mEJOeA>

MAAK ACTIEF DEEL UIT VAN HET DIERENWELZIJN

Er zijn veel manieren om het welzijn van dieren in het algemeen te verbeteren. Bijvoorbeeld door producten te kiezen die het welzijn van dieren respecteren: dit is erg belangrijk omdat bedrijven en merken (cosmetica, onderhoudsproducten, mode, voedsel, enz.) de producten die zij aanbieden, zullen afstemmen op de aankopen en voorkeuren van de consument. Hoe meer we diervriendelijke producten kopen, hoe meer merken er aandacht aan zullen besteden om consumenten tevreden te stellen en hun producten te verkopen. Het is soms echter nog moeilijk om te achterhalen of een product het dierenwelzijn respecteert. Sommige labels, apps en websites kunnen je hierbij helpen.

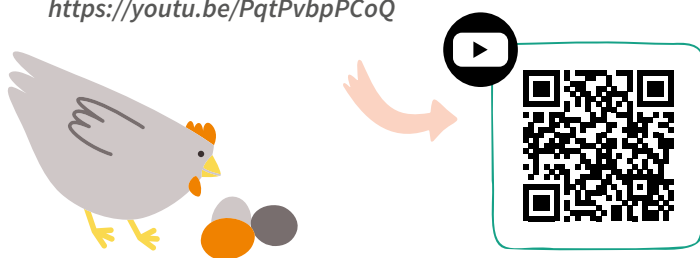
Europese burgers laten regelmatig via hun aankopen en via petitie weten dat dierenwelzijn een belangrijke zorg voor hen is. Deze verschillende acties dwingen de **Raad van Europa** om te werken aan het veranderen van de wetten en dus ook de vereisten op dit gebied, maar het dwingt merken en bedrijven (zoals restaurants/vleesmerken/kant-en-klaarmaaltijden/kleding/cosmetica en schoonmaakproducten, enz.) ook om hun praktijken te veranderen en het dierenwelzijn beter te respecteren.

Een goed voorbeeld van vooruitgang dankzij consumentenkeuzes is het voorbeeld van eieren. Toen eieren etiketten en codes meekregen, besloten veel consumenten om geen eieren meer te eten van legbatterijkippen. Sindsdien hebben de fabrikanten deze productiemethode, die in Wallonië en binnenkort in heel Europa verboden is, geleidelijk afgeschaft.

Toelichtende video over de eiercodes (Franse reportage).

De code is Europees en dus vergelijkbaar in België)

<https://youtu.be/PqtPvbpPCoQ>

IN-OVOGESLACHTSBEPALING

Legkippen zijn afkomstig van bevruchte en uitgebroede eieren. Uit de helft van de uitgebroede eieren komen manntjes, en die worden door de productieketen als nutteloos beschouwd. Ze worden vervolgens gedood door ze te vermalen (dit is verboden in Wallonië) of door ze te vergassen. Er bestaan nieuwe technieken om dit te voorkomen, zoals in-ovogeslachtsbepaling: de eieren waarin mannelijke kuikens groeien, worden vanaf de eerste dagen na de bevruchting uit de keten gehaald en geëlimineerd. Zo vermijden we dat haantjes die net uit het ei zijn, een vreselijke dood sterven. Toelichting: <https://nl.wikipedia.org/wiki/In-ovogeslachtsbepaling>

In België geeft Colruyt Group het goede voorbeeld door in de winkels van **Bio Planet** eieren te verkopen uit een keten zonder eendagshaantjes <https://www.bioplanet.be/nl/verhalen/eitjes-zonder-eendagshaantjes>

Het is te hopen dat dit voorbeeld gevolgd zal worden door andere supermarktketens en de techniek door de wet verplicht zal worden.

* Een legkip wordt tussen **11 en 24 maanden oud**, afhankelijk van de pluimveehouderij, en heeft een gemiddelde levensverwachting van **tien jaar** als ze niet wordt geslacht.

Poster om hier te downloaden:
https://drive.google.com/drive/folders/17BP0bgkDe5aZrU5OcG6Q1AgGN3wyhMrk?usp=share_link

WEBSITES, LABELS EN APPS VOOR DIERENWELZIJN

Verschillende websites, apps en labels (+logo's) kunnen helpen om op een diervriendelijkere manier te consumeren. Hier zijn enkele betrouwbare voorbeelden die je op levensmiddelen kunt vinden.

We zijn ons er niet altijd van bewust, maar de labels voor **biologische landbouw** - het eerste is Europees, het tweede

Frans - (conform de Europese normen) houden ook in dat dierenwelzijn wordt gewaarborgd. Grondopfok, toegang tot de buitenlucht, geventileerde ruimtes met normen voor oppervlakte, dierdichtheid, grootte van het gebouw, enz. Meer informatie vind je hier:

- <https://www.agencebio.org/2020/06/27/comment-les-animaux-bio-sont-ils-eleves/>
- <https://www.biowallonie.com/reglementation/producteurs/production-animale/>

Leaping Bunny is een internationaal label voor dierenwelzijn. Het geeft aan dat het product niet op dieren is getest. Het label is te vinden op cosmetica en huishoudelijke producten. Het wordt

gesteund door Gaia. Een lijst met producten die voldoen aan dit label is hier beschikbaar:

<https://www.gaia.be/nl/diervriendelijke-producten> of op hun website (in het Engels): <https://www.leapingbunny.org>

V-Label (vegetarisch-veganistisch) is het enige onafhankelijke Europese label voor de categorieën 'vegan' en 'vegetarisch'. https://www.v-label.com/be_nl/

In België garandeert het label **Biogarantie Belgium** Belgische producten die voldoen aan de Europese biologische eisen, uiteraard onder meer op het vlak van dierenwelzijn.

Meer informatie vind je hier: <https://biogarantie.be>

Vegan Label: van de Vegan Society: garandeert de afwezigheid van ingrediënten van dierlijke oorsprong in het product en garandeert dat het niet op dieren is getest. Je vindt dit vooral

op levensmiddelen, cosmetica en schoonmaakproducten. <https://www.vegansociety.com>

PETA: cruelty-free en Cruelty-free and Vegan: deze producten worden niet getest op dieren.

Er bestaat een variant op het label: "cruelty free and vegan". Deze variant geeft aan dat het product niet op dieren is getest en geen ingrediënten van

dierlijke oorsprong bevat. Je vindt dit label bijvoorbeeld op cosmetica of schoonmaakproducten. Er is een gratis app voor smartphone (ios-Android) die alle merken opsomt die niet op dieren testen.

Cruelty Cutter is een gratis app (iOS en Android) waarmee je heel wat producten kunt scannen om te zien of ze op dieren getest zijn. Een krachtig wapen tegen dierproeven om te gebruiken in uw gebruikelijke winkels.

Het team van "Refuges et tableaux noirs" heeft het getest, en het werkt!

Link naar de website:

<https://cruelty-cutter.org>

3 Veeteelt, dierlijke productie en dierenwelzijn

C-9

Dierenwelzijn wordt beoordeeld aan de hand van de 5 vrijheden of 12 criteria van het protocol "Welfare Quality", dat rekening houdt met de kwaliteit van de relatie tussen mens en dier. Het naleven van de regels voor dierenwelzijn is een verplichting voor elke vorm van het fokken of produceren van dieren. Met dat in gedachten leek het ons een goed idee om een aantal initiatieven en praktijken te bekijken die gericht zijn op het verbeteren van het welzijn van boerderijdieren.

DE RELATIE MENS-DIER

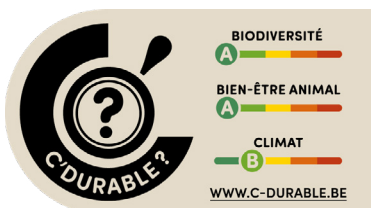
In het Verenigd Koninkrijk promoot de Farm Animal Welfare Council (FAWC) een "savoir-être"-criterium voor veehouders, dat kwaliteiten als empathie en geduld omvat (1). Dit onderstreept het cruciale belang van de relatie tussen mens en dier in het hart van het werk van een boer, in het belang van het individuele welzijn en de veiligheid.

Het is duidelijk dat frequente, positieve interacties van hoge kwaliteit tussen mens en dier deze banden versterken. Uit een onderzoek dat werd uitgevoerd als onderdeel van een proefschrift in diergeneeskunde bleek bijvoorbeeld dat "98% van de ondervraagde fokkers van mening is dat het menselijk gedrag de relatie tussen mens en dier beïnvloedt. Bovendien was 79% van mening dat het type productie- of veehouderijsysteem ook van invloed kan zijn" (2).

Bepaalde soorten veehouderij lijken de nadruk te leggen op specifieke maatregelen die gericht zijn op het bevorderen van een groter welzijn van het koppel mens-dier.

Zoals de biologische veehouderij, die strengere normen oplegt op het gebied van dierenwelzijn (ruimte, toegang tot de buitenlucht, grootte van de gebouwen, dierdichtheid, enz.)

Voorbeelden van goed dierenwelzijn

C'Durable <https://www.c-durable.be> Het 'C'Durable'-project omvat een aantal beoordelingscriteria, waaronder de impact op biodiversiteit, dierenwelzijn, klimaat en economische veerkracht.

Interview : We vroegen aan de manager, Maxime Beurrier, naar de rol van de relatie tussen mens en dier in het project (3). Hij vertelt ons dat « *tijd kunnen doorbrengen met je dieren volgens hem de basis is van het werk van de fokker. Deze tijd die je met de dieren doorbrengt is vooral nuttig om pathologieën op te sporen, maar kan ook gebruikt worden voor gedragsbeoordelingen. Door tijd met ze door te brengen kun je je lees- en analysevaardigheden verfijnen en ben je beter in staat om voor je dieren te zorgen, zowel als kudde als individueel. Door voldoende tijd door te brengen met je kudde bouw je een meer serene relatie op, een vorm van vertrouwen met je dieren en stimuleer je het dagelijkse kuddebeheer. Deze relatie moet worden opgebouwd zodra de dieren zijn geboren, zodat ze zo snel mogelijk wennen aan de aanwezigheid van mensen.* »

In Wallonië worden nog andere vorderingen bestudeerd en ontwikkeld om het dierenwelzijn te verbeteren. Deze initiatieven omvatten onderzoek en projecten zoals het slachten van dieren rechtstreeks op de boerderij om de stress te verminderen die gepaard gaat met slachthuisomgevingen en transport (4), het verminderen van de dierdichtheid op boerderijen (5) en het vinden van alternatieven voor het doden van kalveren, geitjes en kuikens (6).

(1) https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7eb072e5274a2e8ab47927/FAWC_report_on_stockmanship_and_farm_animal_welfare.pdf Pagina 7

(2) Elodie, Marine, Christelle Testa, Evaluation de la relation homme-animal en élevage bovin allaitant : une étude pilote, Thèse pour obtenir le diplôme de docteur vétérinaire de la Faculté de Médecine de Créteil, France, 2022, p48.

(3) Vraag gesteld aan de heer Maxime Beurrier (C'Durable), november 2023.

(4) https://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Documentation/2022_ULI%C3%A8ge_RW_Abattageferme_public.pdf

(5) https://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Documentation/IDEPS_RapportFinalDeSynth%C3%A8se.pdf

(6) [https://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Documentation/Live or die \(3\) \(1\)-combiné.pdf](https://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Documentation/Live or die (3) (1)-combiné.pdf)

Pauline Garcia

<https://www.youtube.com/watch?v=FqcAjlO7ju0>

Omdat boerderijdieren gevoelig en intelligent zijn (7), hebben ze behoefte aan een vertrouwensvolle en positieve relatie met hun fokkers. Pauline Garcia, fokker en dierengedragdeskundige, geeft trainingen aan boeren om

de interactie met hun dieren te verbeteren.

De hoeve « Sorène »

https://youtu.be/ZLHGsyvIEf8?si=DLKq7G_yjuV2C-16

Valérie en François hebben 30 geiten op hun boerderij, 3 honden, evenals hun bokken, geitenlammeren en katten. Ze zijn bezorgd over hun relatie met hun dieren en vertellen over de verantwoordelijkheid van het baren, maar ook over de

moeilijkheid van het scheiden en de dood van bepaalde mannetjes, wat integraal deel uitmaakt van de realiteit van hun beroep. In hun boek delen ze hun ervaringen en onthullen ze het dagelijkse leven dat ze leiden met hun dieren. In deze video lezen ze een fragment voor uit het boek en laten ze zien hoezeer genegenheid, gevoeligheid en emotie, een integraal onderdeel vormen van hun dagelijkse interacties met hun dieren.

DE CONSUMENTEN

hebben een rol te spelen in de hoeveelheid 'goedkoop' geproduceerd voedsel en dus uiteindelijk in het dierenwelzijn. Het is daarom cruciaal om zoveel mogelijk informatie te verzamelen over de leefomstandigheden van dieren voordat we dierlijke producten kopen, want onze keuzes als consument hebben invloed op de ontwikkeling en standaardisatie van de meest positieve praktijken. Elke aankoop zou het resultaat moeten zijn van een oprechte reflectie over de waarden die worden vertegenwoordigd door wat we willen bevorderen, en niet van een consumentenreflex, zoals vandaag de dag nog al te vaak het geval is.

https://document.enviromnement.brussels/opac_css/elecfile/FOLD_2014_10tipsVoeding_NL.pdf

De correlatie tussen het welzijn van mens en dier is het onderwerp van een concept dat bekend staat als : « **ONE WELFARE** »

https://youtu.be/PlTVgiNaJnc?si=ovf0u_pmHpfV4tXL

Belangrijke cijfers

Varkens (94 %), legkippen en slachtkuikens (85 %) komen voornamelijk uit Vlaanderen. 66 % van de melkkoeien komt uit Vlaanderen en 62 % van de zoogkoeien (vleesproductie) komt uit Wallonië (8). Over het algemeen heeft Vlaanderen een intensiever landbouwsysteem dan Wallonië, gebaseerd op meer familiebedrijven. In België vertegenwoordigen biologische landbouwbedrijven 7,1 % van alle landbouwbedrijven (biologische en conventionele), meer bepaald 2,6 % zijn Vlaamse landbouwbedrijven en 15,5 % zijn Waalse landbouwbedrijven (9). De Belgische zelfvoorzieningsgraad bedraagt 220 % voor varkensvlees, 136 % voor rundvlees en 220 % voor gevogelte. Melk: 135 % en eieren: 109 %. Deze producten hebben dus een overschot (10).

(7) Sébastien Moro, Layla Benabid, Les cerveaux de la ferme, La Plage, 2021.

(8) SPWARNE, 2023. Etat de l'agriculture wallonne. <https://etat-agriculture.wallonie.be/contents/indicatorcategories/auf-regionaler-ebene/tiere.html>

(9) Les chiffres du Bio 2021 en Wallonie, Apaq-W et BioWallonie, 2022

(10) Statbel, 2023. Bilans d'approvisionnement. <https://statbel.fgov.be/fr/themes/agriculture-peche/bilans-dapprovisionnement#figures>

INTENSIEVE VEEDELT, INDUSTRIËLE SYSTEMEN EN DIERLIJKE PRODUCTIE

Kritiek komt uit de wereld van de veehouderij, het onderzoek en dierenwelzijnsorganisaties, die intensieve of industriële dierproductiesystemen aan de kaak stellen.

Dit is bijvoorbeeld het geval bij onderzoekers van **INRAE** (L'Institut National de Recherche pour l'Agriculture, l'Alimentation et l'Environnement in Frankrijk) en bij het **CNRS** (Centre National de Recherche Scientifique in Frankrijk). "Nee, het verbeteren van dierenwelzijn in intensieve systemen is niet mogelijk". (1)

Dit is ook de mening van Jocelyne Porcher, de Franse sociologe en onderzoekster bij INRAE, die al lange tijd kritisch is over "dierlijke productie" (industriële systemen) die volgens haar de 10.000 jaar oude "werkrelatie" tussen mens en dier door de geschiedenis van domesticatie en boerenveeteelt teniet doen. (2)

Afbeelding: Freepik

Afbeelding : pexels.com

WAT IS INTENSIEVE VEEHOUDERIJ?

Na de Tweede Wereldoorlog werd het volgens de FAO, « *intensieve veeteeltsystemen hebben een hoge productiviteit (aantal vee-eenheden per werknemer, dierlijke productiviteit per werknemer), wat tot uiting komt in een hoge mate van vervanging van arbeid en land door kapitaal, een grote afhankelijkheid van externe inputs, met name veevoeders en fossiele brandstoffen, en het gebruik van organisatievormen gebaseerd op arbeidsdeling. Intensieve systemen zijn altijd op zoek naar mogelijkheden om uit te breiden en te groeien, waarbij ze profiteren van schaalvoordelen om hun concurrentievermogen te vergroten. Ze hebben relatief veel werknemers in loondienst* » (3). Deze concrete contouren variëren per landbouwsysteem en per regio in de wereld.

SECUNDAIR

Voor middelbare scholen: een videovoorbeeld van het houden van varkens: <https://youtu.be/jUoGnZCVDY4>

(1) <https://revue-sesame-inrae.fr/ameliorer-le-bien-etre-des-animaux-delevage-est-ce-toujours-possible/>

(2) Porcher, J. (2014), *Vivre avec les animaux, La découverte Poche*

(3) Les définitions de l'élevage intensif varient selon les sources, nous avons choisi ici de prendre la définition de la FAO dans : *Le développement agricole durable au service de la sécurité alimentaire et de la nutrition, Quels rôles pour l'élevage ?* FAO, 2016, p43.

WAT ZIJN DE VERSCHILLENDE GEVOLGEN VAN INTENSIEVE VEEHOUDERIJ? (4)

1 Risico's voor dierenwelzijn

Het is belangrijk dat elke ontwikkeling van foksystemen ervoor zorgt dat de dieren in een voor hen stimulerende omgeving worden gehouden. Als dit niet gebeurt, kan dit leiden tot verveling, frustratie, vaak agressie, kannibalisme, apathie, stereotypie en veel verwondingen (als gevolg van ongelukken/bijten/vechtpartijen). Een hoge dierdichtheid verhoogt het risico dat dit gedrag zich voordoet. Het kan het ook moeilijker, zo niet onmogelijk maken voor het dier om sociaal gedrag te vertonen, wat voor veel frustratie en negatieve gevoelens kan zorgen. De andere 4 regels van dierenwelzijn worden mogelijk ook niet nageleefd. Het is daarom essentieel dat fokkers omstandigheden creëren waarin gevoelige dieren een positieve emotionele toestand kunnen vertonen.

2 Gezondheidsrisico's

Het is belangrijk dat veranderingen in veeteeltsystemen zo worden ontworpen dat er geen extra gezondheidsrisico's ontstaan. Een te hoge dierdichtheid in kleine gebieden verhoogt het risico op zoönosen (besmettelijke ziekten die van dieren op mensen overgaan). Omdat dieren in de intensieve veehouderij vaak ziek worden, moeten producenten ze injecteren met verschillende antibiotica, die terecht komen in het vlees dat consumenten eten. Een van de gevolgen van deze consumptie is de verspreiding van gevaarlijke bacteriën die resistent zijn tegen antibiotica, met dramatische gevolgen voor de gezondheid van mens en dier.

De nieuwe Europese verordeningen 2019/6 en 2019/4 leggen een algemeen verbod op het preventieve gebruik van antibiotica op en versterken het verbod op het gebruik van antimicrobiële stoffen als groeibevorderaar.

Diergezondheid en dierenwelzijn hebben ook invloed op de menselijke gezondheid. Het concept: « ONE HEALTH » pleit voor een benadering van gezondheid die gebaseerd is op de studie van interacties tussen mens, dier en milieu. Uitleg op de INRAE-website : <https://www.inrae.fr/alimentation-sante-globale/one-health-seule-sante> en deze video van de OIE: <https://youtu.be/ISYwPfT4qNo?si=QrFLOHLQX3szbAqO>

3 Milieuproblemen

Er zijn andere vormen van landbouw die gunstiger zijn voor het vastleggen van CO₂ en het respecteren van de biodiversiteit. De intensieve veehouderij heeft wereldwijd de grootste negatieve impact op het milieu.

- **De ontbossing** die inherent is aan de behoefte aan enorme stukken land om voedsel te verbouwen voor dieren (bijvoorbeeld soja), maar ook om de dieren zelf te laten grazen (een bekend fenomeen in Zuid-Amerika en Brazilië bijvoorbeeld).
- **Vernietiging van biodiversiteit:** de afname van de oppervlakte van de habitat voor wilde dieren is een factor in de afname van het aantal individuen en zelfs het verdwijnen van bepaalde soorten.
- **Opwarming van de aarde:** De veehouderij is verantwoordelijk voor 14,5 % van de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen. De veehouderij produceert niet alleen grote hoeveelheden CO₂, maar ook veel methaan en distikstofmonoxyde.
- **Verbruik en vervuiling van water, lucht en bodem:** De veeteelt is een grote waterverbruiker, maar is ook verantwoordelijk voor de vervuiling van veel grondwater en de vernietiging van de bodem (door de uitstoot van nitraten, fosfor, antibiotica en het gebruik van kunstmest, enz).
- **Gebruik van veel energie:** voor de productie van voedsel, verlichting, verwarming, transport, enz.

VIDEO UITLEG

<https://youtu.be/99ajUqkpvPs>

Veel NGO's en dierenbeschermingsorganisaties maken zich ook grote zorgen over de ontwikkeling van fabrieksboerderijen hier in België. Het gaat ook om grote aantallen dieren die op één boerderij worden geconcentreerd (5).

(4) - Solagro, 2019, <https://solagro.org/travaux-et-productions/publications/le-revers-de-l-assiette> - Springman & Al, 2018. Options for keeping the food system within environmental limits, Revue Nature. - Thysebaert, D., L'environnement wallon en 10 infographies, Direction de l'état environnemental (DEE), SPW environnement, 2020. - <https://www.greenpeace.fr/elevage/> Greenpeace, 2017 - Gerber P.J., Steinfeld, H. & Al., 2013. Tackling climate change through livestock – A global assessment of emissions and mitigation opportunities. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), P.12. - <https://www.fao.org/fr/le-blog/engagement-reduire-nos-emissions-de-methane-de-30-dici-2030-produire-et-consommer-moins-et> - <https://etopia.be/blog/2018/01/18/elevage-intensif-et-bien-etre-animal/#nb5> (5) <https://www.greenpeace.org/belgium/fr/blog/23018/pourquoi-fermes-usines-nont-pas-leur-place-en-belgique/>

4 Sterilisatie en microchippen

De sterilisatie van huisdieren is een onderwerp dat sommige dierenartsen en de dierenwereld in het algemeen verdeelt. Vaak wordt sterilisatie gepresenteerd als de oplossing voor veel problemen. Bij honden zou sterilisatie bijvoorbeeld agressief gedrag bij mannetjes reguleren, ze volgzaam maken en hun seksuele driften verminderen. Sommige dierenartsen zoals dr. Joël Dehasse waarschuwen voor de gevolgen van sterilisatie. Hij beveelt vasectomie aan (voor mannetjes) en hysterectomie (voor vrouwtjes).

→ Anderzijds, als er één argument is dat niet besproken wordt als we het hebben over het nut van sterilisatie, dan is het wel de kracht ervan om de overpopulatie van katten en honden onder controle te houden en de positieve gevolgen ervan op het probleem van dumping.

De sterilisatie van katten is verplicht sinds 1 november 2017, ook in opvangcentra en voor fokkers, voordat ze worden verkocht. Elk jaar worden zij, en andere verenigingen, overspoeld door een massale toestroom van kittens uit ongewenste nestjes. Andere kittens worden in het wild achtergelaten en hebben al snel zelf kleintjes omdat ze niet zijn gesteriliseerd. De aanwas van zwervkatten is oncontroleerbaar. Eén paar katten kan op 5 jaar tijd 5.000 kittens voortbrengen. Bovendien heeft de overbevolking van katten een impact op ecosystemen. Katten kunnen de populatie van hun gebruikelijke prooidieren drastisch verminderen (vogels/knaagdieren enz.).

Veel honden bevinden zich ook in opvangcentra of worden gedumpt en vervolgens dood aangetroffen op straat, als gevolg van deze ongewenste nestjes.

PRIMAIR

SECUNDAIR
1ER - 2EME NIVEAU

Een stukje uit Michel Piquemal's *Philofables pour la Terre*: Een voorbeeld van de effecten van de voortplanting van katten, in een tekst voorgelezen door Jean-Claude Carrière:

<https://youtu.be/4M7GrpTSapI>

De stad Brussel kent bijvoorbeeld bonussen toe voor de sterilisatie van honden en katten.

<https://www.brussel.be/katten>

De dierenarts die een sterilisatie van een kat uitvoert, moet hiervan een attest afgeven aan de eigenaar van de kat.

Waalse overheidsfolder over kattensterilisatie. <http://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/depliant-chat.pdf>

De prijs van sterilisatie voor katten: volgens dierenartsen bedraagt de prijs hiervan € 125 tot € 180 voor vrouwtjes en € 60 tot € 80 voor mannetjes. Voor honden liggen de prijzen tussen € 140 en € 200 voor mannetjes en tussen € 230 en € 350 voor vrouwtjes.

Een animatiefilmpje van de Spaanse vereniging Faada: "Sterilisatie van huisdieren redt levens":

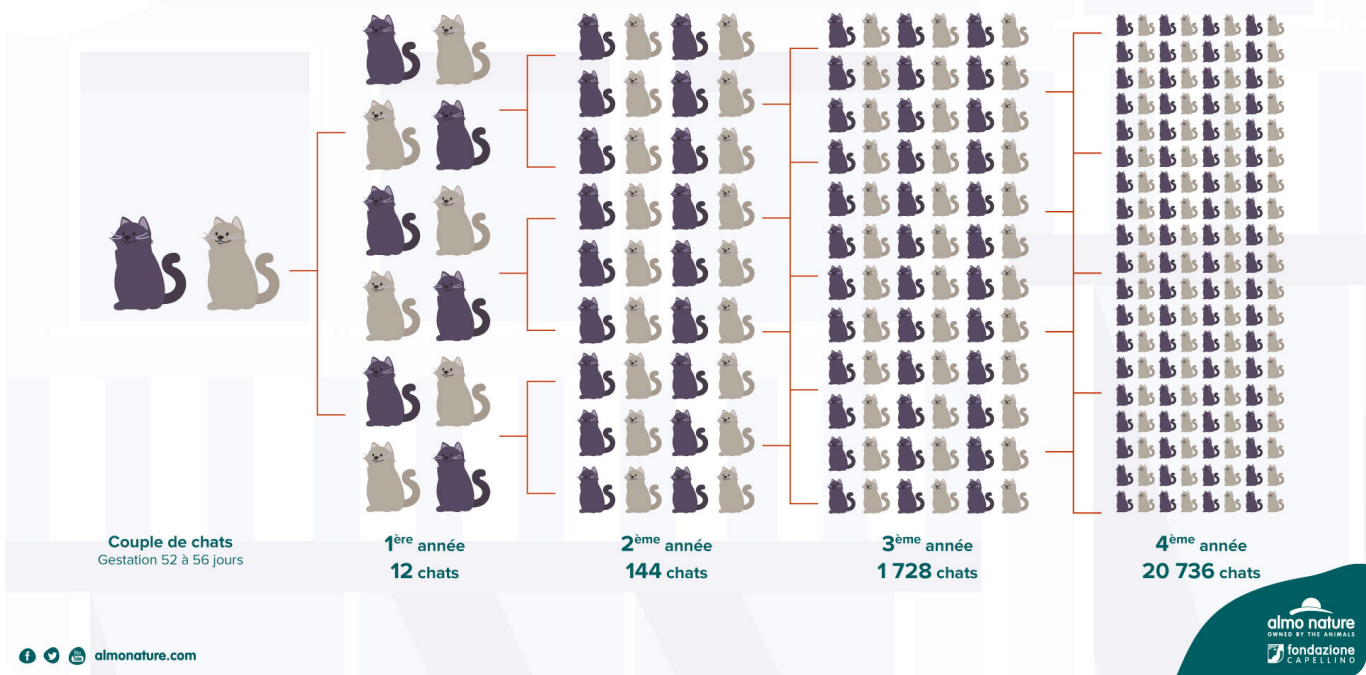
<https://youtu.be/QPOhQHfpdRY>

Door je kat of hond te steriliseren help je mee om het aantal achtergelaten en geëuthanaseerde huisdieren omlaag te brengen. Als je van je huisdier houdt en je wil laten zien dat je verantwoordelijk bent én je inzet voor dierenwelzijn, zorg er dan voor dat je huisdier wordt gesteriliseerd en gechipt. Zo vermijd je ongewenste nestjes en voorkom je dat ongewenste kleintjes onnodig lijden of sterven.

Pourquoi faire stériliser son chat?

CHIPPEN (juridische term: identificeren)

De chip is een kleine microchip ter grootte van een rijstkorrel die onder de huid van de nek van de kat of de hond wordt geïmplant. Op deze chip staat het identificatienummer van het dier dat vervolgens in een database wordt opgeslagen (een voor honden, een voor katten), waarin de naam, het telefoonnummer en het adres van de eigenaar kunnen worden opgezocht. De kosten van de chip bedragen ongeveer 50 euro. Dit is verplicht voor honden en katten.

Wat is het doel van chippen? Ten eerste is het nuttig wanneer een huisdier wegloopt, verdwaalt of wordt gestolen. Het kan hem identificeren als hij wordt gevonden en bijvoorbeeld naar een asiel of een dierenarts wordt gebracht. Politie, dierenartsen en opvangcentra hebben toegang tot nationale honden- en kattendatabases. Als uw hond of kat geen chip heeft, kunt u niet bewijzen dat hij van u is als hij op een dag wegloopt en in een asiel terechtkomt.

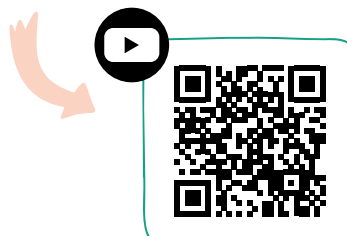
Belangrijk: chippen helpt ook om dumping tegen te gaan. Als het dier gechipt is, kan de eigenaar meestal worden teruggevonden. Als hij verdwaald of gevlucht was, zal de eigenaar heel blij zijn om zijn huisdier terug te vinden, en als het dier werd gedumpt, kan de eigenaar gerechtelijk worden vervolgd.

Let op: vanaf 1 mei 2021 zijn de microchip-gegevens van uw hond of kat niet meer openbaar. U moet ze openbaar maken via de websites "Dog ID" of "Cat ID", of via uw dierenarts, om deze gegevens weer te laten verschijnen. (Deze maatregel is het gevolg van de Europese wet inzake de bescherming van persoonsgegevens).

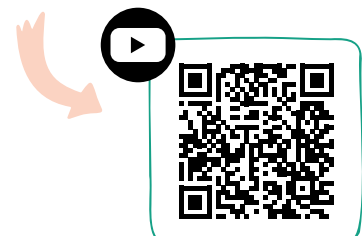
HOND ID: <https://www.dogid.be/nl>

Cat ID : <https://www.catid.be/nl>

Video van de Spaanse vereniging Faada over het nut van microchips:
<https://youtu.be/4pUqokNv49o>

Video van "la chaire bien-être animal" Vetagro-Sup, Frankrijk:
<https://youtu.be/wn7li14ACpM?si=3Lp6HcOUaR8s52eh>

5 Verrijking

M-4

Waarom focussen op verrijking in een lespakket over dierenwelzijn? Verrijking is gunstig voor het welzijn van alle dieren, zowel voor huisdieren, landbouwhuisdieren als dierentuindieren.

Maar wat is verrijking?

In deze video ziet u een toelichting van dierenarts en gedragsbioloog Marc Vandenheede, hoogleraar aan de Universiteit van Luik, en een toepassing ervan in het opvangcentrum “Animaux en Péril”:

<https://youtu.be/Lk-TDmxxnMk>

Definitie:

Elke verandering in het milieu van in gevangenschap levende dieren, die tot doel heeft hun fysieke en psychologische welzijn te bevorderen door het verstrekken van stimuli die aangepast zijn aan de specifieke behoeften van de soort. (Newberry, R.C., 1995. *Environment enrichment*)

* Voor de jongste leerlingen:

Verrijking bestaat uit het aanbieden van activiteiten aan je huisdier, zodat hij zich goed voelt en zich niet verveelt.

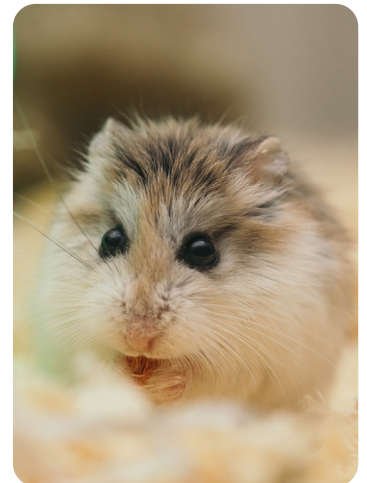
Voorbeelden van verrijking:

In een dierentuin: <https://youtu.be/qCWMJmLl4dc> Een hamsterkooi inrichten:

<https://www.youtube.com/watch?v=VpEcCSbqlkY>

Hier bestaat de verrijking eruit dat de hamster zich kan gedragen zoals hij dat ook in de natuur zou doen:

- Vloeroppervlak om rond te lopen + een geschikt loopwiel voor lichaamsbeweging, want in de natuur kunnen hamsters elke dag lange afstanden afleggen.
- Een bodembedekking die diep genoeg is om te graven, wat hij ook doet in de natuur.
- Materiaal om een nest te maken, zoals reepjes papieren zakdoeken.
- Accessoires waar hij zich in kan verstoppen, om aan zijn behoefte aan veiligheid te voldoen.
- Een bakje zand om zich te wassen.
- Zijn voedsel verspreiden in zijn kooi: zo kan hij zijn eten zoeken, net zoals in de natuur.
- Spelletjes om hem bezig te houden: <https://www.youtube.com/watch?v=YarE6GP7kig>

Afbeelding: pexels.com

Spelletjes zorgen ervoor dat de hamster zich kan bezighouden met zijn zintuigen, intelligentie en fysieke vermogens.

U snapt het al: verrijking stelt een dier in staat om voor zichzelf te zorgen zoals het in de natuur zou doen, of soms met nieuwe, alternatieve activiteiten die door de mens worden voorgesteld, maar die het dier lichamelijk of intellectueel bezighouden.

Vragen die je je moet stellen als je een verrijkingsprogramma opzet:

Is het dier sociaal? (Solitair, kudde, sociaal) Pas het contact met soortgenoten of andere soorten hieraan aan.
(Een konijn mag bijvoorbeeld niet alleen worden gehouden.)

- In hoeveel dimensies evolueert het dier? Twee of drie dimensies? Twee: vooral op de grond, drie: ook in hoogte (zoals katten).
- Wat zijn de afstanden die het dier elke dag in de natuur aflegt? Dan kunnen we hun behoeften omzetten in lichaams oefening.
- Is het dier een prooi of een roofdier? Zo kan je zijn voedselactiviteiten daaraan aanpassen.
- Wat eet hij? Moet het eten gevarieerd zijn?
- Hoe vaak voedt het dier zich per dag? (Voorbeeld van de kat; meerdere keren)
- Welke zintuigen gebruikt het dier om zich te voeden? (Voorbeeld: de hond met zijn reukzin)
- Hoe pakt het dier zijn voedsel? Met welke lichaamsdelen? (Voorbeeld: kippen en hun klauwen)

Het antwoord op deze vragen is meestal te vinden in hun ethogram. **Een ethogram** is een lijst van gedragingen die door gedragsbiologen worden waargenomen. Observaties kunnen worden gedaan in de natuur (wat ons hier interesseert om verrijking te implementeren) of soms in gevangenschap.

→ Hier vind je een voorbeeld voor de opbouw van een ethogram + oefeningen
<https://www.osi-panthera.org/Comment-construire-un-ethogramme.html#slogan>

HET MEEST VOORKOMENDE GEDRAG VAN DIEREN IN HUN NATUURLIJKE OMGEVING

ETEN ZOEKEN

OBSERVEREN

COMMUNICEREN

JAGEN

VLIEGEN

VLUCHTEN

ZICH
VOORTPLANTEN

SPRINGEN

ZWEMMEN

VECHTEN

ETEN

IN DE ZON LIGGEN

RENNEN

ZICH
VERSTOPPENZICH
BESCHERMEN
TEGEN
HET WEER

VERKENNEN

SPELEN

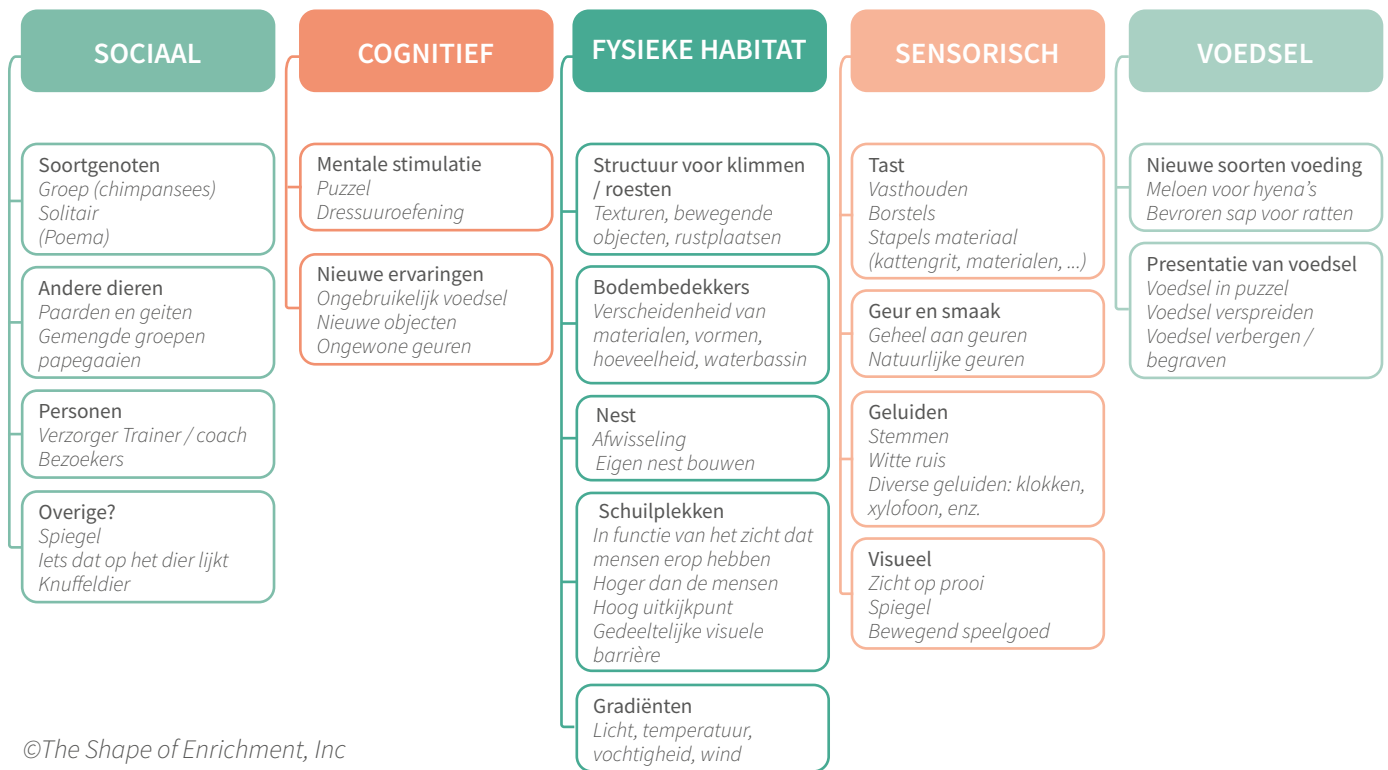
UIT DE
ZON GAANSOCIALE
CONTACTEN

GRAVEN

SNUFFELEN

ENZ.

DE 5 CATEGORIEËN VAN VERRIJKING

©The Shape of Enrichment, Inc

Sociale verrijking: verstrekking van sociale stimuli tussen soortgenoten of tussen verschillende soorten (bijvoorbeeld tussen mens en varken), training, en positieve relaties tussen mens en dier.

Cognitieve (of mentale) en occupationele verrijking: voorwerpen die mentale uitdagingen bieden en het dier betrekken bij het oplossen van problemen in ruil voor een beloning. Ook natuurlijke of niet-natuurlijke voorwerpen die als speelgoed kunnen worden gebruikt. Ze houden het dier bezig en voorkomen dat het zich verveelt.

Verrijking van de fysieke leefruimte: de leefruimte inrichten. Met bodembedekking, een waterplaats, takken, nest of materialen om er een te bouwen, verstopplekken, 3D-inrichting, licht, temperatuur enz.

Sensorische verrijking: nieuwe of bekende geuren, geluiden, muziek, visuele of tactiele stimuli aanbieden.

Verrijking van de eetmomenten: dit betekent voedsel linken aan activiteiten, nieuw voer en manieren om dit aan te bieden, het voedsel verspreiden.

Om van de verrijking een succes te maken, moeten we rekening houden met de behoeften die vervuld moeten worden en met het natuurlijke gedrag van de dieren, dat wil zeggen het gedrag dat ze in de natuur zouden vertonen. We moeten hen dan ook activiteiten aanbieden die zo dicht mogelijk bij hun natuurlijke behoeften en gedrag staan en, als dit niet mogelijk is, andere activiteiten aanbieden om ze te vervangen.

Je moet niet alleen verrijking aan het dier aanbieden op basis van zijn behoeften, maar je moet het ook observeren, want elk dier is anders en zal anders reageren op de voorgestelde activiteiten en faciliteiten. Je zult wat onderzoek moeten doen of je verbeelding moeten gebruiken om verrijkingen uit te vinden. De enige beperking die je hebt, is om ervoor te zorgen dat de verrijking veilig is. Om de verrijking tot een succes te maken moet je rekening houden met de behoeften waar we aan moeten voldoen, en met het natuurlijke gedrag van het dier, dat wil zeggen het

gedrag dat het dier in de natuur zouden vertonen.

We moeten hen dan ook activiteiten aanbieden die zo dicht mogelijk bij hun natuurlijke behoeften en gedrag staan en, als dit niet mogelijk is, andere activiteiten aanbieden om ze te vervangen.

Verrijking kan ook worden gebruikt om bepaald gedrag, dat erop wijst dat het dier ongelukkig is, af te leren: zelfverminking - stereotypering (repetitieve bewegingen en acties) - agressiviteit - verveling - apathie. Het is belangrijk om huisdieren te observeren en de werkzaamheid van de aangeboden verrijking te evalueren. Soms kan de effectiviteit ervan in de loop van de tijd afnemen, omdat het dier de activiteit of de voorgestelde lay-out moe kan worden. Er moet dan een nieuwe verrijking worden aangeboden. De oude verrijking kan later opnieuw worden geïntroduceerd, en afgewisseld met de nieuwe, om verveling te vermijden.

ENKELE VERRIJKINGSVIDEO'S

Playlist op het YouTube-kanaal van "Refuges et tableaux noirs"

VERRIJKING VOOR HUISDIEREN

https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYk_LweCsnULMDvTVRg2kJrB

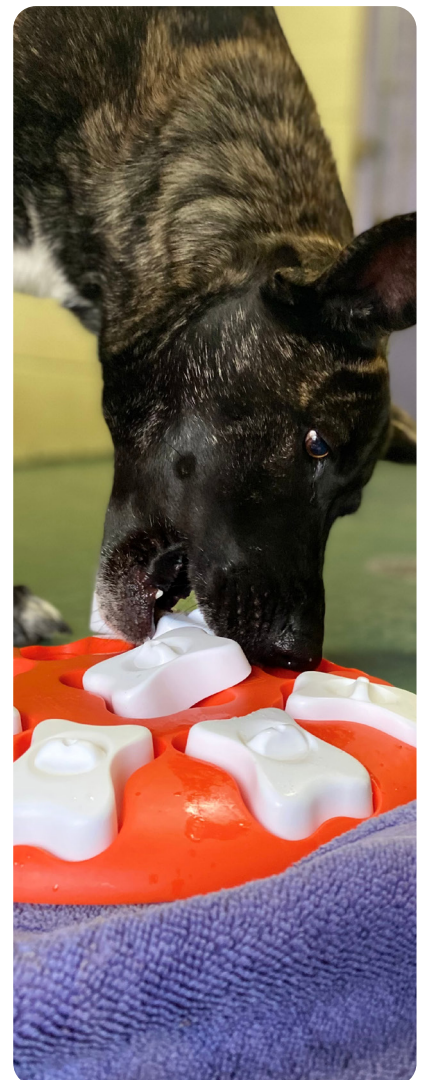
VERRIJKING VOOR LANDBOUWHUISDIEREN

<https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYIsF19ayleOozguRUpP10QR>

VERRIJKING VOOR DIERENTUINDIEREN

https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYn6lky4FI99eWHRsn47F3C_

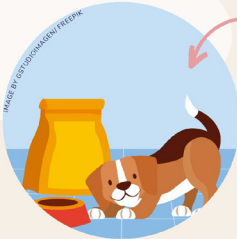

6 Samenvatting

WAT IS DIERENWELZIJN?

DIERENWELZIJN

De 5 vrijheden

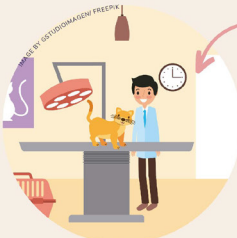
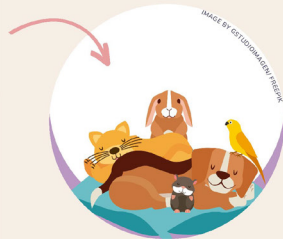

1. Vrij zijn van honger of dorst

Toegang tot vers water en voldoende voedsel zorgen voor de goede gezondheid en levenskracht van het dier.

2. Vrij zijn van ongemak

Geef het dier een geschikte omgeving (niet te warm, niet te koud, niet te vochtig, ...) inclusief een schuilplaats en een comfortabele rustruimte.

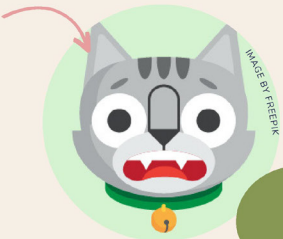

3. Vrij zijn van pijn, verwondingen of ziekte

Preventie of diagnose en snelle behandeling in geval van ziekte, pijn of verwondingen.

4. Vrij zijn van angst en leed

De leef- of opfokomstandigheden van het dier mogen geen bron zijn van psychisch lijden, stress of angst.

5. Vrij zijn om het natuurlijke gedrag dat specifiek is voor de soort uit te drukken

Voldoende ruimte, een omgeving die past bij de behoeften en het natuurlijke gedrag van het dier en indien nodig contact met andere soortgenoten.

Definitie

Dierenwelzijn is de positieve mentale en lichamelijke toestand die voortkomt uit de bevrediging van zowel de fysiologische en gedragsmatige behoeften van het dier, als van zijn verwachtingen. Deze toestand varieert naargelang de perceptie van het dier over de situatie. (ANSES)

Simpeler gezegd betekent dit dat we het welzijn van een dier kunnen evalueren volgens zijn geestelijke en lichamelijke gezondheidstoestand die samenhangt met zijn levensomstandigheden en zijn individuele perceptie.

In België, Europa en vrijwel overal ter wereld worden basiscriteria gehanteerd die over het algemeen de vijf vrijheden zijn. Voor vee wordt het Welfare Quality®-protocol momenteel het meest gebruikt.

In Wallonië is het Code wallon du Bien-être animal (Waanse Wetboek voor Dierenwelzijn) de wettelijke referentie in termen van dierenwelzijn, en in Brussel en Vlaanderen is de wet van 1986 de wettelijke referentie.

VIDEO: WAT IS DIERENWELZIJN?

https://youtu.be/sKwNAQn8G_4

VIDEO: DE 5 VRIJHEDEN

<https://youtu.be/tEX8oKGd2J4>

VIDEO: HET WELFARE QUALITY®- PROTOCOL VOOR DE VEEHOUDERIJ

→ Het "Welfare quality"-protocol bestaat uit 12 criteria om dierenwelzijn te evalueren.
https://youtu.be/az45_GdQqYc

Wat is de juridische status **VAN DIEREN?**

1. In België
2. Wetgevingsprocedure in de Europese Unie
3. Voorbij de wetten - Emoties bij dieren - Een stuk geschiedenis

M-5-6-7-8-9-10

C1-C3-C5-C13

In 1976 ratificeerden de Europese landen de Europese Conventie inzake de bescherming van landbouwhuisdieren.

De intensivering en industrialisering van de veeteelt betekende dat er een gemeenschappelijke basis voor dierenwelzijn moest worden vastgesteld.

Link naar de volledige tekst: <https://rm.coe.int/1680076dad>

1 In België

M-5

C-5

In 1992 ratificeerde België het Europese verdrag tot bescherming van kleine huisdieren. Ons land heeft daarom de plicht om de vereisten van dit verdrag op te nemen in de nationale wetgeving (nationaal, federaal, regionaal afhankelijk van het land). Het is daarom belangrijk om dit verdrag te kennen, omdat het de basis legt voor het welzijn van Europese huisdieren. De verschillende landen mogen strengere regelgeving instellen dan het verdrag, maar nooit minder strenge.

FRAGMENTEN UIT HET VERDRAG

“Artikel 3 – Basisbeginselen voor dierenwelzijn

- 1 Niemand mag een klein huisdier nodeloos pijn doen, laten lijden of angst aanjagen.
- 2 Niemand mag een klein huisdier in de steek laten.”

“Artikel 7 – Training

Geen enkel huisdier mag worden getraind op een wijze die schadelijk is voor zijn gezondheid en welzijn, in het bijzonder door hem te dwingen zijn natuurlijke capaciteit of kracht te overschrijden of door kunstmatige middelen te gebruiken die letsel of onnodige pijn, lijden of angst veroorzaken.”

“Artikel 10 – Chirurgische ingrepen

- 1 Chirurgische ingrepen bedoeld om het uiterlijk van een huisdier te veranderen, of voor andere niet-curatieve doeleinden, moeten worden verboden, en met name:
 - a het couperen van de staart;
 - b het couperen van de oren;
 - c het doorsnijden van de stembanden;
 - d verwijderen van klauwen en tanden.”

Link naar de volledige tekst (in het Engels): <https://rm.coe.int/168007a67d>

Andere Europese wetten met betrekking tot dierenwelzijn zijn sinds 1976 geratificeerd en moeten daarom allemaal verwerkt zijn in de verschillende wetten van Europese landen, waaronder natuurlijk België. Voorbeelden: wetgeving inzake de voorwaarden voor het slachten, de voortplanting van bepaalde soorten (kalveren/varkens/legkippen), voorschriften inzake geneesmiddelen voor diergeneeskundig gebruik en voorschriften inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer.

Er zijn ook richtlijnen betreffende de bescherming van wilde dieren en hun natuurlijke habitats, de bescherming van walvissen en dolfijnen tegen vangst en slacht in de territoriale wateren van de EU, vangstmethoden, regels voor de handel in wilde dieren, het verbod op het gebruik van dieren voor tests om cosmetica te ontwikkelen en de promotie van deze producten, regels voor het houden van dieren in dierentuinen, enz.

Dierenbeschermingsorganisaties

hebben vandaag geen recht om op te treden in dossiers van dierenmishandeling. Om hen dat recht te geven, moet er op dit gebied een federale wet worden aangenomen.

In de Middeleeuwen waren er processen voor dieren wanneer een dier een mens had verwond of gedood. Hij werd verdedigd door advocaten en als hij schuldig werd bevonden, kon hij gevangen worden genomen of in het openbaar worden opgehangen. Afhankelijk van de beschaving beschouwden mensen dieren in meer of mindere mate als vergelijkbaar met hen. (Egypte, India, het oude Griekenland, enz.).

Hebben dieren rechten?

Uitstekende TEDx-talk voor de oudere leerlingen (secundair): <https://youtu.be/kHDTreplyCrQ>

Het syndroom van Noah is een psychische stoornis waarbij je meer huisdieren hebt dan dat je plaats voor ze hebt, en je ze niet goed kan voeden en verzorgen. Patiënten hebben met elkaar het onvermogen gemeen om de ernst van de situatie in te zien. Ook al is het vaak de bedoeling van deze personen om zoveel mogelijk dieren te redden, ze brengen ze in gevaar.

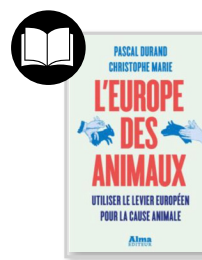
Link naar een tabel met de belangrijkste Europese wetten inzake dierenwelzijn van de voorbije 40 jaar:

https://food.ec.europa.eu/system/files/2016-12/aw_infograph_40-years-of-aw.pdf

Kortom, veel Europese wetten die moeten worden nageleefd, maar ook nieuwe wetten die in de toekomst moeten worden aangenomen omdat de Europese burger steeds meer begaan is met dierenwelzijn. De gevolgen van deze op Europees niveau aangenomen wetten zijn dan ook voelbaar in België.

Les droits des animaux en questions, door Dominic Hofbauer en Rosa B, Ed La Plage

L'Europe des animaux door Pascal Durand en Christophe Marie biedt een duidelijke, beknopte en nauwkeurige aanpak van de werking van de Europese Unie, haar bijdrage aan het dierenwelzijn en ook haar beperkingen.

WETGEVING IN BELGIË

Het dierenrecht in België valt onder verschillende rechtsgebieden en machtsniveaus. Dierenwelzijn is de verantwoordelijkheid van de regio's, terwijl de wettelijke status van het dier via het Burgerlijk Wetboek de verantwoordelijkheid van de federale overheid is.

De wet van 14 augustus 1986 legde de basis voor de bescherming en het welzijn van dieren. De wet is in de loop der tijd meerdere malen gewijzigd (aangepast). Grotendeels ingetrokken en vervangen door de Waalse Dierenwelzijnscode in Wallonië, zijn het Vlaamse Gewest en het Brusselse Gewest begonnen met het volgen van hun wetgevingsproces om binnenkort hun eigen dierenwelzijnscodes te presenteren.

Op strafrechtelijk vlak:

Dieren hebben nu hun eigen status en zijn onderworpen aan het wettelijke regime dat van toepassing is op eigendommen in overeenstemming met de wetten die hen beschermen. Een federale wet van 4 februari 2020 hervormde de eigendomswet en onderscheidt dieren van zaken door hun gevoeligheid te erkennen. Deze wet creëert een nieuwe juridische categorie, naast mensen en goederen. De wet is op 1 september 2021 in werking getreden in het Burgerlijk Wetboek:

Fragmenten:

Art. 3.38. Voorwerpen: Voorwerpen, ongeacht of ze natuurlijk of kunstmatig, lichamelijk of onlichamelijk zijn, zijn te onderscheiden van dieren. Voorwerpen en dieren zijn te onderscheiden van personen.

Art. 3.39. Dieren: Dieren hebben een gevoelsvermogen en hebben biologische noden. De bepalingen met betrekking tot lichamelijke voorwerpen zijn op dieren van toepassing, met inachtneming van de wettelijke en reglementaire bepalingen ter bescherming van dieren en van de openbare orde.

Link: <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2020/02/04/2020020347/justel>

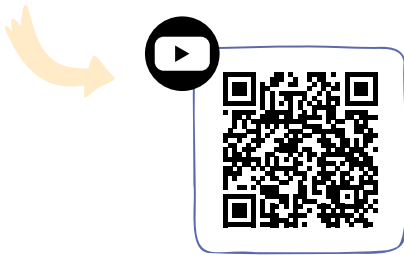

WALLONIË

Het Waalse Wetboek van Dierenwelzijn (Code wallon du Bien-être animal), aangenomen op 4 oktober 2018 in het Waalse parlement, stelt de wet vast met betrekking tot dieren op Waalse bodem. Hij wordt uitgewerkt en toegelicht in deze brochure: <http://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Brochure-Bien-et-re-animal-Ed.pdf>

Voor leerkrachten: VIDEO: presentatie en toelichting van het Waalse Wetboek van Dierenwelzijn.
<https://www.youtube.com/watch?v=D03sDOtY8Og>

Vergunning voor het houden van huisdieren:

Sinds 1 juli 2022 moet een uittreksel uit het centrale register van milieudelinquentie en dierenwelzijn worden overgelegd bij de aanschaf van een huisdier (in winkels, asielen, fokkerijen). Met het uittreksel uit dit centrale register kunt u bij aankoop van het dier bewijzen dat u nog steeds in het bezit bent van uw vergunning om een huisdier te houden. Deze vergunning kan worden ingetrokken door een rechter of een sanctionerende ambtenaar, bijvoorbeeld als een persoon een dier heeft mishandeld.

Kortom, we moeten nu bewijzen dat we nog nooit een dier kwaad hebben gedaan om er een te kunnen houden.

Meer info vindt u hier: <https://www.wallonie.be/fr/actualites/bien-et-animal-le-permis-de-detention-est-entre-en-vigueur>

BRUSSEL

IN BRUSSEL blijft de wet van 1986 de wettelijke referentie op het gebied van dierenwelzijn:

<http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1986/08/14/1986016195/justel>

Het wetgevingsproces is echter aan de gang om binnenkort een Brusselse dierenwelzijnscode voor te stellen.

Het Brussels Gewest introduceerde in 2018 de erkenning van de wettelijke status van het dier als levend wezen met waardigheid, in deze bewoordingen: *“Een dier is een levend wezen met gevoel, eigen belangen en waardigheid, dat een bijzondere bescherming geniet.”* De website Leefmilieu Brussel geeft veel informatie over dierenwelzijn: <https://leefmilieu.brussels/burgers/het-milieu-brussel/dierenwelzijn-garanderen>

Hoewel de verantwoordelijkheid voor dierenwelzijn bij de Gewesten ligt, hebben de gemeentes ook verantwoordelijkheden op dit gebied, maar ook een zekere initiatiefkraft.

Verantwoordelijkheden van gemeentes:

- Inbeslagneming van dieren indien er een inbreuk is gepleegd op de wet Dierenwelzijn. Dit doet de politie. De beslissing wordt genomen door de burgemeester, een gemeentelijke controleur of een gewestelijk ambtenaar voor dierenwelzijn.
- Problemen met lawaai en gevaar (blaffende honden, bijtende honden, syndroom van Noah, fokkerijen die overlast bezorgen, enz.). De politie behandelt dit soort problemen. Noodgevallen (gewonde of gevaarlijke dieren op de openbare weg) worden ook door de politie afgehandeld.
- Herinnering aan de burger aan zijn verplichting om katten te laten steriliseren en honden en katten te laten chippen.
- Omgaan met verdwaalde, achtergelaten en zwervende dieren op hun grondgebied. Gemeentes die zelf geen zorg verlenen, werken samen met nabijgelegen opvangcentra.
- Duivenbeheer (populatie)

Gemeentelijke initiatieven zijn mogelijk om het niveau van dierenwelzijn te verbeteren op het grondgebied van de gemeente (de Gewesten kunnen gemeentes helpen om bepaalde initiatieven te financieren):

- Een wethouder aanstellen, een raad voor dierenwelzijn op gemeentelijk niveau
- Onderwijs over dierenwelzijn promoten in scholen op het grondgebied
- Politied medewerkers opleiden in dierenwelzijn en diergerelateerde interventies
- Vuurwerk verbieden
- Hondenparken aanbieden
- Zorgen voor kwetsbare bevolkingsgroepen
- Financiële steun bieden voor sterilisatie
- Financiële ondersteuning bij de adoptie van dieren in opvangcentra of verenigingen
- Opleidingen in positieve methodes aanbieden voor een lagere prijs voor kwetsbare bevolkingsgroepen
- Informatiesessies over dierenwelzijn geven aan de bevolking
- Het publiek bewustmaken van de problematiek rondom het verdwijnen van wilde dieren
- Dierenwelzijn op transversale wijze integreren in de verschillende gemeentelijke vraagstukken
- Enz.

SANCTIES VOOR DIERENMISHANDELING

In **Brussel**, van 50 tot 100.000 euro, tot zelfs 300.000 euro bij verzwarende omstandigheden (alleen in verband met strafbare feiten die schade toebrengen aan dieren in het wild en dus aan de biodiversiteit) en gevangenisstraffen van 8 dagen tot 2 jaar (3 jaar in geval van herhaling).

In **Wallonië** kunnen boetes oplopen tot 10 miljoen euro en tot 10 tot 15 jaar gevangenisstraf, afhankelijk van de ernst van de feiten. Steden kunnen ook hun administratieve sancties vaststellen op het gebied van dierenwelzijn. In Luik kan dierenmishandeling bijvoorbeeld leiden tot boetes tussen de 50 en 10.000 euro (gemeentelijke regeling). In de praktijk is er echter een zekere clementie tegenover degenen die zich schuldig maken aan dierenmishandeling. Straffen worden vaak verminderd en zijn vaak eerder pedagogisch van aard dan financieel. (Mishandeling wordt vaak in verband gebracht met een gebrek aan kennis over de behoeften van het dier, of met nalatigheid).

Ook al heeft het document geen wettelijke status, toch maakte de “Universele Verklaring rechten van het dier” (Parijs 1978) het mogelijk om de status en rol van dieren in de wereld in vraag te stellen. Het neemt een echte filosofische stelling in over de evolutie van de verhoudingen tussen mens en dier. <https://www.fondation-droit-animal.org/la-fondation/declaration-universelle-droits-de-lanimal/>

EEN STUKJE GESCHIEDENIS

Henry Stephens Salt schreef de eerste twee boeken die als de fundering van het dierenrecht worden beschouwd. “Animal Rights: Considered in Relation to Social Progress” (1892) en “The Logic of Vegetarism” (1899). Hij was van mening dat de evolutie van gevoeligheid voor het lot van zwarte mensen en het lot van vrouwen logischerwijs zou moeten leiden tot gevoeligheid voor het lot van dieren. Deze nieuwe gevoeligheid en evolutie van de moraal moest in de wet worden vastgelegd. Hij neemt het voorbeeld van de eerste wet die in het Verenigd Koninkrijk werd aangenomen ten gunste van lastdieren (werkdieren); de zogeheten “Martin’s Act” (1822). Hij zei: “Niemand kan sindsdien beweren dat rechten een monopolie van de menselijke soort zijn”. In 1894 publiceerde Ignaz Bregenzner, een Duitse filosoof, een studie over de morele en juridische relaties tussen mens en dier. Voor het eerst gebruikt hij het concept van dierethiek.

DE TOEKOMST VAN DIERENRECHTEN? (Zie theorie van dierenrechten)

De Europese wetgeving en de wetgeving van de landen van de Unie zijn voortdurend in ontwikkeling, maar sommige onderzoekers proberen veel verder vooruit te kijken om vormen van rechten vast te stellen die het voor menselijke en niet-menselijke dieren mogelijk maken om harmonieuzer en met respect voor *iedereen* samen te leven.

Dit is het geval van Will Kymlicka en Sue Donaldson die een politieke theorie van dierenrechten voorstellen. Ze stellen drie categorieën dieren voor en, afhankelijk van de categorie, verschillende modellen van samenleven: het gedomesticeerde dier (model: burgerschap), het wilde dier (model: soevereiniteit) en het liminale dier (model: status van inwonende).

De uitleg vind je hier in deze video: <https://youtu.be/xXJBR6Cx7j4>

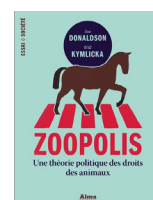
Meer informatie: <https://www.cairn.info/revue-societes-2017-1-page-115.htm>

In Ierland werd in 1635 een wet aangenomen om schapen te beschermen tegen mishandeling.

Descartes (Franse filosoof en wiskundige, 1596-1650) Volgens Descartes is het gedrag van dieren vergelijkbaar met mechanismen van machines, en zijn zij verstoken van bewustzijn of gedachten. Helaas werd zijn standpunt hierover lange tijd gevolgd door Westerse samenlevingen.

Eigenaren zijn verantwoordelijk voor schade en ongevallen veroorzaakt door hun dieren. (Artikel 1385 van het Burgerlijk Wetboek) De familiale verzekering dekt in principe deze schade. Het is goed om dit te controleren in uw verzekeringspolis.

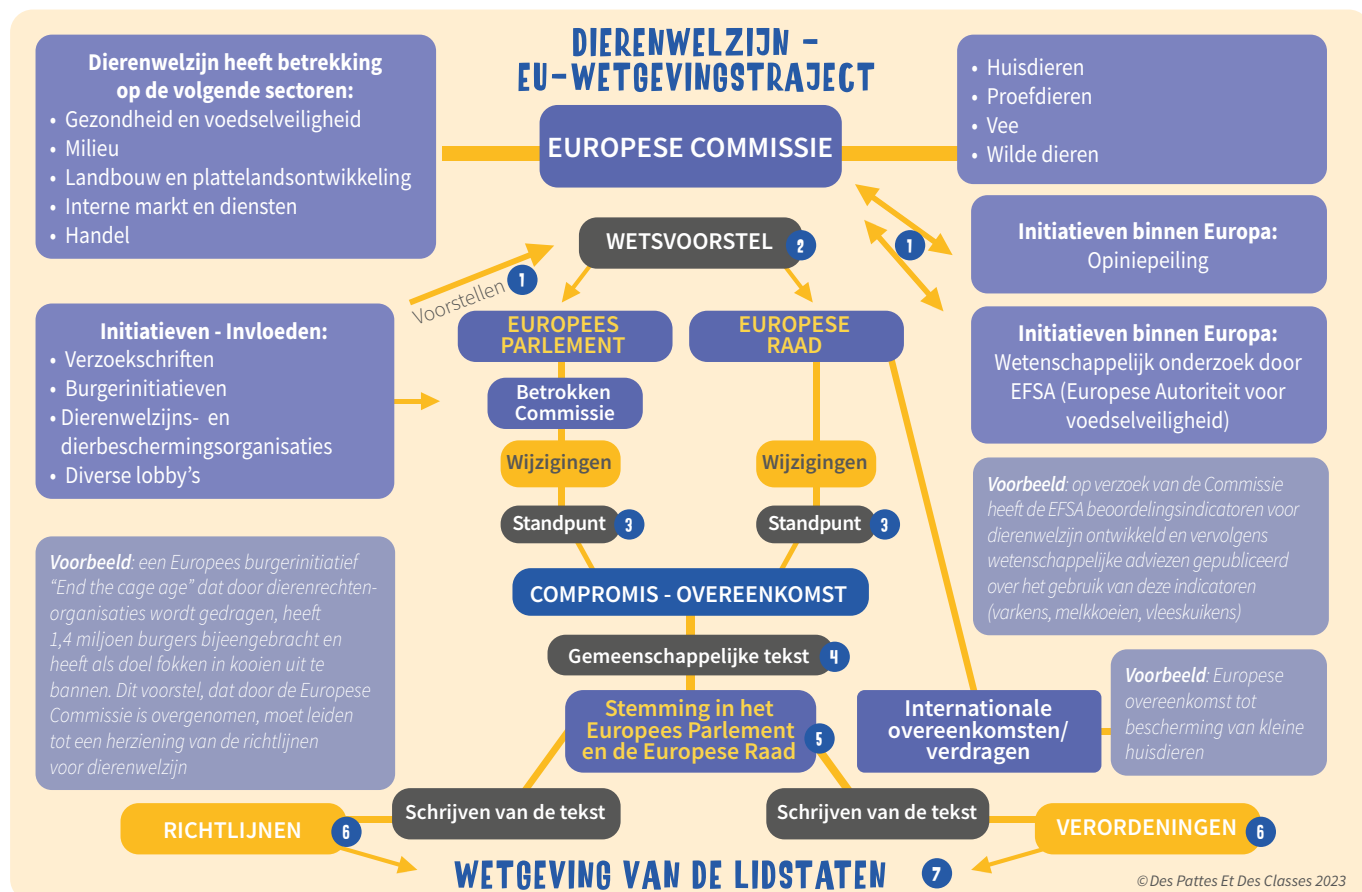
De Universele Verklaring van de Rechten van het Dier werd afgekondigd in 1978 en herzien in 1989.

VERDIEPING

2 Wetgevingsprocedure in de Europese Unie

SECUNDAIR
2EME - 3EME NIVEAU

* Download het schema in groot formaat:

https://drive.google.com/file/d/1Ge3eeHrJaED38cDkPYzAqZUw3Z7aJiEG/view?usp=share_link

In Europa is dierenwelzijn ontstaan uit bezorgdheid over landbouwhuisdieren.

Een eerste verdrag ter bescherming van dieren tijdens het vervoer werd geboren in 1968, gevolgd door het Europees verdrag inzake de bescherming van landbouwhuisdieren in 1976. In de Verdragen van Amsterdam (1997) en Lissabon (2007) wordt het dier door de Europese wetgeving erkend als een wezen met gevoel.

Sindsdien heeft Europa zijn wetgeving voortdurend gewijzigd ten gunste van dierenwelzijn.

De lidstaten hebben een deel van hun bevoegdheden gedelegeerd aan de Europese instellingen.

Zij werken op basis van het beginsel van gedeelde bevoegdheden tussen de EU en de lidstaten op het gebied van dierenwelzijn.

Europa stemt over verordeningen en richtlijnen die vervolgens in de nationale, federale, regionale of lokale wetgeving moeten worden opgenomen, afhankelijk van de structuur van de betrokken lidstaat.

De Raad van Europa kan ook het initiatief nemen tot internationale overeenkomsten en verdragen die vervolgens geratificeerd (bekrachtigd, ondertekend en nageleefd) worden door andere staten. Voorbeeld: Europese overeenkomst tot bescherming van kleine huisdieren (1987).

Verordeningen zijn bindende wetgevingshandelingen. Zij moeten in hun geheel, in de gehele Europese Unie, ten uitvoer worden gelegd.

Richtlijnen zijn wetgevingshandelingen die doelen stellen voor alle EU-landen. Het staat elk land echter vrij om zijn eigen maatregelen te ontwikkelen om deze te bereiken.

Overeenkomsten zijn internationale verdragen die, om bindend te zijn, moeten worden geratificeerd.

De Europese institutionele driehoek: de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie.

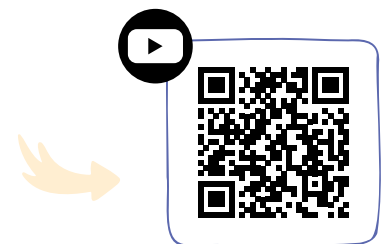
Het Parlement en de Raad van de Europese Unie nemen samen de relevante wet- en/of regelgeving inzake dierenwelzijn en -bescherming aan. De Europese Commissie stelt de teksten eerst voor aan deze twee organen naar aanleiding van burgerinitiatieven die vaak worden gedragen door dierenbeschermingsorganisaties (Europese burgerinitiatieven), op eigen initiatief worden gehouden of op voorstel van het Europees Parlement of de Raad van de Europese Unie. Als hoedster van de verdragen controleert zij regelmatig de toepassing van deze regels in de lidstaten van de Europese Unie met behulp van deskundigen van het DG SANTE (Directoraat-generaal Gezondheid en Voedselveiligheid).

Het vereenvoudigde Europese wetgevingsproces vind je in deze video:

<https://youtu.be/XrER97K9MgM>

Je vindt het volledige wetgevingsproces onder deze link*

https://www.europarl.europa.eu/infographic/legislative-procedure/index_nl.html

**Klik zeker ook op de kleine icoontjes, voor een schat aan informatie. Om het proces begrijpelijker te maken en een uitgebreider overzicht te geven, is het in het diagram op de vorige pagina samengevat en aangepast aan het domein van dierenwelzijn.*

Een korte geschiedenis van de wetgeving en het beleid van de Europese Unie en een tabel met de belangrijkste teksten is te vinden op pagina 26 van deze studie:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583114/IPOL_STU\(2017\)583114_FR.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583114/IPOL_STU(2017)583114_FR.pdf)

Een voorbeeld van een burgerinitiatief: de campagne en petitie **End the cage age**, een campagne en petitie met bijna **1,4 miljoen** handtekeningen in de hele EU.

Meer uitleg en informatie hier: <https://www.7sur7.be/monde/bientot-la-fin-de-l-elevage-en-cage-en-europe~acab88a7/>

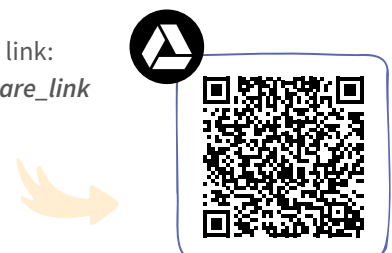
De **Eurogroup For Animals verdedigt** de belangen van dieren op Europees niveau.

Volgens hun website is hun missie: *“Als pan-Europese belangenorganisatie voor dieren streeft Eurogroup for Animals ernaar het welzijn van zoveel mogelijk dieren te verbeteren en hun belangen te verdedigen. We doen dit door te zorgen voor betere wetgeving, normen, handhaving en maatschappelijke attitudes, via een verenigde gemeenschap van dierenbeschermingsorganisaties en met juridische middelen.”*

Hun website: <https://www.eurogroupforanimals.org/>

Nieuwe wetgeving (Wallonië/Brussel/Europa) verzameld per jaar en per thema via deze link:

https://drive.google.com/drive/folders/1BniEcw0FZqi0kSHPXsdY0SlapQR4VrFL?usp=share_link

3 Voorbij de wetten - Emoties bij dieren - Een stuk geschiedenis

M-4-6-10

C-1-3-11

VOORBIJ DE WETTEN

Op 7 juli 2012 kwam een internationale groep gerenommeerde wetenschappers (cognitieve neurowetenschappen, neurofysiologie, enz.) bijeen aan de Universiteit van Cambridge om de 'Cambridge Declaration on Consciousness' te ondertekenen. Ze ondersteunen het idee dat dieren ook een geweten hebben. Ze bevatten in hun lijst alle zoogdieren, vogels en octopussen.

Info: <https://questionsanimalistes.com/declaration-de-cambridge-sur-la-conscience/>

Deze werd gevolgd door de Verklaring van Toulon in 2019.

Info: <https://www.univ-tln.fr/Declaration-de-Toulon.html>

EMOTIES BIJ DIEREN

Volgens veel neurobiologen en wetenschappers voelen dieren emoties. Dankzij hen heeft de Europese Unie in 2008 haar Verdrag van Lissabon gewijzigd om van dieren "wezens met gevoel" te maken. Veel andere landen hebben dit standpunt de voorbije jaren overgenomen (de notie van "gevoel" verschijnt voor het eerst in 1997 in Europese teksten). Om echter te zeggen dat ze vergelijkbaar zijn met die van de mens, zou antropomorfisme zijn. Wetenschappers zijn het erover eens dat dieren op zijn minst basisemoties voelen zoals angst, woede, opwinding, verdriet, liefde, walging. Ze werken eraan om te bewijzen dat dieren veel meer en complexere emoties hebben. Om een voorbeeld van nut te geven: angst is een zeer nuttige emotie om te overleven, het doet het dier vluchten waardoor het misschien aan een roofdier kan ontsnappen.

GESCHIEDENIS - DOMESTICATIE

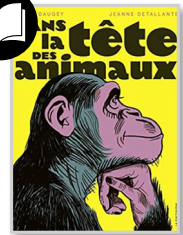
De verschrikkelijke beproevingen van dieren, video van "La boîte à curiosités et Nota Bene" <https://youtu.be/PmdyWAbFq3Q>

Andere onderwerpen:

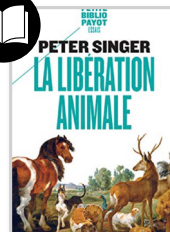
- Dieren van de oorlog, video op Youtube-kanaal « Nota Bene » : <https://youtu.be/Gp4L3DhpmvA>
- Menselijke/niet-menselijke relaties tussen dieren door de geschiedenis heen, video op het Youtube-kanaal « Nota Bene » : <https://youtu.be/O4nvRL70Sbw>
- De video "Animal domestication" verteld door Joséphine Lesur, hoofddocent aan het Muséum national d'Histoire naturelle in Parijs.: <https://youtu.be/if5P878Sd80?si=XBqW-smE7m9fiaqr>

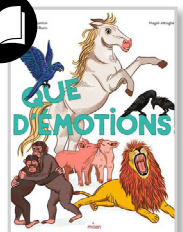
Les émotions des animaux van Marc Bekoff. Uitgeverij Rivages. (Vanaf 16 jaar)

Dans la tête des animaux van Fleur Daugey. Uitgeverij La Martinière jeunesse. (Vanaf 6 jaar).

Animal Liberation van Peter Singer (voor het eerst verschenen in 1975) wordt beschouwd als de basis van de hedendaagse dierenrechtenfilosofie. (Vanaf 16 jaar)

Que d'émotions ! Door C. Duranton, A. Lievin-Bazin en Magali Attiogbé. Uitgeverij Milan. (Vanaf 6 jaar)

Credits: Een varken staat terecht voor moord in 1711. "The book of days: a miscellany of popular antiquities". C.1869

Dumping, **OPVANGCENTRA & ORGANISATIES**

1. Dumpings
2. Opvangcentra en dierenbeschermingsorganisaties

M-1-2-7

C6-C10-C13

Volgens het ministerie van Leefmilieu zijn er de afgelopen jaren elk jaar gemiddeld ongeveer 25.000 honden en 32.000 katten in de steek gelaten. Dat zijn er 165 per dag. Omgerekend wordt er elke 20 minuten een huisdier in de steek gelaten.

1 Dumpings

Dieren dumpen is in België verboden en wordt bestraft. Een huisdier achterlaten op de openbare weg of in een bos, bijvoorbeeld, is een verwerpelijke daad. Aan de andere kant is het toegestaan, en zelfs verplicht, om je dier toe te vertrouwen aan een asiel als je je ervan wilt ontdoen. Dit wordt “overdracht van verantwoordelijkheid” genoemd. In werkelijkheid gaat het in de meeste gevallen om “in de steek laten”, maar dan in een voor het dier veiligere omgeving, aangezien het dier in een groot deel van de gevallen door een ander gezin zal worden geadopteerd.

Le roi des rats: Le fléau des abandons d'animaux
<https://www.youtube.com/watch?v=VhLI85n-72k>

GEDUMPT WORDEN, EEN TRAUMA VOOR EEN DIER

Zelfs als een gedumpt dier een nieuw gezin vindt, zal het feit dat het in de steek gelaten is, een bron van stress zijn. Negatieve stress die angst veroorzaakt. Het gedumpt zijn, en het verblijf in een asiel, zorgen voor stress bij het vervoer, bij een bezoek aan de dierenarts, bij nieuwe geuren en nieuwe geluiden, bij opsluiting en bij soortgenoten om hem heen. Een dier kan, net als een mens, depressief worden.

Dan eet hij niet veel meer, zal niet meer spelen, zal moeite hebben met slapen, enz. Afhankelijk van het geval zal het meer of minder tijd kosten voordat het dier zich beter voelt. Hierin speelt het nieuwe baasje een grote rol, want die zal begrip en vriendelijkheid moeten tonen.

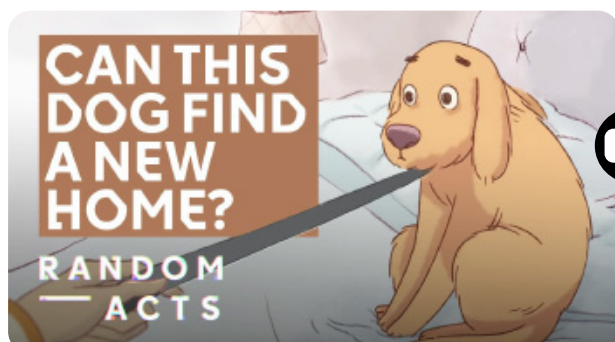
De Britse RSPCA: Heeft een aanzienlijke toename gezien van gedumpte zwarte katten. Waarom? Ze zijn minder fotogeniek op selfies. U zult op uw favoriete social media wel hebben gemerkt hoeveel hashtags en accounts er zijn voor en over katten. Maar een zwarte kat zie je minder goed op een selfie ... Het resultaat? Sommigen van hen belanden in een asiel ...

In 2018: Waren er 2,4 miljoen katten in België en 1,5 miljoen honden, evenals 6,4 miljoen goudvissen in onze huizen.

Woordenlijst: Soortgenoot: een dier van dezelfde soort, dus bijvoorbeeld ook een hond, of ook een kat. Je kan zeggen dat een hond een soortgenoot ontmoet als hij een andere hond ontmoet. Je kan dus ook zeggen dat een kat een soortgenoot ontmoet als zij een andere kat ontmoet.

<https://www.youtube.com/watch?v=7jJBHx5L8HU>

Het baasje van Billie is overleden en hij zit in een asiel.
Zal hij een nieuwe familie vinden?

(Geschikt voor alle leeftijden)

https://www.youtube.com/watch?v=ZO5dXkxvq_A

OORZAKEN VAN VERWAARLOZING

In België zijn er helaas geen officiële statistieken over de oorzaken van dumping. Mensen die hun huisdieren achterlaten in een asiel of bij een organisatie zijn niet altijd eerlijk over de redenen daarvoor. Een hond wordt plotseling “heel gemeen” of “destructief”, als de échte reden niet rechtvaardigt dat hij wordt achtergelaten. Het is daarom heel moeilijk om betrouwbare statistieken over dit onderwerp op te stellen.

Enkele indicatoren zouden echter welkom zijn.

Een aantal organisaties en wetenschappers in verschillende landen hebben enquêtes en studies uitgevoerd over dit onderwerp, waardoor ze statistieken hebben kunnen opstellen en enkele conclusies hebben kunnen trekken.

Enquêtes en statistische onderzoeken:

In Québec (AMVQ 2008), **Wamiz.com** (Frankrijk 2008), de stichting “Affinity” (Spanje 2018), **Animal and Society** (Groot-Brittannië 2015, de meest volledige en de meest grondige die ook andere onderzoeken verifieert die eerder al in de Verenigde Staten en Australië waren uitgevoerd).

→ (Links naar deze onderzoeken zijn te vinden in de bibliografie)

Hoewel de onderstaande conclusies, die slechts een samenvatting zijn van de beschikbare onderzoeken, geen wetenschappelijke waarde hebben, kunnen we enkele opvallende en nuttige trends vaststellen.

Het beroep van gedrags-therapeut voor honden/katten

is nog steeds te weinig bekend bij het grote publiek, en wordt ook nog niet erkend door de staat. Het is echter een heel belangrijk beroep omdat deze professionals je raad kunnen geven over de opvoeding van je huisdier en je kunnen helpen als je huisdier gedrag vertoont dat problematisch is voor jou. Meer informatie op het Youtube-kanaal van Refuges et tableaux noirs: https://www.youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYkQHmj2v_YP1QJ0KAupmYCW

Een positieve training is

gebaseerd op de motivatie van de hond, op positieve bekrachtiging, en niet op dwangmaatregelen die de hond zullen dwingen om te gehoorzamen door druk op hem uit te oefenen of hem bang te maken. Als een hondentrainer je vertelt over de roedelleider of de dominante hond, of het heeft over wurg- of elektrische halsbanden, dan is het tijd om je uit de voeten te maken en een andere trainer te zoeken die rekening houdt met de balans en het welzijn van je hond. Je moet alles te weten komen over zijn methodes voordat je een professional inschakelt.

Geur is het meest ontwikkelde zintuig bij honden. (40 keer sterker dan de mens). Het is belangrijk dat hij dit zintuig kan gebruiken voor wandelingen. Hij moet zoveel mogelijk kunnen ruiken. De hond zal meer baat hebben bij de wandelingen en zal aan het einde moeër zijn.

DE REDENEN WAAROM MENSEN DIEREN ACHTERLATEN, ZOALS BLIJKT UIT ONDERZOEK

De meest voorkomende redenen voor het dumpen van een huisdier zijn:

- Problemen met het gedrag van de hond.
- Gebrek aan informatie over de behoeften van de gekochte of geadopteerde hond (In dit geval kan hij gedragsproblemen ontwikkelen).
- Gebeurtenissen in het gezin (verhuizingen, echtscheidingen, allergieën van een familielid, komst van een kind).
- Financiële redenen (bijvoorbeeld het verlies van een baan of dierenartskosten als het dier ziek wordt).

Dan komen andere verschillende redenen zoals ongewenste geschenken, het overlijden van de eigenaar, klachten van burens of gewoon het verlies van interesse in het dier.

KATTEN

Een van de redenen waarom katten worden gedumpt is **vanwege ongewenste nestjes**. Dit betekent dat poezen kleintjes hebben gekregen die niet gewenst waren. Sommige katjes worden bij asielen gebracht, een ander deel, dat moeilijker in te schatten is, wordt weggegeven aan kennissen, vrienden, enz.: een voor de buurman, de neef, de vriend van een vriend enz. Katten die zeer zelden worden gechipt en die daarom officieel niet bestaan, maar die ondanks alles in de steek kunnen worden gelaten en mishandeld kunnen worden. Andere belangrijke oorzaken (volgens *spa.fr*): verhuizen, allergieën, de komst van een kind, een verhuizing naar een bejaardentehuis, het overlijden van de eigenaar, financiële redenen of mensen die uitgekeken raken op hun kat nu die volwassen is geworden.

→ In België is de sterilisatie van katten verplicht, maar veel katten zijn nog steeds niet gesteriliseerd.

(Zie hoofdstuk over sterilisatie)

In de afgelopen twee jaar hebben opvangcentra en organisaties gemeld dat er steeds meer huisdieren worden achtergelaten wegens financiële problemen van de eigenaars. Het voeden en verzorgen van een huisdier wordt voor sommige mensen steeds moeilijker. Het is daarom erg belangrijk om de kosten voor de levenslange verzorging van een huisdier correct in te schatten.

Probeer om op basis van deze informatie in de klas na te denken over oplossingen om het aantal gedumpte honden, katten en andere dieren omlaag te brengen.

2 Opvangcentra en dierenbeschermingsorganisaties.

Een opvangcentrum is een structuur die dieren verwelkomt die door hun eigenaren zijn achtergelaten, verdwaald zijn en/of in beslag zijn genomen door de rechtbank (om redenen van mishandeling) of soms dieren waarvan de eigenaren zijn overleden of die om gezondheidsredenen of wettelijke redenen niet voor hen kunnen zorgen.

Sommige asielen en organisaties (vzw's) zorgen voor huisdieren (honden, katten, exotische huisdieren, enz.) maar ook voor schapen of boerderijdieren. Andere zijn gespecialiseerd in het redden en herplaatsen van bepaalde dieren. Vervolgens vinden we organisaties die zich bezighouden met het redden van alleen egels, fretten, paardachtigen, vogels, katten of honden.

Sommige opvangcentra hebben ook de rol van asiel, dat wil zeggen dat ze dieren die op de openbare weg zijn gevonden en waarvan de eigenaar niet is gevonden, opvangen, verzorgen, genezen en ter adoptie stellen. Elke gemeente is verantwoordelijk voor de dieren die op haar grondgebied weglopen of verdwalen. Als ze zelf geen asiel hebben, werken ze samen met opvangcentra in ruil voor een financiële vergoeding.

Opvangcentra en andere organisaties kunnen werken en bestaan dankzij giften, in de vorm van geld of in natura (voedsel, materiaal, enz.).

Sommige mensen die er werken, kunnen in loondienst zijn (dit is vaak zo in grote centra) en anderen zijn vrijwilligers. Soms werken ze alleen met vrijwilligers.

Er zijn verschillende soorten en maten opvangcentra en organisaties, en ze zijn allemaal belangrijk omdat ze samenwerken om dieren in moeilijkheden op te vangen, te verzorgen en te redden.

In het kader van dit project van 'Refuges et tableaux noirs' ontdek je misschien dat er ook bij jou in de buurt dergelijke opvangcentra en organisaties bestaan. Je kunt bijdragen aan hun werking door een gift te doen, die, ongeacht de waarde, zeer gewaardeerd zal worden. Ze zullen ook erg blij zijn met een tekening, wat bewustmaking in jouw omgeving of een bemoedigend woord. En het belangrijkste geschenk dat je aan deze organisaties kunt geven, is je huisdier respecteren en goed verzorgen.

Vzw: vereniging zonder winstoogmerk: een vereniging die niet is opgericht om geld te verdienen, maar voor een doel, om aan een behoefte in onze samenleving te voldoen.

Vrijwilliger: persoon die deelneemt aan het werk van een vereniging, maar zonder daarvoor een salaris te vragen. Mensen besteden tijd en energie aan "het goede doel", dat wil zeggen voor een organisatie die volgens hen waarden verdedigt die voor hen belangrijk zijn.

In 1824 werd in Engeland de Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals opgericht.

Wilde dieren die gevonden worden, gewond zijn enz. worden opgevangen in speciale opvangcentra. Dit is een lijst ervan voor Wallonië: <http://biodiversite.wallonie.be/fr/que-faire.html?IDC=3555>

Opvangcentra en organisaties erkend in het Waals Gewest:

<http://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Animaux-Compagnie/BEA-refuges-agrees.pdf>

Erkende opvangcentra en organisaties in het Brussels Gewest: https://app.leefmilieubrussel.be/lijsten/?nr_list=BEA_002

Federaties:

- Nationale Raad voor de Dierenbescherming: <https://cnpa-nrdb.be>
- Union Wallone pour la Protection Animale: <https://www.uwpa.be>
- FeFRACAF (Fédération Francophone des Refuges agréés pour horses et animaux de ferme)

Veel opvangcentra staan bezoeken toe, neem gerust contact met ze op. Ontdek het geweldige werk dat ze voor dieren doen.

BEZOEK AAN EEN OPVANGCENTRUM

In deze twee video's brengen we een bezoek aan Franse opvangcentra. Dit doen we om neutraal te blijven ten opzichte van Belgische opvangcentra en om niemand te bevoorrechten met betrekking tot uw keuze van opvangcentra voor uw donaties.

Belgische opvangcentra hebben hun eigen websites die u kunt bezoeken. De werking van de Belgische opvangcentra lijkt erg op die van de centra in de getoonde video.

<https://youtu.be/0LTgVK1NFJg>

<https://youtu.be/gi5BeSIViKo>

EEN BEETJE GESCHIEDENIS

Een reportage uit 1971 bij het Blauwe Kruis van België

https://www.sonuma.be/archive/la-croix-bleue-de-belgique_1

GEEK'S CORNER

→ Hieronder vind je drie games waarin je je eigen opvangcentrum kunt runnen, en een vierde waarin je zelf in de huid kruipt van een zwervkat.

MY CITY: "Dierenopvang": trailer:

<https://www.youtube.com/watch?v=8qZxSJ6dwc0>

Aanbevolen voor kinderen van 4-12 jaar, beschikbaar voor IOS en Android. Gratis (+in-app aankopen)

PET WORLD: "My Animal Shelter": trailer:

<https://www.youtube.com/watch?v=Mp2Glp-NiCI>

Aanbevolen voor kinderen van 4-12 jaar, beschikbaar voor IOS en Android.

Gratis (+in-app aankopen).

ANIMAL SHELTER SIMULATOR

(Alleen proloog - volledige game wordt uitgebracht in 2022):

Aanbevolen vanaf 10 jaar en voor tieners. Een vrij realistische simulatie van het beheer van een opvangcentrum. Beschikbaar op Mac en PC.

De proloog is gratis.

Trailer: <https://www.youtube.com/watch?v=4i1RvaFTsjo>

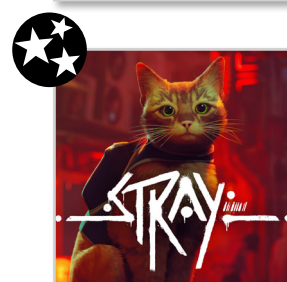
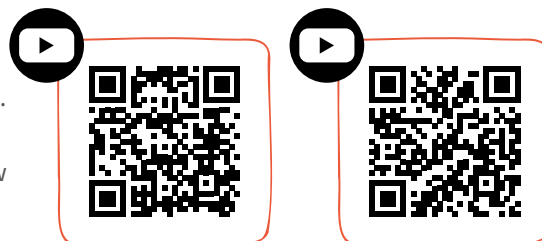
Demo link op Youtube: <https://youtu.be/2yfcyKTym7I>

"Steam" link:

https://store.steampowered.com/app/1239320/Animal_Shelter/

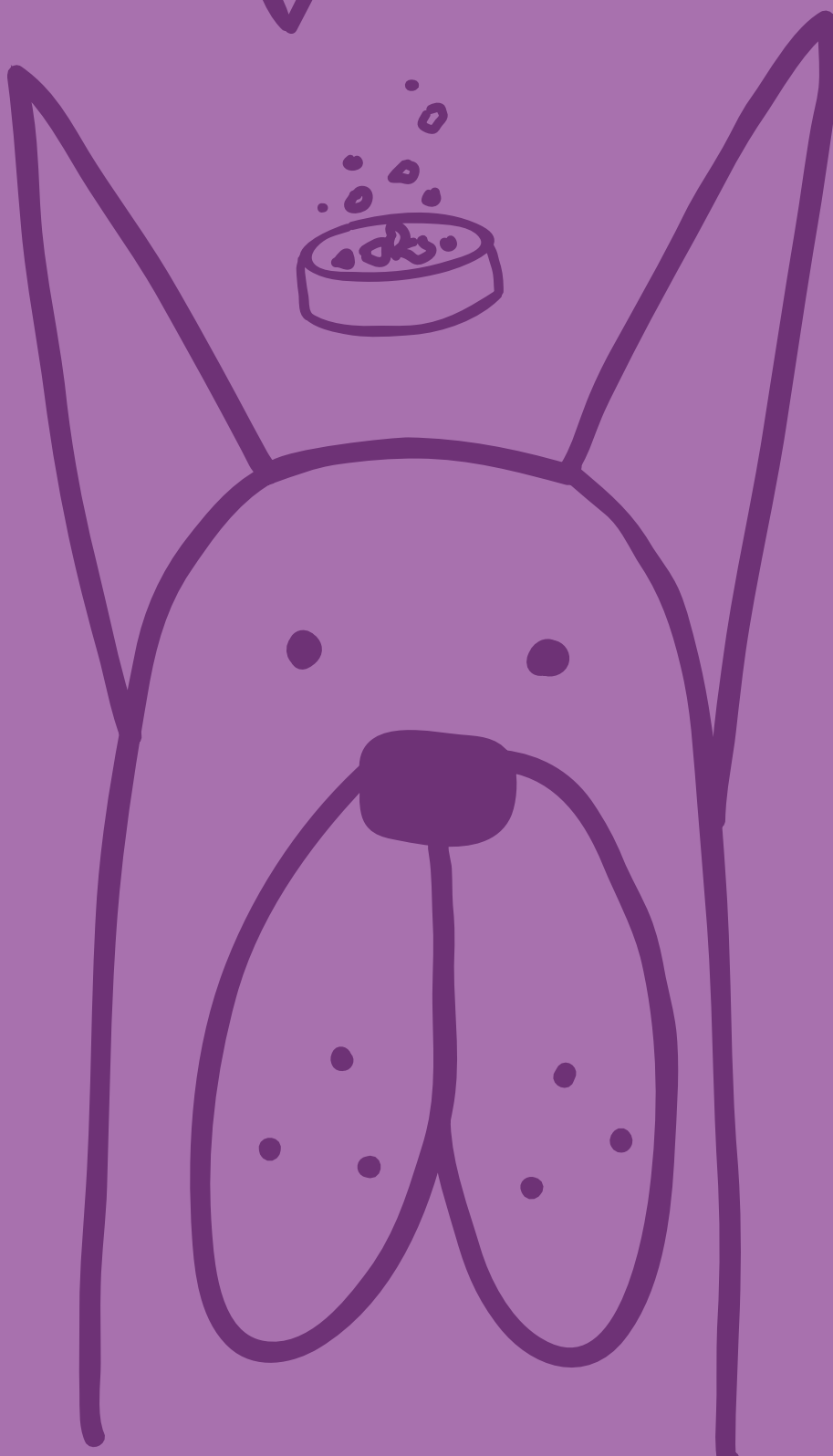
STRAY: Hoewel de spelomgeving zich in de toekomst afspeelt, geeft het de moeilijkheden die zwervkatten over het algemeen ondervinden, goed weer. Beschikbaar voor Playstation 4, 5 en PC:

Teaser op YouTube: <https://youtu.be/HBceR4O8tsY>

Zzz

Meer weten over **HONDEN**

1. Wat heeft een hond nodig?
2. Wat heeft mijn hond nodig om gelukkig te zijn?
3. Activiteiten met mijn hond
4. Op welke manier communiceert mijn hond?
5. Hondenbeten voorkomen
6. Een hond opvoeden

M-2-4-6-10

C-1-10-11-12-13

Zoals we zagen in het hoofdstuk over de redenen waarom mensen dieren achterlaten, zijn gedragsproblemen bij de hond de belangrijkste reden. Deze problemen (dingen kapot maken, weggelopen, agressiviteit, fel reageren op andere honden, te veel blaffen, enz.) worden vaak veroorzaakt doordat er aan bepaalde behoeften van de hond niet wordt voldaan. Het is dus cruciaal om te weten wat je hond nodig heeft.

1 Wat heeft een hond nodig?

M-2

In de meeste gevallen kiezen we een hond om esthetische redenen, en niet op basis van de kenmerken en behoeften van het ras. Een border collie en een Franse bulldog zullen bijvoorbeeld niet dezelfde behoefte aan lichaamsbeweging hebben. Een border collie of een Australische herder zijn namelijk werkhonden, wat betekent dat ze geselecteerd zijn om kuddes te houden en daarom hoge eisen zullen stellen aan sport en cognitieve (intellectuele) activiteiten als ze niet voor deze taak worden ingezet. De Franse bulldog is gefokt als gezinshond, en heeft ook nood aan verschillende activiteiten, maar op een minder uitgesproken manier dan een werkhond. Wie kan er aan de schattige snuit van een Mechelse herderpuppy weerstaan?

Toch zijn dit zeer veeleisende honden op het vlak van activiteiten en opvoeding. Het is dus heel belangrijk om een hond te kiezen die past in ons schema, in de tijd die we aan hem en aan zijn levenswijze en bewegingsstijl kunnen besteden. Als iedereen in het gezin het na school of het werk heel druk heeft (met sport/muziekles/vermoeidheid na het werk, enz.), dan is een werkhond, die veel beweging

nodig heeft, adopteren of kopen een heel slecht idee. Als een gezin erg sportief is, graag elke dag hardloopt en de hond mee wil nemen tijdens het sporten, kunnen ze uitkijken naar een hond die meer lichaamsbeweging nodig heeft - zonder zijn andere behoeften uit het oog te verliezen. Als een hond niet genoeg beweging krijgt om aan zijn behoeften te voldoen, verveelt hij zich. En dit is waar gedragsproblemen kunnen ontstaan.

De **Fédération Cynologique Internationale** deelt honden op in 10 categorieën. Categorie 9 is voor gezinshonden die in de loop van de tijd zijn gefokt als 'schoothondjes', en dus het meest geschikt zijn voor een leven in een gezin, ook al werden ze vroeger voor andere doeleinden ingezet. Categorie 9 omvat bijvoorbeeld de Chihuahua, Bichon, Franse Bulldog, Cavalier King Charles en 21 andere hondenrassen. Categorie 9 is het meest geschikt voor een leven in een gezin. Anderzijds is het belangrijk om rekening te houden met de hypertypische problemen die gepaard gaan met bepaalde rassen in deze categorie. Een korte beschrijving van elke categorie is hier te vinden <https://www.weenect.com/fr/guide/choisir-race-chien/>

DE DOMINANTE HOND

Een oude misvatting die door wetenschappelijk onderzoek van tafel wordt geveegd. De "roedelleider" die het gezin wil domineren, heeft geen ethologische basis. De hond is noch een wolf, noch in staat om de leden van zijn gezin onder te brengen in een soort roedel waarvan hij de leider zou zijn. Proberen je hond te domineren door hem te bedreigen of tegen hem te schreeuwen gaat zijn verstand volledig te boven. Erger nog, angst kan hem agressief maken, omdat hij zich bedreigd zal voelen. (Barry Eaton, *Dominance in Dogs: Fact or Fiction?*, Dogwise Publishing, 2011)

Dit is een recent, zeer nuttig boek om een hond te kiezen: *Mieux choisir son chien* (Cynotopia)

Video met tips voor het kiezen van een hond:

YouTube: https://youtu.be/p_bJDO5nrl4

2 *Wat heeft mijn hond nodig om gelukkig te zijn?*

Net als bij mensen zijn bepaalde behoeften noodzakelijk voor het overleven, de veiligheid en het welzijn van de hond.

DE BEHOEFTE VAN DE HOND *aan activiteit*

X1

Sociale activiteit

Soortgenoten ontmoeten en ermee communiceren en spelen

Lichamelijke activiteit

Rennen, wandelen (riem/ lange riem/zonder riem), behendigheid, zwemmen, enz.

X1

X3

Kauwactiviteiten

Kong, rundvleeszenuw, hertengewei, hoef, speelgoed, bot, pees, enz.

X5

Intellectuele activiteit

Voedsel zoeken, spelletjes, leren, trucs, opvoeding.

X1

Vocale activiteit

Blaffen, grommen.

Activiteiten om met elke hond te doen

ETEN-DRINKEN-SLAPEN-ADEMEN-GEEN KOU
LIJDEN-GEEN PIJN LIJDEN-ZICH VEILIG VOELEN-
VERTROUWEN HEBBEN-NIET BANG ZIJN-NIET
GESTOORD WORDEN TIJDENS DE SLAAP-ZICH
GELIEFD VOELEN-NATUURLIJK GEDRAG
KUNNEN VERTONEN...

Over het algemeen voldoen we instinctief aan deze behoeften, want iedereen weet dat zijn hond, om zich goed te voelen, moet eten, drinken en slapen, kortom gezond moet zijn. Soms beseffen we niet dat we onze hond tijdens onze dagelijkse gang van zaken bang kunnen maken door tegen hem te schreeuwen, hem te duwen, wakker te maken, te slaan om hem te doen luisteren (wat uiteindelijk een vorm van mishandeling is). In dit geval zal aan zijn behoefte aan veiligheid niet worden voldaan en zal hij vatbaar zijn voor angst en stress. Hij zal dan ook niet op zijn gemak zijn tijdens andere activiteiten. Hij zal luisteren, maar uit angst, en niet vanuit een goede relatie of om met zijn baasje samen te werken.

Als de hond zich veilig en zelfverzekerd voelt, kan je verder gaan met activiteitsessies. Die zijn cruciaal voor het lichamelijke en geestelijke evenwicht van de hond. Zonder deze activiteiten gaat de hond zich vervelen en loopt hij het risico op gedragsproblemen. Als Sammy zich thuis te veel verveelt terwijl iedereen aan het werk is of naar school gaat, vindt hij andere activiteiten uit, zoals kussens aan stukken scheuren, op de tafelpoten kauwen of blaffen bij het minste geluid.

* Je moet ook niet overdrijven en hem verslaafd maken aan bepaalde activiteiten, dus je moet ze afwisselen en een goed evenwicht vinden, de hond laten settelen.

WOOF!

3 *Activiteiten met mijn hond*

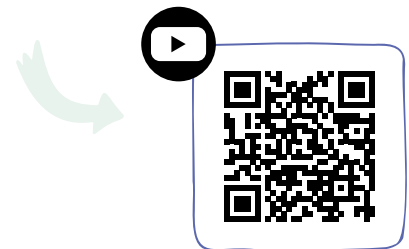
Zodra je hond zich geliefd, gezond en veilig voelt en zijn eigen hoekje heeft waar hij zeker niet gestoord zal worden, kun je hem wat activiteiten aanbieden. Voor de meeste baasjes is wandelen de belangrijkste activiteit van de hond, maar wist je dat een hond, net als jij, zijn hersenen en zintuigen moet gebruiken?

SOORTEN ACTIVITEITEN DIE EEN HOND NODIG HEEFT

1 Lichamelijke en sociale activiteiten

De wandeling, minstens twee keer per dag, waarin hij zijn reukzin moet kunnen gebruiken en naar hartenlust kan snuffelen (mentale activiteit), keuzes kan maken tussen de verschillende routes en soortgenoten kan ontmoeten (als dat op een positieve manier is). Videolink: <https://youtu.be/NK6ucMWWMC1M>

Hoe eerder je hond andere honden ontmoet, hoe socialer hij tegenover hen zal zijn. Het is erg belangrijk voor een puppy om andere grote en kleine soortgenoten te ontmoeten, andere soorten mensen (groot, klein, baby's, ouderen, enz.), om verschillende soorten geluiden te horen (tv, muziek, enz.) wanneer hij 12-16 weken oud is. Dit wordt inprenten genoemd. De fokker zal hiermee beginnen, en jij gaat ermee door als je pup bij jou thuis woont. Je moet ook weten dat je wandelingen voor pups niet te lang mag maken, en je moet traplopen met een pup vermijden.

2 Geestelijke of intellectuele activiteiten

Speel spelletjes met hem, leer hem trucs, voer hem op een andere manier

(Kong/Pipolino, enz.); een mentale activiteit is 5 keer zo vermoeiend als een lichamelijke activiteit, hoewel ze allebei onmisbaar zijn. Door korte en meerdere cognitieve activiteiten leert je hond beter.

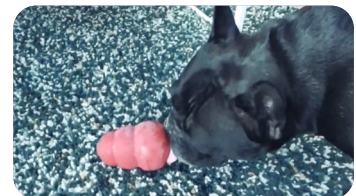
HULPMIDDELEN

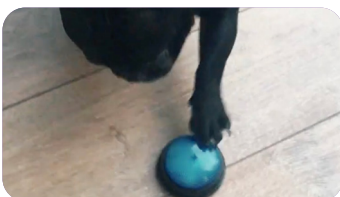
Pipolino

Snuffelmat

Kong

Hondenstage / training

Puzzelspellen

Zelfgemaakt speelgoed

3 Kauwen en likken

Kauwen/likken is een belangrijke behoefte van de hond. Dit moet hij elke dag kunnen doen, met geschikte voorwerpen (runderhoef, runderzenuw, KONG, hertengeweï of koffiehout, knaagbot, rauwe kippenpoot, bv. likmat). Deze activiteit geeft endorfine vrij, een hormoon dat bij honden wordt uitgescheiden in de hersenen en dat zich in het lichaam verspreidt waardoor de hond zich rustig en ontspannen voelt. Een kauw/lik-activiteit is daarom een goede manier om de hond bezig te houden, maar ook om hem te kalmeren en te vermoeien. Kauwen/likken is 3 keer zo vermoeiend voor een hond dan lichaamsbeweging.

HULPMIDDELEN

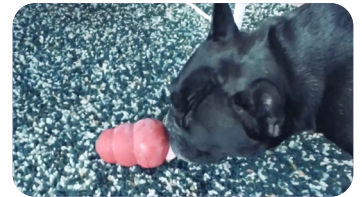
Runderhoef, runderzenuw, hertengeweï of koffiehout, knaagbot, rauwe kippenpoot, bevroren KONG, likmat e.a.

Likmat

Hertengeweï

Bevroren Kong

4 Vocale activiteiten

Met andere woorden, wanneer je hond **blaft**. Een activiteit die de hond nodig heeft, maar die de burens misschien niet zo leuk vinden! Gelukkig kunnen we het blaffen beperken door andere activiteiten aan de hond aan te bieden. Je kunt ze ook leren blaffen op commando.

WAT MOET IK HEM BIEDEN?

Dierenarts en gedragsspecialist Joël Dehasse schat dat ongeveer **80%** van de honden te weinig activiteiten doet, terwijl ze dit **3 tot 5 uur per dag** nodig hebben, afhankelijk van het type hond. Een hond van categorie 1 (herdershond) heeft bijvoorbeeld in het algemeen meer activiteit nodig dan een hond van categorie 9 (gezinshond). Het ras en het karakter van de hond zijn indicatoren van zijn behoefte aan activiteit, maar jouw observatie is ook belangrijk. Je moet in staat zijn, als je hem goed observeert, om te zien wanneer hij zich verveelt of wanneer hij erg moe is tijdens een fysieke of mentale activiteit. Dan is het tijd om hem te laten rusten. Heb je met je gezin niet elke dag tijd om 3 tot 5 uur aan je hond te besteden? Gelukkig heeft dr. Dehasse een algemene activiteitsformule voor honden ontwikkeld en met succes uitgetoetst. Het goede nieuws is dat we de activiteiten van de hond kunnen aanpassen aan de tijd die we aan hem kunnen besteden.

Rekenen met honden

Rekenen, in een lespakket over honden? Is dat een grapje? Eigenlijk niet.

Dankzij een eenvoudige formule kun je een activiteitenprogramma voor je hond berekenen en opstellen. Dus als je thuis met het gezin bijvoorbeeld 2 uur per dag hebt om aan je hond te besteden, kan je met dit model de tijd optimaliseren die je ter beschikking hebt om aan de nood aan beweging van de hond te voldoen.

ACTIVITEITENFORMULE VOOR HONDEN DOOR DIERENARTS JOËL DEHASSE

Het principe van de formule is om de tijd die wordt besteed aan de verschillende activiteiten van de hond op te tellen tot een totaal van 3 tot 5 uur, afhankelijk van het soort hond. Wat hier interessant is, is dat elke activiteit de hond niet op dezelfde manier en met dezelfde intensiteit vermoeit. Intellectuele activiteiten zullen de hond bijvoorbeeld veel meer vermoeien (tot 5x meer) dan een puur fysieke activiteit zoals een wandeling. (Hoewel we hebben gezien dat de hond zich tijdens een wandeling kan bezighouden met snuffelactiviteiten, die bij de mentale activiteiten worden geplaatst). Een ander voorbeeld: als de hond een uur op een runderzenuw kauwt, zal deze dezelfde waarde hebben in termen van vermoeidheid als een hond die 3 uur zal lopen. Inderdaad, kauwen vermoeit de hond 3x meer dan fysieke activiteit, blaffen of het ontmoeten van soortgenoten.

VEREENVOUDIGDE FORMULE VOOR ALGEMENE ACTIVITEITEN (DR. J. DEHASSE):

$$aa = sa_{(x1)} + la_{(x1)} + ka_{(x3)} + va_{(x1)} + ia_{(x5)}$$

AA = Algemene activiteiten SA = Sociale activiteiten LA = Lichamelijke activiteiten KA = Kauwactiviteiten VA = Vocale activiteiten IA = Intellectuele activiteiten

Voorbeelden

- Pauline en haar ouders hebben een Franse bulldog, Oscar genaamd. Ze moeten hem minstens **3 uur** algemene activiteiten per dag laten doen. Haar vader wandelt 's ochtends **30 minuten** met Oscar en haar zus wandelt 's avonds **30 minuten** met hem. Dat is **1 uur** lichamelijke activiteit. (Plus een beetje snuffelen tijdens het wandelen, veronderstel ik.) Er blijft dus **2 uur** tijd over voor activiteiten voor Oscar. Paulines moeder geeft Oscar een hertengewei waarop hij overdag in totaal **45 minuten** kauwt. (45 min kauwactiviteit, dus we vermenigvuldigen de tijd van de activiteit met 3 = 2 uur en 15 min algemene activiteit/vermoeidheid). Als we dat optellen bij de wandeltijd, krijgen we een waarde van **3.15 uur** algemene activiteit. Als Pauline **10 minuten** per dag met haar hond traint (zitten, liggen en andere oefeningen), krijgen we 10 minuten x 5 = 50 minuten omdat het een intellectuele activiteit is). We voegen die **50 minuten** aan de algemene activiteit toe, en krijgen: **4 uur en 5 min. algemene activiteit**. Er werd niet geteld of Oscar alleen met een van zijn speelgoedjes speelde of blafte nadat hij verdachte geluiden had gehoord. We kunnen dus zeggen dat Oscar op een dag voldoende algemene activiteitentijd krijgt.

Video's om de activiteitsformule en de voorbeeldvideo van Oscars dag te illustreren: Playlist: <https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYlrVGkpgTmUvPeACDbcsow7>

Type activiteit	Werkelijke tijdsduur	Vermoeidheidscoëfficiënt	Totaal equivalent aan algemene activiteit
Sociale activiteit	0	x1	0
Lichamelijke activiteit	1u	x1	1
Kauw-/likactiviteit	45 min	x3	45 x 3 = 135 min = 2.15 u
Vocale activiteit	?	x1	?
Intellectuele activiteit	10 min	x5	10 x 5 = 50 min = 50 min
Totale algemene activiteit van			4.05 u

- 2 Juan en zijn ouders hebben een Australische herder “Squeezy”. Ze zullen hem elke dag **5 uur** algemene activiteit moeten geven gezien de vereisten en het karakter (werkhond) van zijn ras. Juans vader wandelt met Squeezy **30 minuten** voordat hij naar school gaat (lichamelijke activiteit x1), Juan doet **5 minuten** training met hem in de vorm van een spelletje, voor hij naar school gaat en **nog eens 10 minuten** wanneer hij uit school komt (intellectuele activiteit x5). Voordat ze naar haar werk gaat, geeft mama Squeezy een bevroren KONG waarop hij zal kauwen en likken gedurende **45 minuten** (kauw-/likactiviteit x3). Wanneer hij terug is van het werk, gaan papa en Juan een uur met Squeezy wandelen (fysieke activiteit x1) en wanneer mama thuiskomt van het werk, geeft ze Squeezy eten op het liktapijt dat hij in **10 minuten** schoon likt (kauw-/likactiviteit x3). Juans zus verstopt wat lekkers in huis en Squeezy moet zijn reukzin gebruiken om het te vinden. De activiteit duurt **10 minuten** (intellectuele activiteit x5).

Type activiteit	Werkelijke tijdsduur	Vermoeidheidscoëfficiënt	Totaal equivalent aan algemene activiteit
Sociale activiteit	0	x1	0
Lichamelijke activiteit	1.30 u	x1	1.30 u
Kauw-/likactiviteit	45 min	x3	$45 \times 3 = 135 \text{ min} = 2.15 \text{ u}$
Vocale activiteit	?	x1	?
Intellectuele activiteit	5 + 10 min	x5	$15 \times 5 = 100 \text{ min} = 1.15 \text{ u}$
		Totale algemene activiteit van	5 uur

→ Met deze simpele formule kun je het welzijn van je hond echt verbeteren. Probeer de activiteiten tijdens de week te variëren. Gebruik voorbeelden van activiteiten uit de YouTube-playlist: de link en de QR-code staan hierboven!

Activiteiten aanbieden aan je hond die hem doen nadenken, moe maken en bezighouden heet **VERRIJKING**.

Tips

Let erop dat je mentale en intellectuele activiteiten altijd begint met makkelijke dingen en dan de moeilijkheidsgraad verhoogt als de hond erin slaagt om de activiteit correct uit te voeren. Als je hem in het begin activiteiten geeft die te ingewikkeld zijn, kan hij ontmoedigd raken en opgeven.

Er zijn zelfs **Facebook-groepen** waar veel mensen hun ervaringen en activiteiten met hun honden of andere dieren delen. Een ander interessant feit is dat je veel activiteiten binnen en buiten kunt doen met gerecyclede voorwerpen. (Plastic flessen, toiletrolletjes, enz.).

Facebook-verrijkingsgroepen:

- "Enrichissement du chien de compagnie",
- "Foraging/Enrichissement alimentaire",
- "Enrichissement et stimulation mentale (du chien)".

Oefeningen

Nu je de algemene activiteitsformule tot je beschikking hebt, kun je proberen een dag vol activiteiten voor een hond te plannen. **Probeer hem tussen 3 en 5 uur** algemene activiteit aan te bieden en baseer je hierbij op de omschrijving van de activiteiten en de voorgestelde hulpmiddelen. Je kunt de activiteiten hieronder beschrijven, en vergeet daarbij niet het type activiteit te vermelden (lichamelijk x1, sociaal x1, kauwen x3, likken x3, vocaal x1, intellectueel x5) zodat je de juiste berekening kunt maken.

Gebruik de onderstaande tabel om je op weg te helpen.

De werkdag van..... :

Type activiteit	Werkelijke tijdsduur	Vermoeidheidscoëfficiënt	Totaal equivalent aan algemene activiteit
Sociale activiteit		x1	
Lichamelijke activiteit		x1	
Kauw-/likactiviteit		x3	
Vocale activiteit		x1	
Intellectuele activiteit		x5	
		Totale algemene activiteit van	

LINKS NAAR VIDEO'S MET VERRIJKINGSACTIVITEITEN VOOR JE HOND:

PLAYLIST VOOR MENTALE STIMULATIE

<https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYnJOTK7jVWHYC34qT9Z53Ld>

KONGS: VOORSTELLING EN RECEPTEN

https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYn4p_uvdq8nMpWqn4M5f5a_

PLAYLIST VAN KAUWSPEELTJES EN SPEELTJES DIE JE HOND BEZIGHouden

<https://youtube.com/playlist?list=PLhwquOxnzEP-Xp0bZ6Dkl2nEuOSpdU0ye>

4 Op welke manier communiceert mijn hond?

M-4

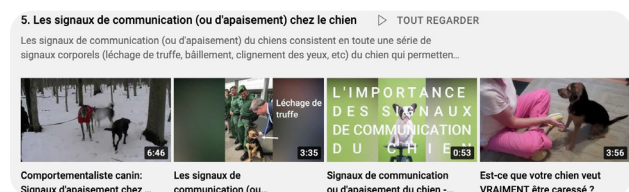
Je hond kan niet echt praten, of toch geen mensentaal. Anderzijds, als we leren om de hond te **observeren**, zullen we zien dat hij de hele tijd met ons communiceert. Grommen, bijvoorbeeld, is een duidelijke boodschap van de hond, geeuwen betekent niet altijd dat hij moe is en aan zijn neus likken betekent niet noodzakelijk dat hij honger heeft. Als je weet hoe je deze signalen kunt decoderen, kun je je hond herontdekken en begrijpen wat hij je op zijn eigen manier wil vertellen. Over het algemeen sturen honden deze signalen naar elkaar of naar mensen wanneer ze gestrest of angstig zijn, zich in gevaar voelen of soortgenoten (andere honden) ontmoeten.

Er zijn ook communicatiesignalen die aangeven dat alles goed gaat, en zelfs dat de hond geniet van het moment en zijn omgeving. Deze **communicatiesignalen** helpen ons om de emotionele toestand van onze hond te begrijpen, zodat we ons gedrag kunnen aanpassen zodat hij zich beter voelt. Deze signalen waarnemen en er rekening mee houden kan soms helpen om beten te voorkomen.

De video's in de Youtube-playlist leggen het allemaal uit:

https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYkRxv__9rlr6ooZa4O9TsBW

In deze playlist vind je een eerste video met uitleg over hondencommunicatiesignalen en daarna andere video's met oefeningen en voorbeelden. Je vindt hier ook een video waarin wordt uitgelegd hoe je kunt zien of je hond geaaid wil worden.

De Noorse **Turid Rugaas** is een vooraanstaand specialiste in communicatiesignalen die ze “kalmerende signalen” noemt, omdat ze heeft ontdekt dat deze signalen over het algemeen de bijzonderheid hebben dat ze conflictsituaties sussen of situaties van angst en stress bij de hond bedaren.

Schreeuwen of ruzie maken met een hond die gromt, betekent dat hij dit signaal niet langer kan gebruiken. Daardoor loop je het risico dat hij in de toekomst zonder waarschuwing bijt. Grommen is een teken van groot ongemak bij de hond, dus je moet de situatie analyseren en erachter komen waardoor de hond zich zo ongemakkelijk voelt.

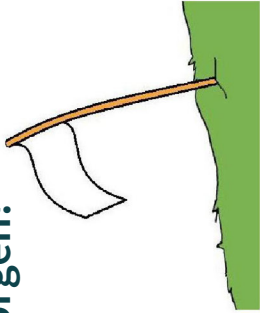
Kijk naar de vele foto's waarop je hond zijn neus likt of zijn kop draait, dit is een teken dat hij zich ongemakkelijk voelt bij de situatie. (Je staart naar hem of je gezicht wordt verborgen door de camera).

Op de volgende pagina's vind je twee schema's van de meest voorkomende hondencommunicatiesignalen; het ene is eenvoudiger, het andere uitgebreider.

Oefen bijvoorbeeld met je hond door hem met je smartphone te filmen en te kijken of je signalen ziet. Je kunt ook de video's in de playlist gebruiken. In het begin mis je deze signalen vaak omdat je niet gewend bent ze te observeren. De video helpt je dan om ze te herkennen en ze na verloop van tijd beter te spotten.

Honden en kinderen samen? Neem voorzorgen!

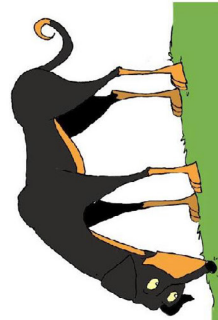
Voorbeeld 1: Tess wordt erg onrustig door een kind dat met een stok speelt; ze heft een poot op om dit te laten zien. De eerste stap is om het kind de stok af te nemen. Als de hond gestrest blijft, moet het kind uit de buurt van de hond worden gehouden.

Voorbeeld 6: Een kind geeft te veel bevelen aan Diabolo. Hij begrijpt deze niet en uit zijn stress door zich te krabben. De hond en het kind begrijpen elkaar niet. Ze moeten uit elkaar worden gehaald of men kan met het kind een oefening doen die de hond zeker kan uitvoeren.

Voorbeeld 2: Een kind benadert Belle op een frontale en zeer directe manier; ze toont haar stress door meerdere keren over de neuspunt te likken. Het kind moet meteen stoppen met naar de hond toe te lopen en moet zich van de hond wegdraaien. De hond zal van nature naar het kind toe gaan als ze zelfverzekerd is.

Voorbeeld 3: Er zijn veel te veel mensen thuis, het is te druk. Toostie snuffelt aan de vloer om zichzelf te kalmeren. Haal de hond weg uit de drukke ruimte of leid haar aandacht af met een spelletje en om haar zo van de drukte weg te leiden. Voorkom in elk geval dat kinderen de hond benaderen.

Voorbeeld 4: Lucky kijkt weg, een kind benadert hem veel te bruis. Het kind moet meteen stoppen met naar de hond toe te lopen en moet zich van de hond wegdraaien.

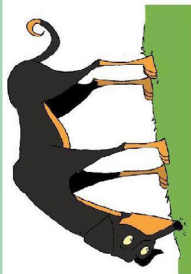
Een beet is bijna nooit een op zichzelf staand feit, maar wordt meestal voorafgegaan door veel signalen, tekenen van stress of ongemak, en is dus voorspelbaar.

Bepaalde bewegingen of gelaatsuitdrukkingen, die over het algemeen onschadelijk en een integraal onderdeel van het leven van de hond zijn, kunnen in bepaalde situaties veranderen in uitingen van stress of ongemak. Dit zijn kalmerende signalen.

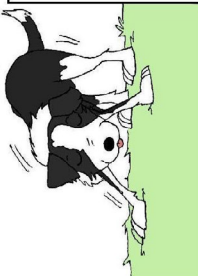
Sommig gedrag van kinderen veroorzaakt onmiddellijk hevige stress bij de hond, en volwassenen hebben de verantwoordelijkheid om die stress te detecteren en dienovereenkomstig te handelen om gevaar te vermijden. Meestal is dit door het kind bij de hond weg te halen en uit te leggen dat het kind soms rustig moet blijven.

Voorbeeld 5: Een kind nadert Cybele terwijl ze in haar mandje rust, en ze begint te geeuwen. Het kind moet onmiddellijk worden tegengehouden en er moet worden uitgelegd dat de hond niet mag worden gestoord als hij op zijn eigen plek aan het rusten is.

Aan de vloer ruiken: Soms gebruikt tijdens trainings- of opvoedingssessies die een beetje te lang duren, of om vreedzame bedoelingen duidelijk te maken aan een andere hond.

Zich "uitschudden": Niet alle honden gebruiken dit signaal. Volgens sommigen zou het vaker een soort ontspanningsbevestiging zijn, een vorm van "oké, ik snap het" na een berisping of een standje van een soortgenoot.

VERZOENINGSSIGNALLEN

Hondentaal begrijpen en spreken

Wegkijken: Een teken van ongemak, wanneer een kind te dichtbij komt of bij een te indringende blik. Zeer sterk signaal tussen twee honden die elkaar vanaf een afstand of van dichtbij ontmoeten, vreedzame uiting maar soms met een ondertoon van een zekere spanning.

Zich krabben: zeer vaak gebruikt wanneer het baasje dwang uitoeft. Betekent meestal: "Wat wil je nu, ik heb er geen zin in!".

De neus likken: misschien het eerste signaal wanneer een situatie ongemakkelijk of stressvol is. De tong gaat heel snel meerdere keren achter elkaar over de neus. Signaal moeilijk te detecteren als u er niet verdacht op bent.

Wist u dat honden hun eigen taal hebben? Blaffen is er een deel van, zoals ook de staart tussen de benen stoppen, grommen en de tanden laten zien.

Dus wanneer u elke tekening op deze pagina zorgvuldig hebt bekeken en elk van de beschrijvingen hebt gelezen, neem dan even de tijd. Tijd waarin u niets van uw hond vraagt, hem zijn gang laat gaan, tijdens een ontmoeting met een andere hond, tijdens het wandelen, of gewoon thuis, en observeer hem.

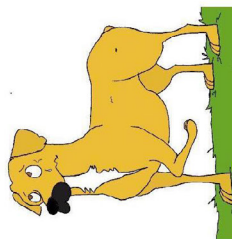
Al deze uitingen, houdingen of gebaren die anders onbeduidend zijn, worden kalmerende signalen genoemd. Ze informeren u voortdurend over de gemoedstoestand van de hond, gestrest door een vreemde, een soortgenoot of zelfs door zijn baasje, door u dus.

Geleidelijk aan wordt deze observatie automatisch, en dan natuurlijk. Met een beetje oefening staat u er niet meer bij stil maar hebt u een nieuwe vaardigheid om in één tel te weten wat uw hond voelt: "Het is zo ver, u begrijpt een andere taal!".

Wanneer een baasje zijn hond begrijpt, brengt dit wederzijds vertrouwen en respect met zich mee. Nu is het uw beurt om gebruik te maken van deze kalmerende signalen: "Ziezo, u kunt met uw hond praten!"

Kwispelen met de staart: Een zeer dubbelzinnig signaal: kan blijdschap uitdrukken, een verlangen om het baasje te sussen wanneer de staart erg laag wordt gehouden, maar kan ook een duidelijk teken zijn van de wil om zich te doen gelden, kan een conflict tussen twee honden voorafgaan.

Poot optillen: Een vrij sterk signaal dat vaak wordt gezien in combinatie met perfecte onbeweegelijkheid, na een ongewoon geluid, wanneer de situatie niet duidelijk is of om stress te uiten ten opzichte van een andere hond. Niet te verwarren met de houding van sommige jachthonden.

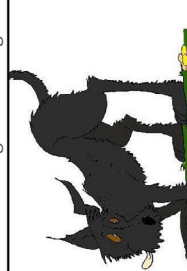
Geeuwen: wordt regelmatig gedaan in een situatie van ongemak, na een berisping (van een soortgenoot of een mens) of bij een ongemakkelijke situatie, een kind dat de mand nadert of een te indringende blik. Gaat soms gepaard met trillen.

Zitten: Geeft duidelijk een bereidheid aan om een conflictuele of stressvolle situatie te sussen tijdens een ontmoeting met een soortgenoot, of wanneer het baasje behoorlijk boos is. De hond kan uiteindelijk de rug toekeren en dan gaan zitten.

Gaan liggen: Net als de actie van gaan zitten, kan een hond gaan liggen om een situatie die te zwaar op de hand is, luchtiger te maken. Gebruikelijk tijdens een ontmoeting tussen soortgenoten.

Kom spelen-houding: De beste manier om vreedzame bedoelingen te uiten.

5 Hondenbeten voorkomen

M-2

Je hebt geleerd wat communicatiesignalen en kalmerende signalen van de hond zijn. Het voorkomen van beten is meer een kwestie van anticiperen, d.w.z. voorkomen dat je jezelf in een gevaarlijke positie brengt. Dit doe je door te voorkomen dat je een beet uitlokt, want die is meestal een reactie op een gevaarlijke situatie of een situatie die door de hond als zodanig wordt ervaren. De schema's op de volgende pagina's zijn een goede manier om beten te voorkomen, omdat ze je helpen de emotionele toestand van de hond in te schatten.

HOE EEN HOND NIET TE BEGROETEN

De meeste mensen handelen zoals hieronder weergegeven, wat de hond stress bezorgt en de oorzaak kan zijn dat deze BIJT. Hoe schattig u (of uw kind) mijn hond ook vindt, u moet hem en zijn ruimte respecteren.

Deze gebaren maken naar een onbekende hond staat gelijk aan gekust en vastgepakt worden door een wildvreemde in een lift. We zouden voor minder gaan walgen en onszelf verdedigen.

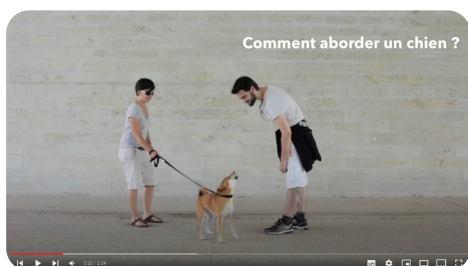
DE JUISTE MANIER

In België worden elk jaar ongeveer **35.000 mensen** gebeten door een hond (onderzoek van de KUL). Ze worden echter niet allemaal gemeld, wat betekent dat er in werkelijkheid veel meer zijn. Meestal gebeuren deze beten in het gezin, of in ieder geval bij honden die je kent. Kinderen worden het vaakst gebeten. Het is dus heel belangrijk om hen te leren hoe ze zich vriendelijk moeten gedragen en hoe ze rekening moeten houden met het welzijn van de hond. Eén op de vijf kinderen die gebeten wordt, moet worden opgenomen in het ziekenhuis. In meer dan een vijfde van de gevallen wordt een kind in het gezicht gebeten, omdat kinderen nu eenmaal klein zijn.

Verschillende educatieve video's om in de klas te bekijken
(lees de presentatie van de YouTube-playlist voor meer info over de voorgestelde video's):

<https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYlfiZVi36xqFt3Ck1U7cEi0>

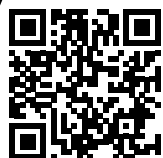
Een zeer informatieve website over honden benaderen:
<https://ignorez-moi.com>

**BOEKJES TER PREVENTIE VAN HONDENBETEN
BESCHIKBAAR OP INTERNET.**

BOEK: "TON CHIEN TE PARLE, APPRENDS À LE COMPRENDRE !"

Een zeer goed boek met een zeer goede inhoud,
dat je op deze pagina gratis kan downloaden:
<https://humanimo.org/livre-humanimo/>

Voor de kleintjes vertelt Jean Lessard, de beroemde hondengedragdeskundige uit Quebec, ons het boek in 5 video's en geeft hij professionele feedback. Bekijk de video's door deze link of QR-code te volgen:
<https://humanimo.org/lecture-du-livre/>

Refuges et tableaux noirs biedt gratis evenementen rond het thema behoeften van honden en bijtpreventie.

Ze worden geleid door zeer ervaren professionals die uitsluitend werken met positieve trainingsmethodes.

Meer informatie: www.refugesettableauxnoirs.be

C-12

De meeste bijtincidenten vinden plaats wanneer er niemand op de hond let.

Bijtincidenten gebeuren vaak omdat we de communicatiesignalen die de hond al heeft gestuurd, niet hebben opgemerkt.

Wie een hond verrast of wakker maakt, loopt altijd het risico gebeten te worden.

Antropomorfisme (Wikipedia): is het toekennen van menselijke eigenschappen aan niet-menselijke wezens: het tonen of behandelen van andere dieren, goden en voorwerpen alsof ze menselijk zijn qua uiterlijk, karakter of gedrag.

De hond dwingen om na ons te eten of na ons door een deur te gaan heeft geen enkel nut voor de opvoeding. Het zijn achterhaalde ideeën uit ouderwetse opvoedingsmethodes.

Weinig mensen denken dat een hond op elke leeftijd kan leren, maar dit is wel degelijk waar.

BOEKJE: "TRUF, VIENS..."

<https://drive.google.com/file/d/18yRLhnFU1KghNNqQG6s6irZ69fAe-05XP/edit>

BOEKJE: "MIAM MON AMI"

<https://drive.google.com/file/d/1Y-X0x9HMzMP4lr7LVEUABZeyjP5MMRD/edit>

BOEKJES TER PREVENTIE VAN HONDENBETEN
BESCHIKBAAR OP INTERNET.

SECUNDAIR

OUDERS

HUMANIMO GIDS

<https://drive.google.com/file/d/1J4yEbS1OxUfDpWkRog7SXXkjO3elzS0K6/edit>

3 QUIZZEN OVER BIJTPREVENTIE

HET is jouw beurt!

<https://hund.fr/jeux/autres-quizz/prevention-morsure/>

<https://hund.fr/jeux/autres-quizz/prevention-morsure-niveau-2/>

<https://hund.fr/jeux/autres-quizz/prevention-morsure-niveau-3/>

ONZE EVENEMENTEN

Onze hondengedragstherapeuten bezoeken gratis klassen om lezingen te geven over de behoeften van honden en hun communicatiesignalen.

Er zijn ook andere activiteiten beschikbaar.

Deze zijn uitsluitend bedoeld om het geleerde in de klas te versterken en zijn geen doel op zich.

U moet al met het project bezig zijn om van deze activiteiten te kunnen profiteren.

Meer info op onze website.

ANIMATIONS EN CLASSE

Gratuit !

Besoins du chien
Prévention aux morsures
Sensibilisation aux abandons

Besoins des lapins et cochons d'Inde

REFUGES ET TABLEAUX NOIRS

En partenariat avec **Nothing but pets**

La carte des animations :

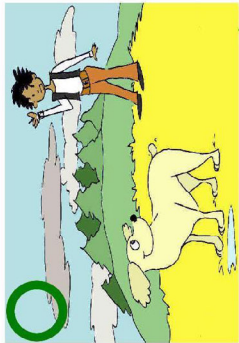
HONDEN EN KINDEREN SAMEN? NEEM VOORZORGEN!

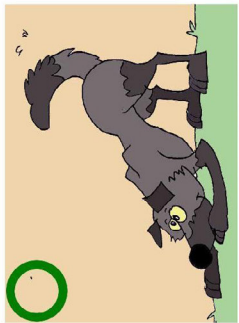
BENADER EEN HOND DOOR OM HEM HEEN TE DRAAIEN

LAAT DE HOND AAN UW HAND RIUKEN DOOR HEM DE HAND VOOR TE HOUDEN

ROEP DE HOND IN PLAATS VAN HEM TE BENADEREN

JE KUNT EEN HOND BENADEREN ALS DIE VRAAGT OM TE SPELEN

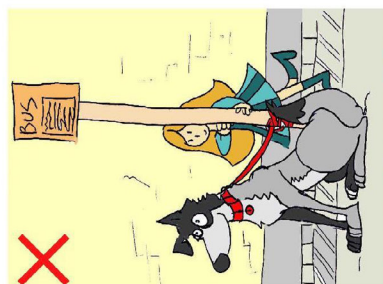
KIJK WEG OM DE HOND TE KALMEREN

NOOIT EEN HOND BENADEREN DIE AAN HET ETEN IS

NOOIT EEN HOND LASTIGVALLEN DIE UITRUST

NOOIT EEN HOND BENADEREN DIE VASTGEBONDEN IS

De verkeerde gebaren X en de juiste gebaren O.

Sommig menselijk gedrag kan zeer veel stress veroorzaken bij honden. Dit moet u dus vermijden om het risico op een heftige reactie te verminderen.

Over het algemeen moet u geen onbekende honden benaderen, vooral als deze zijn vastgebonden of aangelijnd. Een hond die is vastgebonden kan zich niet goed uitdrukken en heeft geen mogelijkheid om weg te lopen. Raak een hond nooit aan zonder toestemming van de eigenaar. Bij een bekende hond, zelfs de hond van het eigen gezin, is het noodzakelijk om bepaalde regels te respecteren en zijn maaltijd en rustmomenten te respecteren.

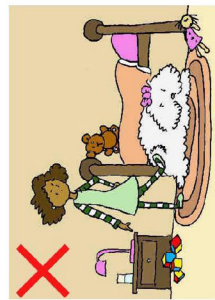
In de meeste gevallen is een jong kind niet in staat om deze regels te begrijpen. Het is dus de verantwoordelijkheid van de ouders om ze te handhaven.

NOOIT EEN BANGE HOND BENADEREN

NOOIT UW GEZICHT NAAR DE KOP VAN EEN HOND BRENGEN

NOOIT EEN HOND SLAAN

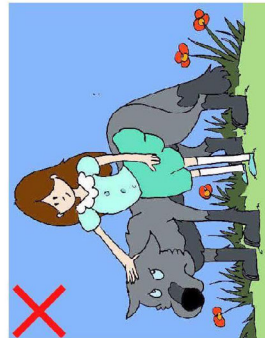
NOOIT EEN HOND I N DE OGEN KLIJEN

NOOIT EEN HOND BENADEREN TERWIJL U RENT

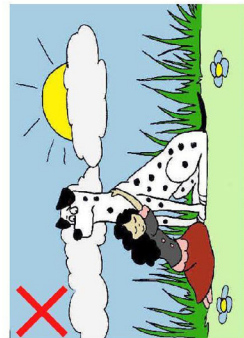
NOOIT EEN AGRESSIEVE HOND BENADEREN

NOOIT UW HAND OP DE KOP VAN EEN ONBEKENDE HOND LEGGEN

NOOIT ACHTER EEN HOND AAN RENNEN

NOOIT EEN HOND STRAK KNUFFELEN OF IN BEDWANG HOUDEN

6 Een hond opvoeden

M-3

C-1-3-10

Tegenwoordig gebruiken we zelfs MRI (Magnetic Resonance Imaging) om de werking van de hersenen van dieren te verkennen.

Gregory Berns

Positieve correctie (P+)

houdt in dat je (+) iets toevoegt aan de hond om hem te laten gehoorzamen. Voorbeeld: ik schreeuw naar hem, ik sla hem op de rug met de krant. Deze vorm van correctie mag niet worden gebruikt omdat het gevolgen heeft voor de mentale toestand van de hond, uw vertrouwensband met de hond, en kan de hond zelfs agressief maken.

Neem nooit voedsel af van een hond (of een ander dier) om hem te straffen, want dit is een eerste levensbehoefte.

Kennis over honden evolueert voortdurend. Wetenschappers en onderzoekers voeren experimenten uit om steeds meer te weten te komen over hoe hun hersenen werken, hoe ze reageren en zich gedragen in verschillende situaties. Daarom kunnen we onze hondentrainingsmethoden beter afstemmen op de huidige kennis. Al dit onderzoek en experimenteren heeft de voordelen van positieve trainingsmethodes aan het licht gebracht, d.w.z. methoden die gebruikmaken van de motivatie van de hond om hem dingen te leren zonder hem pijn, stress of angst te bezorgen. Het werk is gebaseerd op de motivatie en het plezier van de hond.

We weten nu dat het aanleren of trainen van een dier op een manier die het bang maakt, pijn doet of ongerust maakt, gevolgen kan hebben voor zijn welzijn en kan leiden tot gedragsproblemen, zowel tijdens de training als later.

Myriam, een hondengedragstherapeut, vat positieve training voor ons samen:

<https://youtu.be/QQoAQGf3Eps>

We vatten de principes van positieve trainingsmethodes samen:

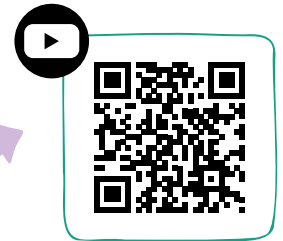
- Beloon een hond als hij gewenst gedrag vertoont. Zo moedig je hem aan om dit gedrag te herhalen. Dit wordt positieve bekrachtiging genoemd. (Let op: het werkt alleen voor gedrag, niet voor emoties. Als je bijvoorbeeld je hond troost die bang was tijdens een vuurwerkshow, versterk je zijn emotie van angst niet).
- Negeer ongewenst gedrag of leid de hond af met een andere activiteit. De puppy bijt bijvoorbeeld in je voet: negeer het, of leid hem naar iets waar hij wél in mag bijten.
- Motiveer honden en moedig ze aan met behulp van iets lekkers of iets leuks (blokjes vlees of kaas, woorden van lof, speelgoed).
- Bevorder een vertrouwensband tussen mens en hond. Berisp de hond niet (neurowetenschap heeft de nutteloosheid van berisping aangetoond).
- **Negatieve** correctie (P-) wordt alleen gebruikt wanneer het nodig is. We noemen dit negatief omdat we iets van de hond wegnemen. De hond krabt bijvoorbeeld aan de deur om naar buiten te gaan, ik wacht om de deur te openen tot hij stopt met krabben. Ik ontnem hem dus het recht om naar buiten te gaan (negatieve correctie) zolang hij niet is gestopt met het ongewenste gedrag.

Om hier dieper op in te gaan is hier een afspeellijst met video's over positieve training.
https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYkQHMj2v_YP1QJ0KAupmYCW

WERKEN ALS HONDENTRAINER

De verschillende beroepen zijn niet gereguleerd. Iedereen kan hondentrainer worden zonder enige opleiding, en dit leidt tot een aantal misstanden. Het is vaak moeilijk om de juiste professionals te kiezen die met respect voor de hond werken. “Trainers” gebruiken nog steeds geweld, oefenen macht uit, schreeuwen en gebruiken hulpmiddelen die honden mishandelen (halsbanden met spikes, slipkettingen, elektrische halsbanden) om honden te trainen en te doen gehoorzamen. We moeten deze technieken uiteraard weigeren en vermijden, en weten hoe we “nee” moet zeggen tegen een “professional” of een club die deze praktijken voorstelt. Een video van de organisatie One Voice die dwangmatige en gewelddadige trainingsmethodes aan de kaak stelt. Wordt dit tegenwoordig nog gedaan? Helaas wel. <https://youtu.be/seT8Vt1ykLw>

MAAR HOE VINDT U EEN CLUB, TRAINER OF GEDRAGSTHERAPEUT DIE MET POSITIEVE TRAININGSMETHODES WERKT?

De gebruikte woordenschat is al een goede manier om negatieve trainingsmethodes te herkennen: dominantie, onderwerping, hiërarchie of roedelleider bijvoorbeeld. Als deze woorden voorkomen in de uitleg over de methode van de trainer, bent u niet op de juiste plaats.

Hier is een link naar enkele tabellen die u helpen om u een beeld te vormen.

<https://hund.fr/actualites/sagit-il-deduction-positive/37/>

Als de professional niet aan deze criteria voldoet, moet u op zoek gaan naar een andere trainer zodat de opvoeding van uw hond respectvol verloopt en latere gedragsproblemen worden voorkomen. *Laten we niet vergeten dat tussen 30 en 40% van de gevallen van dumping te wijten is aan gedragsproblemen.

Een andere handige link om een kwaliteitsvolle hondenclub te vinden: https://www.cynotopia.fr/choisir-club-canin?fbclid=IwAR1F1_iRqiWkknXC2OvrQd589ihHewYNVzhL3Uh2yfVo_KcCYB25x_tNyQ

→ Verschillende quizjes om je kennis van positieve training te testen

Quiz niveau 1: <https://hund.fr/jeux/autres-quizz/comment-faire-en-education-positive/>

Quiz niveau 2: <https://hund.fr/jeux/autres-quizz/education-positive-niveau-2/>

SOCIALE MEDIA EN INFORMATIE OVER DIERENTRAINING

We vinden op sociale media (Tik Tok, Youtube, enz.) veel informatie en advies over onze dieren. Maar zijn ze betrouwbaar? Blijkbaar niet echt.

We kunnen namelijk ook slechte voorbeelden vinden van handelingen of spelletjes die je met je huisdier kan doen. Een huidige TikTok-trend is om jezelf face-to-face met je hond te filmen wanneer hij gromt (zie de afspeellijst hieronder). Grommen is een van de laatste communicatiesignalen die de hond gebruikt voordat hij bijt. Deze praktijk is daarom erg gevaarlijk, net als het delen van dit soort video's waardoor andere mensen hetzelfde willen doen met hun hond. Helaas verwijderen sociale media deze video's niet, dus het is aan jou om de juiste keuzes te maken op basis van wat je in dit lespakket hebt geleerd.

We nemen hier het voorbeeld van de hond, maar hetzelfde geldt voor andere dieren. Sommige YouTube-kanalen zijn gespecialiseerd in informatie over een dier of dieren in het algemeen. Sommige kanalen zijn heel serieus, en andere niet. Denk kritisch na en gebruik de informatie uit dit lespakket om de kwaliteit van de voorgestelde inhoud zo goed mogelijk te beoordelen. Een van de criteria waarmee je rekening kan houden bij het maken van je keuze, is kijken naar de bronnen die werden gebruikt om de video te maken en om advies te geven. Als de voorgestelde video's nooit worden ondersteund door bronnen, kan je maar beter voorzichtig zijn.

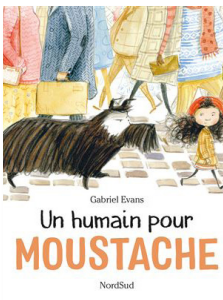
* Ter herinnering, een bron is de referentie van een boek, een website, een wetenschappelijke studie, enz. om informatie te verstrekken over het onderwerp. (Aan het einde van het lespakket vind je alle bronnen die we gebruikt hebben om je de informatie op deze pagina's te geven: boeken, links naar wetenschappelijke onderzoeken, serieuze websites, enz.).

Een afspeellijst met voorbeelden van slecht advies over gevaarlijke praktijken die te vinden zijn op sociale media:

<https://youtube.com/playlist?list=PLtuh-qjZSCYm3VT7qWAI6BQzMVMNIWYcE>

Deze boeken over honden mag u niet missen:

"Un humain pour Moustache",
Gabriel Evans,
Editions NordSud.

"Copain et moi", Yvan Demuy et
Maureen Poignonec, Éditions
Les 400 coups.

"Famille déconnectée", Amélie
Javaux, Annick Masson, Mijade
Editions.

Mission Vétos :
"Le chien abandonné",
Pierre Gemme, Cécile Becq,
Editions Père Castor
Flammarion Jeunesse.

"Ton chien te parle,
apprends à le comprendre"
Kathleen Desrosiers,
Humanimo, bien-être
et éducation. (Zie bijtpreventie)

"Le comportement de
mon chien", Dr. Charlotte
Duranton - Ethodog, auteur en
littérature/onderzoeker, Éditions
1Healthmédia People-Animal

"Saucisse et moi", Alicia Acosta,
Mercè Galí, Alice Éditions
jeunesse.

"Ce que veut mon chien",
Mat Ward.
Editions Marabout.

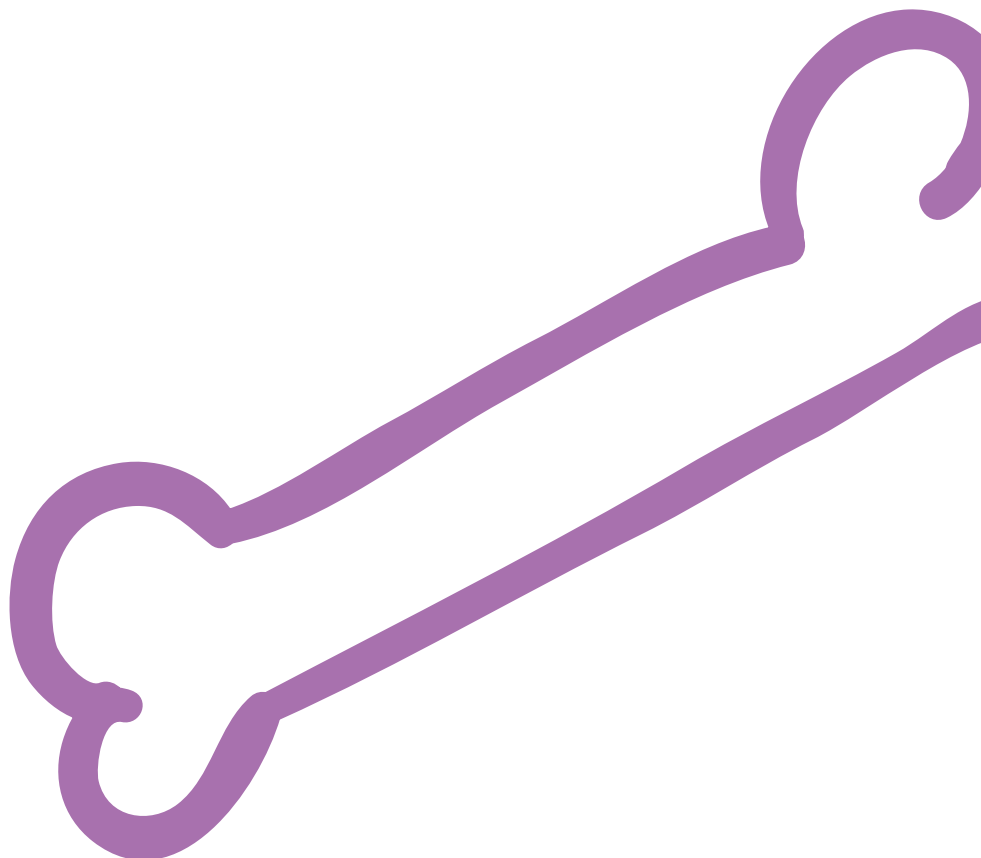
Link om de beschrijving van de boeken te downloaden:
https://drive.google.com/file/d/10gWFREJvoOZHuiCQjw8aSGoqCFoY5dZ/view?usp=share_link

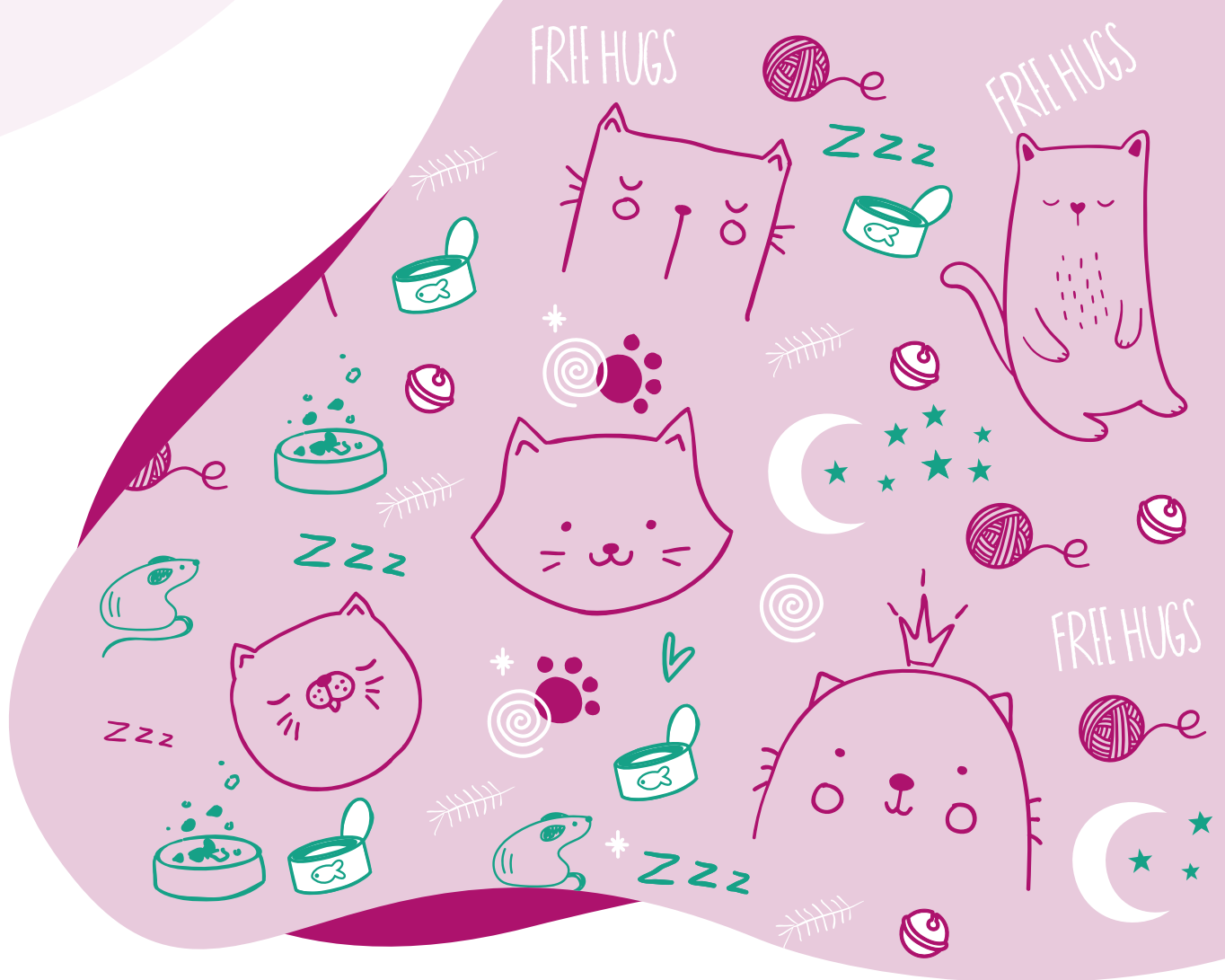
DE GESCHIEDENIS VAN DE HOND

"Hoe honden de wereld veroverden" Arte video :

<https://www.arte.tv/fr/videos/086105-002-A/comment-le-chien-a-conquis-le-monde/>

Meer weten over **KATTEN**

1. Basisbehoeften van katten
2. Het welzijn van huiskatten
3. Kattenlichaamstaal

M-2-4-6-10

C-1-3-10-11-12-13

De kat, een huisdier dat al duizenden jaren bij ons is maar waar we soms maar weinig van weten. Vaak is het omdat we onze kat niet begrijpen, dat we niet altijd aan zijn behoeften voldoen. Door goed naar hem te kijken, kunnen we zijn temperament beter begrijpen en ons gedrag aanpassen.

1 Basisbehoeften van katten

M-2

De basisbehoeften van een kat

Elk niveau moet worden bereikt om door te gaan naar het volgende (Van boven naar beneden)

1. Fysiologische behoeften

Drinken - eten - slapen - beschut zijn - zijn temperatuur regelen (zorg ervoor dat de kat het niet te warm of te koud heeft)

2. Behoeften aan veiligheid en zorg

Zorg in geval van ziekte of verwonding - stabiliteit van leven - voorspelbaarheid/continuïteit van levensomstandigheden en gebeurtenissen

3. Sociale behoeften*

Gekozen, positieve interacties met soortgenoten of andere soorten en met mensen

* Deze behoeften kunnen per kat verschillen

4. Behoeften aan activiteit*

Fysieke en mentale stimulatie - in staat zijn om zijn natuurlijke gedrag maximaal tot uiting te laten komen

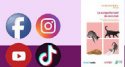
5. Keuze

Heb enige controle over zijn omgeving en heb de mogelijkheid om dagelijks te kiezen (slapen - reizen - interacties - enz.)

Het zal daarom nodig zijn om zijn omgeving aan te passen en in te richten om zo goed mogelijk aan zijn behoeften te voldoen.

**REFUGES
ET
TABLEAUX
NOIRS**

Bron: "Le comportement de mon chat" door Brunilde Ract-Madoux - Ed 1 Healthmedia

Enkele videotips hier

Voor appartementkatten

Brengt je kat een dode muis mee? Daarmee geeft hij je een cadeau in de vorm van voedsel. Word niet boos op hem: hij zal het niet begrijpen en je verslechtert er je band met de kat door.

Het verhaal van de domesticatie van de kat wordt gepresenteerd in deze Arte-documentaire: <https://youtu.be/48sMZCpTV6Y?si=Ewa0CkGzQvCPgeEZ>

Een kat miauwt alleen naar mensen, vooral om hun iets te vragen (voedsel, aaitjes). Dit is het bewijs dat onze huisdieren specifieke vormen van communicatie ontwikkelen in hun relaties met mensen.

De kat is veeleer solitair van aard, maar kan afhankelijk van zijn ervaringen en verdraagzaamheid toch in een groep leven.

Kedi (kat in het Turks) is een zeer mooie documentaire over de bevoorrechte behandeling van katten in Istanbul: https://youtu.be/LJ3707_KuwU

Download de poster hier : https://drive.google.com/file/d/1Ge3eeHrJaED38cDkPYzAqZUw3Z7aJiEG/view?usp=share_link

2 Het welzijn van huiskatten

Veel binnenkatten missen uitdaging en lichaamsbeweging. Deze tekortkomingen zullen er vaak toe leiden dat katten zich vervelen en soms zo veel aankomen dat ze zwaarlijvig worden. Katten hebben door hun hoog ontwikkelde zintuigen (bijvoorbeeld om mee te jagen) des te meer behoefte aan activiteiten als ze binnen blijven. Door verrijking kunnen ze hun natuurlijke gedrag uiten.

Een kat geeft de voorkeur aan meerdere kleine maaltijden per dag. Het permanent beschikbaar laten van voedsel kan ook leiden tot overgewicht. Deze voedingsmethode moet daarom worden vermeden.

Urineweginfecties en ziektes waarvoor de kat door de dierenarts geopereerd moet worden of andere behandelingen moet ondergaan, komen vaker voor bij binnenkatten, vooral als ze met meerdere zijn. De nabijheid van andere katten (deze katten zijn sociaal selectief), een stressvolle omgeving, verhuizingen, mensen die komen en gaan of een tekort aan kattenbakken voor binnenkatten kunnen stress en urineweginfecties in de hand werken. Net als honden hebben binnenkatten weinig keuze als het gaat om wat ze voelen, daarom is het belangrijk om hun omgeving te verrijken.

Advies over verrijking door Catus: <https://collectifcatus.com/amenager-et-enrichir-lenvironnement-de-son-chat/>

Enkele tips in deze video:
https://youtu.be/9u_hfNNz1PE

M-4

C-3

PROBLEMEN MET HET WELZIJN VAN BINNENKATTEN EN KATTEN DIE NAAR BUITEN KUNNEN

Binnenkatten	Katten die naar buiten kunnen
Infectie en urinewegaandoeningen	Infectieziekten (virussen, parasieten, enz.)
Tandhalslaesies (feline odontoclastische resorptieve laesies): gat in de tand waardoor de kat extreem gevoelig is voor pijn.	Verkeersongevallen
Hyperthyreoïdie (schildklier te actief)	Valincidenten (bv. uit een boom vallen)
Obesitas	Vechten met andere katten
Huishoudelijke gevaren (ongevallen in huis, bv. vergiftiging)	Aanvallen van honden of andere dieren
Gedragsprobleem (problemen met stoelgang of urine, zichzelf te veel of te weinig wassen)	Vergiftiging
Verveling	Diefstal
Inactiviteit	Verdwalen

*Bron: a review of the housing requirements of domestic cats (Felis Silvestris Cactus) kept in the home. Applied Animals Behavior Science, Irene Rochlitz

De tabel op de vorige pagina vergelijkt de welzijnsproblemen van binnen- en buitenkatten. Er zijn voor- en nadelen aan beide levensstijlen. De problemen die samenhangen met het leven binnenshuis kunnen sterk worden verminderd door de omgeving van de kat te verrijken, zoals wordt uitgelegd in de video van dierenarts dr. Barlerin. Een kat die altijd buiten heeft geleefd, zal het moeilijker vinden om zich aan te passen aan het leven in een appartement. Met al deze factoren moet je rekening houden voordat je beslist of je kat binnen of buiten mag leven.

Een Engelse enquête (PDSA-People Dispensary For Sick Animals-2013) toonde aan dat:

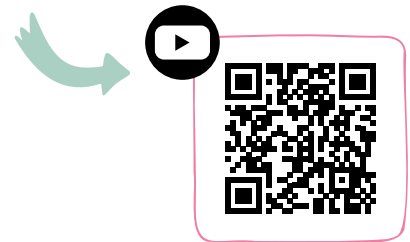
- **57 %** van de binnenkatten minder kattenbakken heeft dan ze nodig hebben.
- **slechts 5 %** van de katteneigenaren de gezondheid en het gewicht van de kat controleert voordat ze bepalen hoeveel ze de kat te eten geven.
- **90 %** van de katteneigenaren zegt dat hun kat ergens bang voor is.
- **41 %** van de katten in een huishouden met meerdere katten woont.

PODCAST FRANCE INTER: Op basis van de nieuwste ontwikkelingen in de gedragsbiologie ontcijfert Jessica Serra de manier waarop katten de wereld waarnemen en leren:

<https://www.franceinter.fr/emissions/du-vent-dans-les-synapses/du-vent-dans-les-synapses-29-fevrier-2020-0>

* De video die wordt vermeld in minuut 32 van de podcast is hier te vinden: <https://youtu.be/Jto2peSOLac>

→ Je moet ook rekening houden met de gevolgen van predatie als een kat naar buiten gaat. (zie kattenoverzicht)

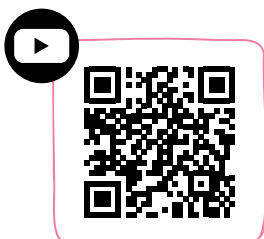

3 Kattenlichaamstaal

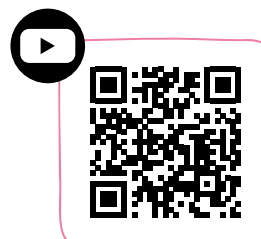
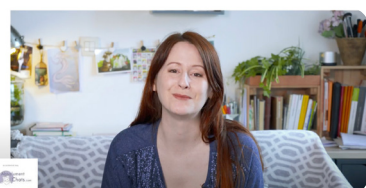
M-4

Katten hebben ook hun eigen lichaamstaal. Het is handig om hier een idee van te hebben, omdat katten vergelijken met honden een grote vergissing zou zijn. Anderzijds is het begrijpen van de lichaamstaal van een kat complex, omdat het gaat om het analyseren van verschillende elementen tegelijkertijd, en katten hebben de neiging om hun emoties gemakkelijker te verbergen. Het kennen en begrijpen van hun verschillende lichaamshoudingen is een goede introductie in de wereld van katten. Als je thuis of in de familie een kat hebt, is dit je kans om hem te observeren.

HIER ZIJN TWEE VIDEO'S OM JE TE HELPEN DE LICHAAMSTAAL VAN EEN KAT TE BEGRIJPEN

Marion Ruffié, gedragstherapeut
<https://youtu.be/FXeeJxA-g10>

Planet Animal
<https://youtu.be/4fUrWVkem9k>

De lichaamstaal van katten begrijpen

Katten hebben de reputatie onafhankelijk, afstandelijk en discreet te zijn als het gaat om hoe ze zich voelen. Maar door bepaalde lichamelijke signalen te kennen, ontcijfert u het gedrag van katten vrij gemakkelijk.

Grote pupillen

Geërgerd

De pupillen groeien in een gevaarlijke situatie zodat het dier zoveel mogelijk elementen kan zien.

Zelfverzekerde rust

Een kat **knippert** langzaam naar u en stuurt u het equivalent van een kus.

Oren die afzonderlijk bewegen

Kattenoren worden bestuurd door 32 spieren

Rustend

Nieuwsgierig en alert

Geërgerd en bang

Snorharen

De snorharen zijn als **antennes**. Katten gebruiken ze om hun directe omgeving te onderzoeken.

De staart

is een andere barometer om de stemming van onze kat te peilen.

Gelukkig en gastvrij

Doods-bang

Gespannen of geïrriteerd

Tevreden, alert of blij

Verdacht of bang

Kattenpraat

- Een kat spint als hij gelukkig is, maar ook als hij gewond is. De frequentie van 26 Hz helpt weefselregeneratie en draagt bij aan de genezing.
- De kat heeft geleerd te miauwen om met mensen te communiceren. Katten gebruiken andere geluiden om met elkaar te communiceren.

Doos, mijn lieve doos

Dozen bieden een veilige plek voor katten. Zo kan hij zijn territorium observeren zonder dat hij wordt gezien (denkt hij).

Catloaf

Een kat die slaapt met zijn poten onder zich gevouwen, is kalm en gelukkig.

Op de rug

Een kat die ligt op de rug, met de buik omhoog, is vol vertrouwen. Maar wees voorzichtig! Niet alle katten worden graag geaaid op hun buik.

Download de poster hier : https://drive.google.com/file/d/1Ge3eeHrJaED38cDkPYzAqZUw3Z7aJiEG/view?usp=share_link

* Wanneer een kat zijn haar opzet, is dat een teken van ongemak of angst, en soms van ziekte. Chemische en olfactorische communicatie zijn ook belangrijk bij katten. Katten gebruiken vaak geuren om met andere katten te communiceren. Urine en ontlasting zijn goede voorbeelden, ze bevatten cruciale informatie. Tactiele communicatie, zoals likken, wordt vaak gebruikt om te kalmeren of om een interactie te beëindigen. Lichamelijk contact schept een emotionele band.

Geluidscommunicatie: de 10 belangrijkste geluiden die katten maken en hun betekenis: <https://www.fundacion-affinity.org/fr/chien-chats-et-personnes/jai-un-animal-de-compagnie/les-10-sons-principaux-emis-par-le-chat>

DE KAT: SAMENVATTING

WAT MAG ER NIET ONBREKEN VOOR U EEN KAT IN HUIS HAALT.

DE KATTENBAK

Een of twee grote open bakken, met een laagje fijnkorrelig, ongeparfumeerd kattengrit in een voldoende dikke laag (ongeveer 10 cm), zodat de kat kan graven en zijn uitwerpselen kan begraven. Een kattenbakscopje voor de dagelijkse reiniging van de bakken.

Kattengrit dat zacht aanvoelt aan de voetkussentjes zal sterker gewaardeerd worden (mineraal grit (klei) of plantaardig, bij voorkeur klontervormend).

KRABPALEN

Horizontale en verticale krabpalen (minimaal 80 cm hoog) voor stretching en markering van de omgeving.

Krabpalen moeten stabiel en duidelijk zichtbaar zijn om gebruikt te kunnen worden. Bied verschillende materialen aan (sisal, karton, kokosvezel, enz.).

HOGE UITKIJKPOSTEN

Om de omgeving te observeren of te rusten zonder dat de kat kan worden gezien of gestoord (toegang geven tot platforms, wandplanken, boekenkasten en/of kattenklimpalen, waaronder ten minste één plaats met een minimale hoogte van 1.70 m) Verstoppelkken op verschillende hoogtes.

Installeer uitkijkposten in de buurt van ramen.

EETKOMMEN

Bij voorkeur van een speels model, zoals een voerbak, zodat de kat moeite moet doen om wat brokjes te krijgen. Dit helpt hen bezig te houden, maar helpt hen ook om hun voedselinname te reguleren.

Begin met één leuke voerbak. Vervolgens kun je twee voerbakken met verschillende activiteiten aanbieden zodat je kat de keuze heeft. Of zelfs meer dan twee, en ze afwisselen.

DRINKFONTEIN

Zodat de kat altijd zuurstofrijk water ter beschikking heeft en aangemoedigd wordt om te drinken, of twee-drie grote kommen waarvan het water dagelijks wordt ververs.

Kies bij voorkeur voor een kom van glas, keramiek of roestvrij staal.

SPEELGOED OM ALLEEN TE SPELEN

Verschillende soorten, maten en texturen: ballen, knuffeldieren met of zonder kattenkruid, doppen, spelcircuits, enz.

Wissel speelgoed regelmatig zodat uw kat geïnteresseerd blijft. Controleer regelmatig de staat van het speelgoed.

SPEELGOED VOOR INTERACTIEVE SPELLETJES

Met de mens: plumeau, hengel, ...

Een paar kattensnoepjes om de kat te belonen en hem te leren samenwerken bij de dagelijkse verzorging door middel van medical training.

TIJD

Om een band te creëren tussen de nieuwkomer en zijn mens: spelmomenten, maar ook knuffelmomenten.

CONTACT EN LIEFKOZINGEN AANBIEDEN

Zonder ze op te leggen. Kijk goed of de kat ook wil aaien enz., en pas u aan de voorkeuren van de kat aan!

Download de poster hier :
https://drive.google.com/file/d/1Ge3eeHrJaED38cDkPYzAqZUw3Z7aJiEG/view?usp=share_link

Deze algemene tips vormen een basis, maar zijn geen vervanging voor het persoonlijke advies van een gedragstherapeut.

VERANTWOORDELIJKE KATTENEIGENAREN OM DIEREN IN HET WILD BETER TE BESCHERMEN.

Huiskatten zijn gevreesde roofdieren voor de dieren in het wild.

Veel vogels, knaagdieren, kikkers, salamanders, reptielen enz. betalen de prijs voor onze jagende katten.

Om dit te voorkomen kunnen we bepaalde maatregelen nemen.

De LPO (de Franse vogelbescherming) geeft op deze pagina enkele tips en educatieve documenten om dit te bereiken.

<https://www.lpo.fr/decouvrir-la-nature/conseils-biodiversite/conseils-biodiversite/accueillir-la-faune-sauvage/limiter-la-predation-des-chats-domestiques>

Pour vous accompagner dans l'accueil de votre chat, vous pourrez trouver un consultant en comportement proche de chez vous sur notre site Web : www.collectifcatus.com

Rejoignez-nous sur :

LINK NAAR VELE ANDERE TIPS

<https://collectifcatus.com>

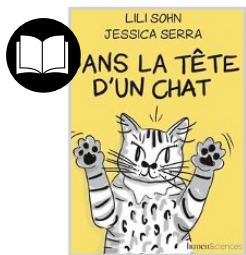

VIDEO OVER VOORZIENINGEN VOOR BINNENHUISKATTEN

https://youtu.be/9u_hfNNz1PE

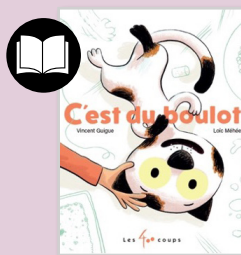
DEZE DRIE BOEKEN OVER KATTEN MAG JE NIET MISSEN

Dans la tête d'un chat
Lili Sohn, Jessica Serra,
ed Humen Sciences

Ce que chat veut dire
Dr Yukihatorri,
ed Marabout

C'est du boulot !
Vincent Guigue,
Loïc Mée,
ed Les 400 coups

een werkblad van het boek
om hier te downloaden:
https://drive.google.com/file/d/1SszXogJnGpkustm3-myOpNDFZTliVxQV/view?usp=share_link

Een huisdier, **WAT KOST DAT?**

1. Hoe bereken je het budget voor je huisdier?
2. Is een huisdierenverzekering een goed idee?
3. Je huisdier wordt ouder ...
4. Een huisdier op een klein budget
5. Uitgaven voor katten en honden

M-2-3-7

C-2-6-12

Ook al is een huisdier in de eerste plaats een liefdesverhaal, als je op alles voorbereid wilt zijn moet je ook aan het financiële plaatje denken.
Dus voordat je aan dit avontuur begint, moet je er zeker van zijn dat je altijd in staat zult zijn om voor je huisdier te zorgen, zelfs als het slecht met hem gaat.

Je kunt de aanschafkosten van het dier (+vaccins, uitrusting) en de jaarlijkse kosten (voedsel, bezoeken aan de dierenarts, speelgoed, kattenbak) berekenen, maar er zijn ook altijd onvoorziene kosten: je dier wordt ziek, raakt gewond of heeft een ongeluk gehad, en je moet de kosten kunnen dekken om het weer op de been te helpen. Je moet er ook rekening mee houden dat als je huisdier ouder wordt, het extra zorg nodig heeft, soms levenslang.

Kortom, je moet zoveel mogelijk budgetteren om het welzijn van je huisdier onder alle omstandigheden te garanderen.

1 Hoe bereken je het budget voor je huisdier

De kosten berekenen om je huisdier aan te schaffen en alles te kopen wat het nodig heeft (kooi, mand, eetbakjes, speelgoed, vaccins enz.) is niet zo moeilijk. Hier vind je een aantal tips. Wat wel moeilijk is, is plannen maken voor onverwachte zaken, zoals een ongeluk, ziekte, operatie of langdurige behandeling. Eén ding is zeker: je huisdier zal oud worden en in het laatste deel van zijn leven zal hij kleine of grote gezondheidsproblemen krijgen. Stralingstherapie tegen kanker kan bijvoorbeeld oplopen tot **1500 euro**. Dieren hebben geen verplichte zorgverzekering zoals wij mensen, wat de zeer hoge prijzen voor hun zorg verklaart. Daar moet je je van bewust zijn voor je een huisdier koopt.

2 Is een huisdierenverzekering een goed idee?

Er zijn nu **verzekeringen** die gezondheidszorg voor honden en katten dekken, en sommige maatschappijen doen dit ook voor konijnen en papegaaien. Dit heeft een kostprijs en limieten in termen van vergoedingen, maar het kan al enkele dure dierenartsrekeningen voorkomen. Meestal kan je een huisdier verzekeren vanaf de leeftijd van 2 of 3 maanden. Anderzijds zullen maatschappijen geen verzekering meer afsluiten voor dieren die ouder zijn dan **7 à 10 jaar** en ze vergoeden meestal geen kosten in verband met ziektes of andere problemen die al bestonden op het moment dat de verzekering werd afgesloten. Ze dekken ziekenhuisopnamekosten bij ongevallen, ziekte,

chirurgische kosten (operatie), medische kosten. Sommige (duurdere) verzekeringen vergoeden ook de kosten van vaccinatie of sterilisatie. Om de kosten vergoed te krijgen, moet je steeds bewijzen dat de vaccinaties van je huisdier in orde zijn en dat het in goede omstandigheden leeft. Afhankelijk van de formule kunnen de verzekeringspremies tussen de tien en de honderd euro per maand kosten en de jaarlijkse terugbetaling varieert meestal tussen **1200 en 3500 euro**. In de meeste gevallen moet je ook een eigen risico betalen. Dat wil zeggen een vast en vooraf bepaald bedrag (dat kan variëren van **20 tot 500 euro**) wanneer de verzekering moet tussenkomen.

Voor bepaalde rassen kunnen verzekeringsmaatschappijen hun premies verhogen of het dier uitsluiten van verzekeringsmogelijkheden.

Je moet dus goed nadenken voordat je een huisdier koopt en dit navragen bij je dierenarts en verzekeringsmaatschappij. Nogmaals, preventie is de beste manier om onaangename verrassingen te voorkomen.

Zoals we zagen in het gedeelte “**Hypertypes**” van het lespakket, hebben bepaalde honden- of kattenrassen de reputatie van een delicate gezondheid. Het is belangrijk om hier rekening mee te houden bij het kiezen van je huisdier en je waakzaamheid aan te passen als het gaat om de gezondheid van je huisdier. Zie: <https://genodog.fr/>

*** Het is daarom erg belangrijk om alle voorwaarden van de verzekeringsovereenkomst zorgvuldig te lezen voordat je deze ondertekent.**

Om een budget voor je huisdier te berekenen, kun je de prijzen van dit soort verzekeringen vinden via vergelijkingssites zoals:

- <https://www.dierenverzekering-vergelijken.be/>
- <https://www.dierenverzekering.online/>
- <https://vergelijkdirect.com/verzekeringen/dierenverzekering/>

3 *Je huisdier wordt ouder ...*

Wanneer we de beslissing nemen om een dier te adopteren, hebben we de wettelijke en morele verantwoordelijkheid om het te verzorgen en ervoor te zorgen dat hij zich goed voelt, tot de laatste dag. Het is soms moeilijk voor te stellen, vooral als ze klein zijn, dat dit morele contract met het dier, afhankelijk van de soort, meer dan tien jaar zal duren. Het is soms ook moeilijk voor te stellen dat het jonge dier oud zal worden, dat zijn gezondheid kwetsbaarder zal worden en dat de zorg die we het moeten geven omvangrijker en duurder zal zijn.

In het geval van honden en katten, bijvoorbeeld, kunnen de kosten in verband met ouderdom als volgt oplopen:

- Frequentere bezoeken aan de dierenarts, bloedtesten, röntgenfoto's.
- Soms permanente behandelingen met medicijnen tegen artritis, hartaandoeningen, nierproblemen.
- Verzorging zodat het dier mobiel kan blijven (fysiotherapie, osteopathie, enz.).
- Soms palliatieve zorg om pijn te verlichten tijdens ernstige ziektes.
- Kosten bij het levenseinde, zoals euthanasie.

Wat kunnen we doen om ons huisdier een goed levenseinde te geven?

Allereerst zorgen voor een goede levensstijl. Regelmatige bezoeken aan de dierenarts om snel eventuele ziekten op te sporen. Geschikt voedsel geven (voorkom obesitas, dit is een bron van veel gezondheidsproblemen), goede hydratatie (zorg ervoor dat hij goed drinkt), lichamelijke en mentale activiteit. Ouder worden betekent niet dat je moet stoppen met bewegen, integendeel. De wandelingen (voor de hond bijvoorbeeld) zullen altijd heel belangrijk blijven, zelfs als ze korter of minder intensief worden. Zorg ervoor dat ze toegang hebben tot een rustige en comfortabele plek om te rusten en te slapen. Tijd doorbrengen met je ouder wordende dier is ook belangrijk.

Vergeet niet dat je dierenarts je gezondheidsadviseur is, maar dat jij voortdurend in contact staat met je huisdier, dus het is belangrijk om alert te zijn op tekenen van gezondheidsproblemen.

Een voorbeeld van kosten die samenhangen met leeftijd en het risico op ongelukken met Oscar:

Een voorbeeld uit het echte leven van Oscar, een Franse bulldog van bijna **10 jaar** oud. Oscar wordt ouder, zijn achterpoten zijn wat kwetsbaarder geworden. Om te voorkomen dat zijn mobiliteit achteruit zou gaan, organiseerden zijn baasjes in juli 2022 een bezoek aan de dierenarts om een aantal klinische tests uit te voeren. Oscar had een paar allergieën, een bekend probleem bij Franse bulldogs, net als hun verlies van mobiliteit naarmate ze ouder worden. De laatste tijd niest hij op een ongebruikelijke manier, wat ook de argwaan van zijn baasjes heeft gewekt.

Er moet een röntgenfoto van Oscar worden gemaakt (€ 200), en een endoscopisch onderzoek: we kijken met een camera in zijn neusgangen (€ 300), hij krijgt hiervoor een verdoving (€ 70), en er worden analyses uitgevoerd voor zijn allergieën (€ 200).

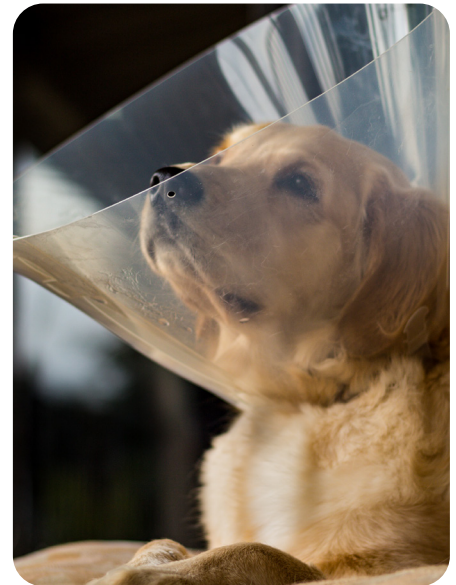
Er wordt een behandeling met medicijnen opgestart voor zijn mobiliteit (€ 80, die ongeveer **12 euro per maand** zal kosten voor de rest van zijn leven), en voor zijn allergieën (€ 80 aan het begin, daarna ongeveer **€ 5 per maand**). De prijs van de consultatie (€ 50). Dat maakt een totaalbedrag van **€ 900**.

Helaas blijkt uit de endoscopie dat er een aartje in zijn neusgat zit, en hij moet snel geopereerd worden om het eruit te halen: prijs van de operatie **€ 370** een paar dagen na het eerste bezoek.

Oscar, verlost van zijn kwalen, beweegt weer beter en niest niet meer. Eind december 2022 merkten zijn baasjes dat zijn rechteroog erg rood was en zijn hoornvlies (het midden van zijn oog) witachtig. Ze belden de dierenarts, die hen aanraadde om hem snel te brengen voor een controle. Het verdict: het hoornvlies was beschadigd en geïnfecteerd. Franse bulldogs (en brachycefale honden in het algemeen) zijn vanwege hun fysiologie vatbaarder voor ooginfecties. Als er de komende uren niets wordt gedaan, zal hij zijn oog verliezen. De enige hoop op genezing is een hoornvliestransplantatie, een zeer specifieke operatie uitgevoerd door een dierenarts die gespecialiseerd is in oogheelkunde. Prijs van de operatie: € 1700 met postoperatieve follow-up (oogdruppels, kraag, enz.).

Kortom, in 6 maanden bijna **€ 3000 aan kosten**. Dit is een zeer aanzienlijk bedrag dat niet altijd door huisdiereigenaren kan worden betaald, ook al is deze zorg nodig om zijn welzijn te garanderen.

Gelukkig is dit slechts één ervaring en overkomt dit niet alle huisdieren, maar het is belangrijk om je bewust te zijn van de risico's op gezondheidsproblemen die je huisdier loopt, zodat je de kosten die hiermee gepaard gaan zoveel mogelijk kunt voorkomen.

4 Een huisdier op een klein budget

Financiële problemen mogen geen weerslag hebben op het welzijn van het dier, dus is het belangrijk dat de overheid de burger soms kan helpen om de zorg voor hun dieren te dragen. Sommige lokale overheden kunnen sommige huisdiergerelateerde kosten dekken, maar deze kunnen sterk variëren afhankelijk van waar je woont. Dit is bijvoorbeeld het geval in Chapelle-lez-Herlaimont, dat in samenwerking met het OCMW hulp biedt aan kwetsbare mensen. De gemeente Remicourt biedt een interventie van **50%** voor veterinaire kosten voor de identificatie, registratie en sterilisatie van huiskatten. Er is een initiatief van het Waalse ministerie van Dierenwelzijn dat hulp biedt aan gemeentes voor de verzorging, opvang en aanwezigheid van dieren in bepaalde structuren: <https://tellier.wallonie.be/home/presse--actualites/communiques-de-presse/presses/33-projets-pour-faciliter-lacces-pour-tous-aux-soins-veterinaires-et-encourager-la-presence-danimaux-en-institution.html>

IN Brussel moedigt het ministerie van Dierenwelzijn gemeentes aan om “veterinaire cheques” aan te bieden. Dit is bijvoorbeeld het geval in Ouderghem, Sint-Agatha-Berchem, Evere, Koekelberg, Sint-Gillis, Ukkel en Watermaal-Bosvoorde. Premies voor de sterilisatie van katten bestaan in bijna alle gemeentes van Brussel en premies voor hondentraining zijn beschikbaar in Sint-Gillis, Schaarbeek en andere gemeentes.

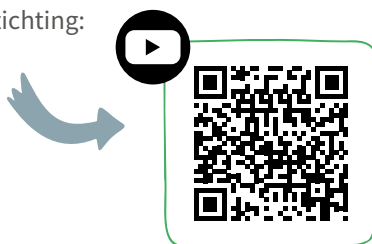
Neem contact op met de lokale overheid om meer te weten te komen over alle beschikbare hulp.

De Stichting Prins Laurent

De stichting biedt gratis veterinaire zorg aan de huisdieren van kansarme mensen. “*De mens helpen via zijn dier*” is de slogan en missie van de Stichting Prins Laurent. Er zijn filialen in Brussel, Gent, Hasselt, Luik, Charleroi en Hornu. Je hoeft niet per se in deze gemeentes te wonen om te profiteren van de hulp van de stichting.

De videopresentatie van de stichting:

<https://www.youtube.com/watch?v=Y0j-5P-YbOY>

EEN BUDGET VOOR JE HUIDDIER BEREKENEN

Nog meer wiskunde?

Ja, als je het budget berekent dat je nodig hebt voordat je een dier in huis neemt, voorkom je verrassingen en moeilijke situaties als het gaat om de behoeften van je huisdier.

Probeer het budget voor de kosten van je toekomstige huisdier te berekenen met behulp van de informatie op de poster en de informatiebladen op de volgende pagina. Het is handig om een berekening te maken per maand, per jaar en over het hele leven van het dier, om een precies idee te krijgen van wat de totale uitgaven zijn. Het is aan jou om je een voorstelling te maken van de ongelukken of ziekten waar je toekomstige huisdier last van zou kunnen krijgen (breuken, allergieën, correctie van het brachycephale syndroom, gescheurde banden, aartje, bestraling, oogoperatie, enz.). Laat je inspireren door getuigenissen om je heen of vraag je dierenarts om voorbeelden. Vergeet niet om sterilisatie- en chipkosten toe te voegen. Om je een idee te geven: de geschatte minimale kosten voor het hele leven van een kat liggen rond de € 10.000 en voor een hond tussen € 8.000 en € 20.000, afhankelijk van de grootte, uitgaande van een gemiddelde levensduur van 12 jaar.

AANKOOPKOSTEN:

Jaarlijkse KOSTEN:

KOSTEN in verband met ziekten of ongevallen:

KOSTEN in verband met ouderdom:

5 Uitgaven voor katten en honden

Uitgaven

Eenmalige uitgaven

€ 40 tot € 60 (met kattenbak)
Kattenbakvulling tussen **€ 5/15** / maand (Focus op kwaliteit).

€ 70 bij de start + krabpaal, kattenboom + varieer het speelgoed, dus regelmatig nieuwe aankopen - **€ 3**/maand).

€ 70 tot € 100, meer indien afsluitingen (Kattenluik, veiligheidsnet).

€ 20 tot € 35 /maand (kies voor kwaliteit) + lekkernijen **€ 100** /jaar.

€ 20 tot € 60 (mand, kussen).

€ 40 tot € 200 (bij aankoop transportmand).

€ 120 tot € 140 (+ herhalingen).

€ 30 tot € 40 (basisconsultatie).

€ 50 tot € 1500 en meer, afhankelijk van het geval.

€ 50 tot € 70.

€ 60 tot € 80 mannetjes.
€ 125 tot € 180 vrouwtjes.

€ 40 tot € 100 per sessie (gedragstherapeut of dierenarts gespecialiseerd in gedrag).

€ 20 tot € 70 /dag.

Verzorging en hygiëne

+ Kattenbakvulling bij katten

Speelgoed en activiteiten

Mentale activiteiten/kauwspeelgoed (hond) enz.

Veiligheid/voorzieningen

Hekjes, afsluitingen, muilkorven, enz.

Voeding

Kies voor kwaliteit, vermijd obesitas

Bed/slaapmand

Wandelingen/vervoer

Harnas, halsband, riem, longeerlijn, mand/kooi voor transport, enz.

Eerste vaccinaties

Jaarlijks dierenartsbezoek

Occasionele diergeneeskundige zorg

Ziekten, ongevallen, chirurgische ingrepen, enz.

Chippen

Hond/kat-ID, verplicht

Sterilisatie

Katten: verplicht

Training (positieve methode)

In een club of bij een gedragsspecialist, altijd positief

Opvangkosten

Vakantie, ziekenhuisopname, enz.

€ 15-32 (Borstel, shampoo) + professionele verzorging tussen **€ 50 en € 120**.

€ 50 bij de start (Kong/kauw-speelgoed/likmat enz.) + **€ 5**/maand - kauw- en intelligentiespelletjes).

€ 50, meer indien afsluitingen (hek, veiligheidsnet, muilkorf, enz.).

€ 20 tot € 50/maand of meer afhankelijk van het soort hond (kies voor kwaliteit) lekkernijen **€ 100**/jaar.

€ 30 tot € 150 (mand, kussen).

€ 50 tot € 250 (bij aankoop transportkooi, longeerlijn). Geef de voorkeur aan Y- of H-harnassen.

€ 140 tot € 160 (+ herhalingen).

€ 30 tot € 40 (basisconsultatie).

€ 50 tot € 1500 en meer, afhankelijk van het geval.

€ 50 tot € 70.

€ 140 tot € 200 mannetjes.
€ 230 tot € 350 vrouwtjes.

€ 40 tot € 150 per sessie (gedragstherapeut of dierenarts gespecialiseerd in gedrag), **€ 10 tot € 20** per sessie (club).

€ 20 tot € 70 /dag.

Een euthanasie kost tussen de **€ 50 en € 180** (afhankelijk van het dier en het gewicht), resomeren tussen € 35 en € 60, een collectieve crematie tussen **€ 38 en € 100** ongeveer) of individuele crematie (tussen **€ 90 en € 170**).

* Details op de website van Idealo:

<https://www.idealofr/mag/maison-et-familles/accueillir-un-chat-ou-un-chien-check-list-et-budget>

* Volgens een onderzoek van *hellosafe.be* spenderen Belgen **gemiddeld € 722** per jaar aan dierenartskosten.

Alle **budgetfiches** voor de meeste huisdieren zijn te vinden in deze map:

https://drive.google.com/drive/folders/1rikX5MLYVmhlW25NjL_vmWUkDq6LTPjM?usp=share_link

Dieren **WILDE DIEREN & BIODIVERSITEIT**

M-1-3-4-7-8-11

C-7-8-9-11-13

Als het gaat om wilde dieren en biodiversiteit in het algemeen,
hebben we het tegenwoordig meer over overleven dan over welzijn.

Het dierenleven wordt geconfronteerd met wat bekendstaat als een massa-extinctie,
de zesde in de geschiedenis van onze planeet.

C-7-8

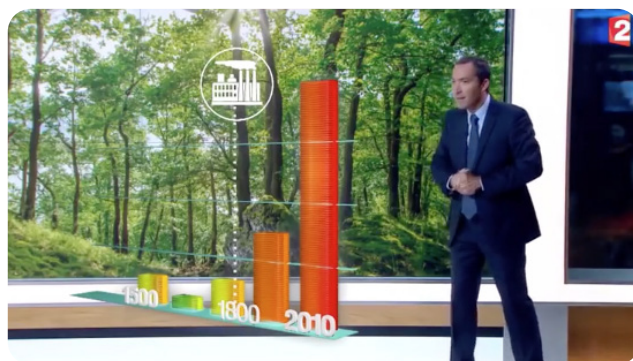
Wat betekent dat? Dit betekent dat een aanzienlijk aantal soorten in dezelfde periode verdwijnt. Vaak wordt dit veroorzaakt door een of meer uitzonderlijke gebeurtenissen. We beleven nu de 6e massa-extinctie, de 5e hebben we gezien toen de dinosauriërs 65 miljoen jaar geleden verdwenen. De oorzaak van deze 5e massa-extinctie wordt toegeschreven aan de val van een meteoriet en vernietigende vulkaanuitbarstingen. Wat zijn de oorzaken van deze 6e massa-extinctie?

Voornamelijk klimaatverandering en de vernietiging van dierenhabitats. De mens heeft dus een grote verantwoordelijkheid voor het bestaan van dit verschijnsel.

Video-uitleg:

Journaal op France 2:

https://www.youtube.com/watch?v=D_D2k0RVV9I

Een stukje uit Michel Piquemal's Philo-fables pour la Terre:
Déstabilisation d'un écosystème par l'introduction d'une espèce exotique envahissante. Tekst in deze video voorgelezen door Jean-Claude Carrière

<https://youtu.be/4M7GrpTSapI>

PRIMAIR

SECUNDAIR
1ER - 2ME NIVEAU

VERVUILING
(bv. plastic)

**KLIMAAT-
VERANDERING**
(bv. branden - intensieve
veehouderij)

**INVASIEVE
UITHEEMSE
SOORTEN**
(bv. beverrat - wasbeer)

OOZAKEN VAN DE

*6e massa-
extinctie*

**AL DEZE OORZAKEN ZIJN
GERELATEERD AAN MENSELIJKE
ACTIVITEIT**

**WIJZIGINGEN
VERNIETIGING
VAN HABITATS**
(bv. ontbossing - intensieve
landbouw)

**OVERMATIGE EXPLOITATIE
VAN BIODIVERSITEIT**
(bv. overbevissing)

BRONNEN OVER BIODIVERSITEIT. DE TERUGGANG ERVAN EN DE 6E MASSA-EXTINCTIE

Wat is biodiversiteit? :

Biodiversiteit verwijst naar de verscheidenheid aan levensvormen op aarde. De term is samengesteld uit het voorvoegsel bio (van het Griekse βίος / bíos, "leven") en het woord "diversiteit". Biodiversiteit is de verscheidenheid aan levensvormen binnen een gegeven ecosysteem, bioom, geografisch gebied of de gehele planeet. Biodiversiteit omvat de verscheidenheid aan verschillende ecosystemen, de verscheidenheid aan verschillende soorten binnen een ecosysteem en de genetische variatie binnen een soort. Een veelgebruikte maat voor biodiversiteit van een gebied is de soortenrijkdom van een bepaalde groep soorten (zoals planten, vogels, algen). De biodiversiteit van een ecosysteem wordt vaak gebruikt als een indicator voor de gezondheid ervan. (Bron: Wikipedia)

BRONNEN VOOR DE LAGERE SCHOOL

PRIMAIR

- Biodiversiteit uitgelegd in video door **WWF**: <https://youtu.be/mCdyZTHoh-8> en <https://youtu.be/0LvQIoTMN7c>
- "À quoi ça sert": de biodiversiteit: <https://youtu.be/tTOlxbmxwd8>
- Diverse middelen aangeboden door **WWF** hier: <https://wwf.be/nl/scholen>
- Het rapport **Living Planet 2022** van WWF is hier te downloaden: <https://wwf.be/fr/ecoles/rapport-planete-vivante-2022-version-jeunesse>
- "Biodiversiteit"-middelen **van het "Reseau idée"**: https://www.reseau-idee.be/fr/outils-pedagogiques?text=biodiversit&field_tools_aggregated_desc_avis=&field_tools_keyword=
- "**Ma petite planète chérie**", een prachtige animatieserie over de bescherming van de planeet. Ici le thème de la marre. Deze serie verdient het om in zijn geheel te worden gezien, elke aflevering is speels, kort, expliciet, goed gemaakt en eindigt met een lied dat in de klas kan worden gebruikt: <https://youtu.be/J4UzDZYKew>
Alle afleveringen zijn hier te vinden: <https://www.youtube.com/@mapetiteplanetecherie>

BRONNEN VOOR HET MIDDELBAAR (sommige bronnen voor de lagere school kunnen ook worden gebruikt)

SECUNDAIR

- Een aflevering van **de UVED** over biodiversiteit: https://youtu.be/EuYuW_zHkks
- Het **Biodiversiteitsportaal** in Wallonië: <http://biodiversite.wallonie.be>
- "Biodiversiteit"-middelen **van het "Reseau idée"**: https://www.reseau-idee.be/fr/outils-pedagogiques?text=biodiversity&field_tools_aggregated_desc_avis=&field_tools_keyword=

DE BIODIVERSITEITSCRISIS EN DE 6E MASSA-EXTINCTIE

PRIMAIR

- Laatste beelden van Tasmaanse tijgers: <https://www.youtube.com/watch?v=jvfEPtYub2I>
- Bedreigde **dieren**: WWF-documentatie: <https://rangerclub.be/fr/dossiers/animaux-menaces/>
- Veel materiaal op "**Je donne vie à ma planète**": <https://jedonnevieamaplanete.enclasse.be>
- We kunnen ook naar jeugdliteratuur kijken. Twee zeer goede voorbeelden hier:
"Dans la forêt du paresseux", Fabienne Boisnard. Uitgeverij Helium.
 Presentatie: <https://www.youtube.com/watch?v=w1jmnvCrvcQ>, voorleesvideo <https://youtu.be/hGnoEtBfCh4>
"Forêt des frères", Yukiko Noritake, Acte Sud éditions. Twee verschillende visies om in de natuur te wonen:
 voorleesvideo: <https://www.youtube.com/watch?v=M0eRu1vVyM4>

SECONDAIR

- La crise de la biodiversité et l'IPBES, video van het kanaal "**Chez Anatole**": <https://youtu.be/NbFC9qAhM1A>
- Uitstekende uitleg op de website van "**Save4planet**":
<https://www.save4planet.com/ecologie/212/6-emeextinction-masse>
- De biodiversiteitscrisis in de **Federatie Wallonië-Brussel** (+Cop 15) door het Jeugdforum - video:
<https://www.youtube.com/watch?v=d3fSWIMbwE4>
- Een zeer interessante video van het kanaal "**Balade mentale**" die de verdwijning van een deel van de dieren door menselijke activiteit behandelt en verklaart: <https://youtu.be/PEPVB4NKjKo>
- "**Forêt des frères**", Yukiko Noritake, Acte Sud éditions. Twee verschillende visies om in de natuur te wonen.»
<https://www.youtube.com/watch?v=M0eRu1vVyM4>

EVENEMENTEN EN UITSTAPJES OVER DE THEMA'S BIODIVERSITEIT EN WILDE DIEREN:

WWF

biedt de volgende gratis workshop: "De natuur op ons bord".

"Wanneer we de impact van onze voedingskeuzes op de planeet beter inschatten, kunnen we ons gedrag veranderen. Door respectvolle productiemethoden en een meer verantwoordelijk dieet te bevorderen, kunnen we handelen en de natuur beschermen, ontbossing beperken en broeikasgasemissies verminderen."

Meer informatie hier: <https://wwf.be/nl/scholen/de-natuur-op-ons-bord-gratis-workshop>

Roots & Shoots door het Jane Goodall Institute

Dr. **Jane Goodall**, beroemd om haar baanbrekende onderzoek naar wilde chimpansees, besloot om haar leven te wijden aan het behoud van de habitats van wilde dieren en aan natuurbescherming in het algemeen via haar Instituut en haar internationale milieu- en humanitaire onderwijsprogramma: **Roots & Shoots**.

"Roots & Shoots Belgium wil jongeren stimuleren om een positieve impact te maken op de planeet". Het programma biedt verschillende gratis workshops en activiteiten gericht op mens, dier en milieu.

Onderwerpen van de workshops: "bos", "biodiversiteit", "SDG's" (toelichting op de doelstellingen duurzaamheid en het creëren van duurzaamheidsuitdagingen voor het klaslokaal), "Chimpansees", "Zwaluwen".

Meer informatie vindt u hier: <https://www.janegoodall.be/ons-werk/roots-shoots-nl>

Gaia Kids

biedt gratis workshops over de volgende thema's: "Welke rechten hebben dieren?"

"De mensheid voeden met respect", "Mensen & dieren",

"Gezelschapsdieren in goed gezelschap".

Meer informatie: <https://www.gaiakids.be/nl/gastlessen-klas>

Natagora

biedt ook verschillende workshops aan via zijn sites:

<https://criedemodave.natagora.be/>, <https://crieharchies.natagora.be/> en de hoofdsite:

<https://www.natagora.be/> Aarzel niet om contact met hen op te nemen, ze hebben geen catalogus met workshops maar kunnen ze op aanvraag aanbieden.

Jeunes et nature

Biedt animaties voor de lagere school aan. Zij bieden de mogelijkheid om de bestaande biodiversiteit in de buurt van uw school te ontdekken. Meer informatie vindt u hier:

<https://www.jeunesetnature.be/animations-nature-dans-les-ecoles-b/>

Verschillende studies hebben aangetoond dat de beste manier om empathie en gevoel voor de natuur te ontwikkelen (en voor de levende wereld), is om deze in actie te zien, echt te ervaren, dicht bij huis. Dus we nodigen u uit om op zoek te gaan naar "natuur"-uitjes rond uw school: dit zijn er veel en ze zijn vaak gratis.

Voor verdieping: een prachtige gratis MOOC over biodiversiteit om hier te volgen: <https://www.mooc-biodiversite.com/>

→ Een concreet voorbeeld met "L'Aquascope de Virelles", waardoor leerlingen de rijke wilde fauna (en flora) rond de vijver door middel van activiteiten in het veld ontdekken.

Meer informatie vindt u hier:

<https://www.aquascope.be/wp-content/uploads/2022/12/Recapitulatif-animations-scolaires.pdf>

In Wallonië en rond Brussel vindt u nog veel meer van dit soort activiteiten.

STUDIEMATERIAAL

Dierenwelzijn kan in een groot aantal vakken aan bod komen (Frans, geschiedenis, muzische vorming, vreemde talen, natuurwetenschappen, wiskunde, godsdienst en zedenleer, enz.) maar ook, en dat is zeer aan te bevelen, in vakoverstijgende projecten op verschillende niveaus.

Hieronder vindt u links naar de verschillende onderwijsdoelen of overzichtstabellen (samenvattingen) van de *tronc commun* voor de verschillende vakken. De thema's, materialen, kennis en verwachtingen met betrekking tot het dier zijn voor de duidelijkheid **geel** gemarkeerd of **paars**. In het **geel**, het materiaal dat over het dier zelf gaat, in het **paars** onderwerpen die rechtstreeks verband houden met het dier.

In de verschillende lessen kunnen materialen met betrekking tot het dier worden gebruikt om de onderwijsdoelen te behalen. In dit lespakket worden veel verschillende boeken, rijmpjes, liedjes, video's, films en andere media aangeboden. Voor het vak Frans kan bijvoorbeeld elk onderwerp worden benaderd vanuit bronnen waarvan het onderwerp het dier is en bij voorkeur hun welzijn of het respect ervoor. Ondersteunend materiaal over het dier dat in de les wordt gebruikt, moet ook inhoudelijk worden behandeld. Zo is het mogelijk om activiteiten te creëren die zowel betrekking hebben op de lessen Frans als wetenschap, met een brug naar filosofie en burgerschap. Dit is een van de pedagogische benaderingen die te vinden zijn in tabellen aan het einde van de onderwijsdoelen. Deze aanpak is geldig voor zowel kleuterscholen, basisscholen als middelbare scholen.

Kleuterschool, tronc commun:

Op wetenschappelijk niveau omvat het M3-programma bijvoorbeeld: *"Respect voor het milieu, het dier en de planten"*.

Download hier de onderwijsdoelen met highlights :

https://drive.google.com/file/d/1-qoz2x1-ib4JxKFLYMKoB731rZ45QT1I/view?usp=share_link

Lagere school L1-L6/secundair 1-2-3 in het kader van de tronc commun - Filosofie en Burgerschap:

Eindtermen:

https://drive.google.com/file/d/1FnuZ4XNrnhnlKeFU-gDJ_esvwkbJtNAT/view?usp=share_link

Overzichtstabel:

https://drive.google.com/file/d/1RBllz97xyo5xadcl6956pOWpSOS57ltY/view?usp=share_link

Lagere school L1-L6/secundair 1-2-3 in het kader van de tronc commun - Wetenschappen:

https://drive.google.com/file/d/136iC8_kYOQYIKSem8kfR0vWDzjH0GuA5/view?usp=share_link

Lagere school L1-L6/secundair 1-2-3 in het kader van de tronc commun - Kunst en Cultuur:

Het is mogelijk om artistieke activiteiten te creëren die verband houden met het thema van het dier en om het onderwerp transversaal te ontwikkelen.

Overzichtstabel:

https://drive.google.com/file/d/1iLA2uX_t-5FqZKU_ZxSur3Tw1ozh39MX/view?usp=share_link

Lagere school L1-L6/secundair 1-2-3 in het kader van de tronc commun - Geschiedenis, aardrijkskunde, economie en sociale wetenschappen:

Eindtermen:

https://drive.google.com/file/d/1m5MaFVTi0hoGYEtqnbo1W179_v6vrTDs/view?usp=share_link

Lagere school L1-L6/secundair 1-2-3 in het kader van de tronc commun - Handwerken, technologie en IT:

Hier kan bijvoorbeeld gewerkt worden aan het thema plantaardige voeding.

Overzichtstabel:

https://drive.google.com/file/d/1UE7ppCNoRn7CbYxbHlWsj2qlUzRZa9NG/view?usp=share_link

Gewoon lager onderwijs (buiten de tronc commun):

- **Vaardigheid 3:** “Neem een beargumenteerd standpunt in”: 3.2: neem een positie in, 3.3 evalueer een positie
- **Vaardigheid 9:** “Deelname aan het democratische proces”: 9.2 collectief debat (zie Programme d'étude commun Philosophie et Citoyenneté (W-BE*FELSI*CECP) - Cycles 2/3/4 - référentiel d'activités à visée philosophique et citoyenne 2017)
- **Thema 10 :** Bijdragen aan het sociale en politieke leven: EPC 157, EPC 158, EPC 159, EPC 160, EPC 161, EPC 162, EPC 163, EPC 164, EPC 165, EPC 166, EPC 167.

* Dierenwelzijn kan worden behandeld na een bezoek aan een asiel of in de klas worden bestudeerd.

Gewoon secundair onderwijs (buiten de tronc commun) Filosofie en Burgerschap:

Eerste graad:

- **Hoofdstuk II:** “Ken jezelf en stel je open voor anderen”, vooral vaardigheid 4. Emotionele autonomie ontwikkelen: 4.1. Nadenken over de eigen behoeften en die van anderen 4.4. Onderscheid maken tussen behoeften en verlangens. (Met animaliteit als alteriteit)
- **Hoofdstuk IV:** “Betrokkenheid bij het sociale leven en de democratische ruimte”
Competentie 10.1: rekening houden met lokale en mondiale onderlinge afhankelijkheden in politieke, sociale, economische, ecologische en culturele aangelegenheden
Competentie 10.2 : samenwerken
Competentie 10.3 : individuele en collectieve verantwoordelijkheden opnemen
Competentie 10.4 : stel je een betere samenleving en/of wereld voor

Tweede graad:

- **UAA 2.1.6 :** sociale en politieke relatie tot het milieu (verplicht) / Ethische relatie tot zichzelf en anderen. Theoretische denkpistes en ondersteuning: V. Despret, C.Dion (Demain/Animal), enz.
- **UAA 2.2.4:** Ethische relatie tot zichzelf en anderen, in het bijzonder de competentie “Probleemstelling van de notie van emotionele autonomie in relatie tot zichzelf en tot anderen.
- **UAA 2.2.5 - 2.2.6:** individu, maatschappij en burgerlijke betrokkenheid

Derde graad:

- **UAA 3.1.3:** bio-ethiek zie SA.2 “De concepten van het levend wezen identificeren”. Zie theoretische verdieping: E. De Fontenay (Le silence des bêtes), P.Singer (Animal liberation) , T.Regan, utilitarisme, enz.
- **UAA 3.2.4:** rechtvaardigheid. Billijkheid, gelijkwaardigheid, natural law, positive law (bv. Kymlicka/Donaldson-Zoopolis).

Gewoon secundair onderwijs (buiten de tronc commun) Wetenschappen:

Derde graad:

- **UAA 9 :** “Menselijke impact op ecosystemen” 6e massa-extinctie, overbevissing, ecologische voetafdruk (voedsel, reizen, consumptie...). 5 oorzaken van het verlies van biodiversiteit.

Gewoon secundair onderwijs (buiten de tronc commun) Geschiedenis:

De geschiedenis van de relaties tussen mensen en niet-menselijke dieren kan voor alle tijdperken worden bestudeerd.

LINKS NAAR VERSCHILLENDE LEERMIDDELEN

Een lange lijst met links waarmee je al je vragen over je huisdier kunt beantwoorden.

De beste links voor leerkrachten worden voorafgegaan door dit teken: ►

Vergeet niet om de vele video's van het YouTube-kanaal van *Refuges et tableaux noirs* te bekijken: ze zijn gerangschikt in heel wat thematische playlists.

We voegen regelmatig nieuwe video's toe aan deze playlists.

LINKS NAAR DOCUMENTEN OM JE TE HELPEN GOED VOOR JE HUIDSDIER TE ZORGEN

Bestanden en informatiepagina's voorgesteld door het Zwitserse federale bureau voor voedselveiligheid en veterinaire zaken (in het Frans).

Dossier "Een hond houden":

https://www.bundespublikationen.admin.ch/cshop_mimes_bbl/48/48DF3714B1101EE8BEA449BCA09C3FBA.pdf

Dossier "Een kat houden":

https://drive.google.com/file/d/1SzxQh7Qjfxw7vxSbT8CjxZnRX68ResUM/view?usp=share_link

Informatie over paarden:

<https://www.blv.admin.ch/blv/fr/home/tiere/tierschutz/heim-und-wildtierhaltung/pferde.html>

Dossier "Knaagdieren houden":

https://www.bundespublikationen.admin.ch/cshop_mimes_bbl/8C/8CDCD4590EE41EE782C3F40EAEBDE2BE.pdf

Dossier "Vogels houden":

https://www.bundespublikationen.admin.ch/cshop_mimes_bbl/8C/8CDCD4590EE41EE782C402D8A098E2C1.pdf

Dossier "Een aquarium houden":

https://drive.google.com/file/d/18_Z6xyib0Vi6qN3GGxDSa8LwbT_E2Yv9/view?usp=share_link

Dossier "Reptielen houden":

https://www.bundespublikationen.admin.ch/cshop_mimes_bbl/8C/8CDCD4590EE41ED89CF61457AD2DF660.pdf

ANDERE LINKS:

Dossier over het welzijn van het paard voorgesteld door het CNRS: https://www.haras-nationaux.fr/fileadmin/bibliotheque/11738_Mieux_connaître_le_cheval_pour_assurer_bien-etre_et_securite.pdf

Dossier "Het welzijn van paarden en pony's" voorgesteld door "equipedia.ifce.fr": https://equipedia.ifce.fr/bibliotheque/3._Guide__pocket_et_autres_pdf/3.3_Pockets/DEPLIANT-bien-etre-des-equides.pdf

Factsheets over fretten: https://www.codys-ferret.com/fichesinfo.html?fbclid=IwAR37Uge-TRTgS4wk8g8DkLkc7JMyrn__XsZ3pInYAJyxBXO0cN8D0453Lc

Podcast (in het Frans) met zeer goede tips voor adoptie en opvoeding van honden: <https://podcast.ausha.co/dans-la-tete-des-chiens/episode-16-conseils-pratiques-pour-eduquer-son-chien?fbclid=IwAR17VOC1PIXNNFOELcmVyWTRk5gXvueK3nv-ULyGE86-v1yj1JbGueejWPY>

Zeer goede informatieve website over konijnen: <http://www.ladureviedulapinurbain.com/index.php>

Uitstekende informatieve website over hamsters: <https://www.hamstersclubfrancophone.fr>

Website van Leefmilieu Brussel over welke dieren je mag houden of adopteren:

<https://leefmilieu.brussels/burgers/het-milieu-brussel/dierenwelzijn-garanderen/welke-dieren-kan-u-adopter-houden>

Honden : https://leefmilieu.brussels/sites/default/files/user_files/advies_betreffende_de_minimumnormen_voor_het_houden_van_honden_bij_particulieren_en_in_opvanggezinnen_-_29.03.2019.pdf

Katten : https://leefmilieu.brussels/sites/default/files/user_files/advies_betreffende_minimale_normen_voor_het_houden_van_katten_bij_particulieren_en_in_opvanggezinnen_-_29.11.2018.pdf

Paarden : https://environnement.brussels/sites/default/files/avis_concernant_des_normes_minimales_pour_la_detention_dequides_-_18.10.2018.pdf

ALS JE EEN HOND ADOPTEERT

- ▶ Avant d'acheter un chien : superbe dossier à télécharger :
https://www.bundespublikationen.admin.ch/cshop_mimes_bbl/8C/8CDCD4590EE41EE8A1D0428DE872F604.pdf
- ▶ Ce que veut mon chien : tout sur le chien expliqué de manière simple et ludique, par Mat Ward, éditions Marabout.
- ▶ ADOPTER UN CHIEN DE REFUGE : Chaine Youtube qui propose un maximum d'informations, d'activités et de conseils pour les adoptants en refuge. Les vidéos sont aussi très utiles pour tout propriétaire d'un chien.
<https://www.youtube.com/channel/UCMI-3iQSjlWkCLRfTrwzckA>
- ▶ Sur le site de hund.fr la référence en méthodes positives :
<https://hund.fr/actualites/quel-type-de-chien-adopter/191/>
- ▶ Guide d'adoption DU CHIEN : Virgine Bhat, Ed Hachette Pratique (tout savoir avant d'adopter)
- ▶ Genodog : liste des problèmes génétiques fréquents d'individus dans certaines races :
<https://genodog.fr/>
- ▶ Mieux choisir son chien, Corentine Mahoudo, Ségolène Lagrée, auto édition Cynotopia.

ENKELE WEBSITES VAN DIERENBESCHERMINGSORGANISATIES

<https://www.code-animal.com>

<https://www.eurogroupforanimals.org>

<https://www.petafrance.com>

<https://www.l214.com>

<https://www.seashepherd.be/fr/>

<https://www.greenpeace.org/belgium/fr/>

<https://one-voice.fr>

<https://www.gaia.be/fr>

<https://www.30millionsdamis.fr>

<https://www.fondationbrigittebardot.fr>

WEBSITES, PODCASTS, BLOGS, YOUTUBE-KANALEN ENZ., VAN REFERENTIES OP HET GEBIED VAN DIERETHIEK, ANIMALISME, SPECIËSISME, PEDAGOGIEK ENZ.

<https://questionsanimalistes.com/> : nombreuses fiches pratiques

<https://lamorce.co/> : Site de recherche en éthique animale

<http://www.cahiers-antispecistes.org/> : Site de réflexion et d'action pour l'égalité animale

https://www.youtube.com/channel/UCfzKqH_Ft8_8yFrGzG3x9-g

« Comme un poisson dans l'eau » podcast sur le thème du spécisme.

<http://insolente-veggie.com/> : Site de Rosa.B, dessinatrice végane

FACEBOOKGROEPEN VOOR VERRIJKING VOOR HUISDIEREN

Des groupes Facebook où tu peux trouver et partager des activités d'enrichissement (*stimulations mentales, activités de nourrissage*) de ton animal de compagnie.

- ▶ Enrichissement du chien de compagnie : <https://www.facebook.com/groups/403093640525741/about>
- ▶ Foraging/Enrichissement alimentaire (pour différents animaux domestiques) : <https://www.facebook.com/groups/322630332456513/about>
- ▶ Enrichissement et stimulation mentale (du chien) : <https://www.facebook.com/groups/496816187365324/about>

DIERENWELZIJN - NUTTIGE BRONNEN VOOR IEDEREEN

- ▶ Lien vers les références de centres de revalidation d'animaux sauvages : <https://protectiondesoiseaux.be/les-centres-de-revalidation/belgique/>
- ▶ Code wallon du Bien-être animal : <http://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Brochure-Bien-etre-animal-Ed.pdf>
- ▶ Stérilisation des chats en Wallonie : <http://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/depliant-chat.pdf>
- ▶ Stérilisation des chats à Bruxelles : https://document.environnement.brussels/opac_css/elecfile/Fold_ChatKat_ID_FR
- ▶ Les oeufs de poule en Belgique (Gaïa) : <https://www.gaia.be/fr/actualites/oeufs-de-poule-quest-ce-quon-peut-becqueter>
- ▶ Posters de la confédération nationale de défense de l'animal (France) : <https://www.defendonslesanimaux.fr/wpcontent/themes/defenseanimal/asset/data/posters.zip>
- ▶ Activités pédagogiques tous niveaux proposés par le site Education Ethique Animale : <https://educ-ethic-animal.org/index.php/par-cycle/>
- ▶ Activ Dog : association qui sensibilise sur la connaissance du chien, la prévention des morsures. Elle propose des animations dans les écoles : <http://www.activdog.be/activites/enfants/>
- ▶ Welfarm : site à propos du bien-être des animaux de ferme : divers dossiers pédagogiques. <https://www.animaux-de-ferme.com>
- ▶ Compassion In World Farming : association internationale qui défend une agriculture et une alimentation justes et durables prenant en compte le bien-être animal, les humains et la planète : <https://www.ciwf.fr>
- ▶ Application gratuite (et site web) pour les animaux perdus ou trouvés : <https://www.animal-research.be>

HISTOIRE : De nombreux liens vers des podcast de France Culture au sujet du bien-être animal : <https://www.franceculture.fr/societe/du-meuble-letre-sensible-la-protection-des-animaux-en-cinq-dates>

BIODIVERSITEIT

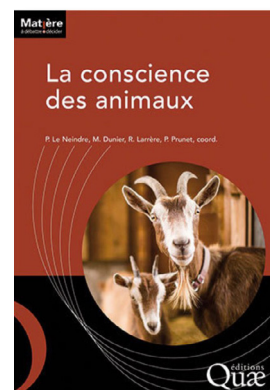
- Un MOOC essentiel (et gratuit) sur la biodiversité : <https://www.mooc-biodiversite.com>
- La fresque de la biodiversité : animation en classe (pour jeunes mais aussi pour adultes) : <https://www.fresquedelabiodiversite.org/>
- Le rapport « Biodiversité et changement climatique » (GIEC & IPBES) : <https://citoyenspourleclimat.org/autres-rapports/>

- Pense-bête : site internet pour les 8-10 ans destiné à sensibiliser sur les besoins des animaux de compagnie (chien-chat-poisson rouge-hamster), on y trouve BD's, vidéos et exercices. Très bon outil ! <http://www.pense-bete.be>
- Je prends soin de mon animal (très chouette livret pédagogique pour le primaire !) https://gouv.nc/sites/default/files/atoms/files/livret_pedagogique_je_prends_soin_de_mon_animal_small.pdf
- Mallette pédagogique de Gaia Kids : <https://www.gaiakids.be/fr/mallette-pedagogique>
- Différents livrets pédagogiques édités par L214 : <https://education.l214.com/dossiers-pedagogiques>
- Philéas & Autobule : « C'est qui les animaux » n° 74, avril 2021 : <https://www.phileasetautobule.be/dossier/cest-qui-les-animaux/>
- C'est quoi l'idée ? : « Les animaux de compagnie » (Oscar Brénifier, Jacques Després) : <https://youtu.be/7lesYEzM9gQ>
- Cahier d'exercices philosophiques par Oscar Brenifier et Isabelle Millon. PDF à télécharger avec la méthodologie et 2 exercices concernant les animaux en pages 19 et 68. https://www.philocite.eu/basewp/wp-content/uploads/2014/02/OBrenifier_IMillon_Cahier_dexercices_philosophiques.pdf
- Le bien-être animal, l'affaire de tous (BD éditée par Bruxelles environnement) : <http://sjtn.brussels/sites/default/files/documents/ibge-bien-etre-animal.pdf>
- Malette pédagogique éditée par la région wallonne : elle comprend 10 fiches sur les animaux domestiques les plus courants, une brochure pour les enfants "Un animal n'est pas un jouet, c'est une responsabilité", ainsi que des QCM et jeux afin de sensibiliser au bien-être animal à l'école ou en famille. <http://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Puissance-Cat/mallette-pedagogique-puissance-cat.zip>
- Jeu de société puissance cat (lien à suivre sur la page pour trouver les ludothèques qui le prêtent) : <http://bienetreanimal.wallonie.be/puissance-cat>
- Le stress et traumatisme de l'animal abandonné : <https://www.la-spa.fr/articles/labandon-un-traumatisme-pour-les-animaux/>

- ▶ L'éthique animale expliquée aux humains :
https://www.huffingtonpost.fr/dominichofbauer/ethique-animale_b_8165546.html
- ▶ La conscience des animaux, ouvrage complet et gratuit sur le sujet :
<https://www.quae-open.com/produit/97/9782759228713/la-conscience-des-animaux>
- ▶ Malette pédagogique de Gaia Kids : <https://www.gaiakids.be/fr/mallette-pedagogique>
- ▶ Les émotions chez les animaux : podcast France-Inter :
<https://www.franceinter.fr/emissions/les-savanturiers/les-savanturiers-12-aout-2018>
- ▶ Philéas & Autobule : « C'est qui les animaux » n°74, avril 2021 :
<https://www.phileasetautobule.be/dossier/cest-qui-les-animaux/>
- ▶ Jeu de société puissance cat (lien à suivre sur la page pour trouver les ludothèques qui le prêtent) :
<http://bienetreanimal.wallonie.be/puissance-cat>
- ▶ Qui est Charles Darwin ? : <https://www.futura-sciences.com/sante/personnalites/biologie-charles-darwin-221/>
- ▶ Les animaux ont-ils des droits ? Conférence TEDx (pour les plus grands) : <https://youtu.be/kHDTpIyCrQ>
- ▶ Dossier pédagogique autour du Documentaire « LoveMEATender » :
<https://www.reseau-idee.be/outils-pedagogiques/3687>
- ▶ Libération animale : <http://unsighted.co/amphi/de-quoi-la-liberation-animale-est-elle-le-nom/>
- ▶ Philosophie des droits des animaux :
<https://coteboudreau.com/2014/04/25/la-philosophie-des-droits-des-animaux-resume-par-tom-regan/>
- ▶ Fondation « Good planet » : <https://www.goodplanet.org/fr/>
- ▶ L'impact de la viande sur les humains, les animaux et l'environnement : <https://www.viande.info>
- ▶ Bibliothèque virtuelle des droits des animaux (ensemble de textes et auteurs classiques sur le sujet) :
<http://bibliodroitsanimaux.free.fr/index.html>
- ▶ Espèces menacées : <https://www.especes-menacees.fr>
- ▶ Biodiversité-Ecocide : <https://www.educ-ecocide.com/>
- ▶ Cahier d'exercices philosophiques par Oscar Brenifier et Isabelle Millon. PDF à télécharger avec la méthodologie et 2 exercices concernant les animaux en pages 19 et 68. https://www.philocite.eu/base/wp/wp-content/uploads/2014/02/OBrenifier_IMillon_Cahier_dexercices_philosophiques.pdf
- ▶ Droit des animaux, cahier proposé par L214 : https://education.l214.com/wp-content/uploads/2022/07/L214-Educ-Livret-Quels-droits-pour-les-animaux.pdf?_ga=2.177536613.155694690.1670679244-623313312.1657480989

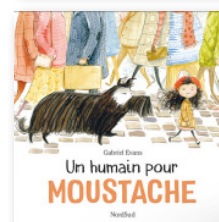
KLEUTER-
SCHOOL

PRIMAIR

LITERATUUR - MEDIA VOOR KLEUTERSCHOOL EN BASISSCHOOL

We hebben de meeste boeken doorbladerd, maar niet noodzakelijk in hun geheel gelezen. Het idee is om geen boeken aan te bieden die wel spreken over dieren, maar waarbij sprake is van ethologische of ethische, educatieve fouten enz. Dat zijn er nogal wat, dus wees voorzichtig voordat u ze in de klas aanbiedt.

- ▶ C'est du boulot, Vincent Guige - Loïc Méhée , Ed Les 400 coups.
* Superbe livre pour parler des responsabilités liées à l'achat d'un animal.
- ▶ Copain et moi (chien) - Yvan Demuy - Maurèen poignonec ,
Ed Les 400 coups.
- ▶ Le bien-être animal, collection « Mes petites questions », Cécile Benoist
et Marie Spénale, Ed Milan.
- ▶ Que d'émotions ! Lievin-Bazin Agatha, Duranton Charlotte,
Attiogbé Magali, Ed Milan
- ▶ 1000 vaches d'Adèle Tariel et Julie De Terssac, Ed Père Fouettard
- ▶ Le livre des animaux magiques de Fleur Daugey et Chiara Dattola,
Ed du ricochet
- ▶ Un Humain Pour Moustache de Gabriel Evans, Ed NordSud
- ▶ Ma famille (dé)connectée de A Javaux et A.Masson, Ed Mijade
- ▶ Comme toi, Jean-Baptiste Del Amo et Pauline Martin, Ed Gallimard Jeunesse
- ▶ Libérez-Nous, Patrick George, Collection « Pastel » l'école des loisirs. * Petite activité à faire : l'élève fait le dessin d'un animal, puis, à l'aide d'une feuille de papier calque, il dessine des barreaux qu'il peut enlever à souhait et donc libérer l'animal.
- ▶ Pouiki le petit cochon, Stephane Valentin, auto édition, disponible gratuitement en lecture vidéo :
<https://www.youtube.com/watch?v=KGCP5g0RS60>
- ▶ Petite beauté, Anthony Browne, Ed L'école des loisirs
- ▶ Au cochon d'Emile, Stéphane Henrich, Ed L'école des loisirs
- ▶ Je peux te manger ? Coline Pierré, Ed La Plage

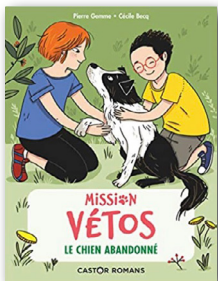
- Le Renard Tokela, Pog, Ed Des Ronds dans l'O
- Les droits des animaux, Florence Pinaud, Ed Actes Sud Junior
- Poilus - 10 récits d'animaux pendant la grande guerre - Oeuvre collective, Ed Thierry Magnier
- Un ami de Christos et Charlotte Cottereau, Ed Balivernes
- Le fan club des petites bêtes, d'Elise Gravel, Ed Alice
- Les droits des animaux en questions, de Dominic Hofbauer et Rosa B, Ed La Plage
- AUDIO : Le fabuleux voyage d'Amina Polka : une superbe fable présentée comme un voyage initiatique et écologique, le bien-être animal y est largement abordé. Disponible en cd ou en mp3
<https://www.troispetitspoints.audio/produit/le-fabuleux-voyage-daminta-polka/>
- Mon vieux toutou, Nadine Brun-Cosme et Marion Piffaretti, Ed abc Mélody
- La déclaration, Stéphane Sénégas, Michaël Escoffier, Ed Kaléidoscope
- La retraite de Nénette, Claire Lebourg, Ed Ecole des loisirs
- Géant, le panda de la forêt enchantée, Otto Cavour, Xuan Loc Xuan, Ed Nuinui Jeunesse
- Aventures au refuge, Laura P.Sikorski, Ed Dragon d'Or
- Vous êtes des animaux comme nous, Cyril Dion et Sébastien Murrain, Ed Actes Sud

- ▶ Les aventures de Lou, Ptit Coeur et Bulle le Chien, Guillaume Corpard et Phisoshapi, Ed Parhélie
- ▶ Je veux un chien et peu importe lequel, Kitty Crowther, Ed EDL
- ▶ Le grand livre de l'intelligence animale, Jessica Serra, Ed Larousse
- ▶ Les animaux rêvent aussi, Pierre Coran, Iris Fossier, Ed Casterman
- ▶ Cent petits chats, Tomoko Ohmura, Ed EDL
- ▶ L'incroyable intelligence des animaux, Alexandre Civard-Racinais et Amandine Thomas, Ed Belin
- ▶ Un temps de chien, Petit xavier-Laurent, Ed EDL
- ▶ Sauvons les animaux, Florian Kirchner et Rémi Saillard, Ed Nathan
- ▶ Les Héros de 1ère Primaire « Sauvons les chatons ! », Marie-Désirée Martind, Joelle Dreidemy, Ed Philippe Auzou
- ▶ Film d'animation : « Nous les chiens » thème : abandon, survie, etc. De Oh Sung-Yoon et Lee Choon-Baek, Corée du Sud (2020).
- ▶ Mission véto, « Le chien abandonné », « Un Hérisson en danger », Pierre Gemme, Cécile Becq, Ed Castor Poche. Une chouette collection en général, mais « le chat blessé » n'a pas été proposé ici car dans l'histoire, la famille se réjouit de la venue des petits de leur chatte. Episode en inadéquation avec les efforts publics et privés réalisés via la stérilisation pour diminuer les abandons des chats.
- ▶ Dr Good! Kids, « Je m'occupe de mon animal », Dr Good, Tadam! Et Céline Théraulaz, Ed Grund
- ▶ Poulorama : Encyclopédie des poules, Barbara Sandri, Francesco Giubbilini, Camilla Pintonato, Céline Leclere, Ed Acte Sud
- ▶ Dans la tête d'un chat : Jessica Serra et Lili Sohn, Ed Humen Sciences.
- ▶ Dans la tête des animaux, Fleur Daugey, Jeanne Detallante, Ed Martinière J
- ▶ Cabot-Caboche (Illustré), Grégory Panaccione, Ed Delcourt
- ▶ L'histoire des humains et des animaux, Stéphanie Ledu, Stéphane Frattini et Anne Rouquette, Ed Milan
- ▶ Lettres des animaux à ceux qui les prennent pour des bêtes, Frédéric Brémaud, Giovanni Rigano, Alain Bougrain Dubourg, Ed Glénat BD
- ▶ Des animaux et des bêtes, Bebb, Ed Les Points Sur Les I
- ▶ Cabot-Caboche (Roman), Daniel Pennac, Ed Pocket Jeunesse
- ▶ La promesse de Mirto ou comment le premier humain refusa de tuer l'animal (BD), Jennifer Dalrymple, Ed OSKAR

- Pax et le petit soldat, Sara Pennypacker, Jon Klassen et Fustina Fiore, Ed Folio Junior
- La biodiversité, Hubert Reeves, Nelly Boutinot, Claire Champion, Daniel Casanave, Ed du Lombard.

Link naar een Amazon-lijst waar u alle details van de boeken kunt vinden. De keuze voor een Amazon-lijst is louter gebaseerd op gebruiksgemak. We raden u aan om de boeken bij lokale boekhandels te kopen of bij een bibliotheek te lenen.

https://www.amazon.fr/hz/wishlist/ls/QG6CBLZCCZMD?ref_=wl_share

LITERATUUR - MEDIA VOOR MIDDELBAAR EN HOGER ONDERWIJS

- Quatre excellentes vidéos sur l'éthique animale - Playlist Youtube :
https://youtube.com/playlist?list=PLNYebRbzG_adolhRHxLr9d6RSHMLVfL1
- La série documentaire ARTE sur notre approche à la viande, l'élevage intensif, l'environnement :
<https://youtu.be/-vJr2PBRU3w>
<https://youtu.be/X2rKJT-3hA0>
<https://youtu.be/bxYiPXHioSo>
<https://youtu.be/YQnVZtOCjIE>
https://youtu.be/_xrYaEmrF3s
- Labo Philo (France) : kit pédagogique à propos des animaux (livre, vidéos, activités, photoyangage gratuit et intéressant, etc) : <https://www.labophilos.fr/outils-et-jeux/kit-pedagogique-animaux/>
- Une espèce à part, série documentaire ARTE : playlist Youtube :
<https://youtube.com/playlist?list=PLCwXWOyIR22uk2LL81O-rBLnnSHeTures>
- Débat sur le bien-être animal, sur YouTube : « Disputandum #3 : le bien-être animal au coeur des débats » :
<https://youtu.be/nWjXSqTtLdc>
- Enquête de Greenpeace (2022) sur les lobbies de la viande (synthèse) : https://cdn.greenpeace.fr/site/uploads/2022/01/synthese-rapport-lobbies-viande.pdf?_ga=2.117294022.1568316629.1644949897-1281418071.1644949897
- Podcast de France Inter sur notre rapport aux animaux avec la philosophe Vinciane Despret :
<https://www.franceinter.fr/emissions/les-savanturiers/repenser-notre-relation-aux-animaux-avec-vinciane-despret>

JEUGDLITERATUUR:

- ▶ Jefferson, Jean-Claude Mourlevat, Ed Gallimard Jeunesse
- ▶ Pax et le petit soldat, Sara Pennypacker, Ed Gallimard jeunesse
- ▶ La promesse de Mirto, Jennifer Darlymple, Ed Oskar jeunesse
- ▶ On n'est pas du bétail ! Le Cil Vert - Jean-Fred Cambianica, Ed Delcourt
- ▶ Titan Noir, Florence Aubry, Ed Rouergue,
- ▶ Romy et Julius, Coline Pierré, Ed Rouergue
- ▶ Cabot caboche, Daniel Pennac, Ed Pocket jeunesse
- ▶ L'Eveil (Tomes 1,2,3), Jean-Baptiste de Panafieu, Ed Gulf Stream
- ▶ Les paupières des poissons, Sébastien Moro, Fanny Vaucher, Ed La Plage
- ▶ Les cerveaux de la ferme : Au coeur des émotions et des perceptions, Ed La Plage
- ▶ BD : L'arche de Néo, Betbeder, Frichet, Ed Glénat
- ▶ BD : Sentience (3 albums) : David Volpi, Tyef, Ed Yil
- ▶ L'incroyable intelligence des animaux, Alexandre Civard - Racinais et Amandine Thomas, Ed Belin
- ▶ Un temps de chien, Petit xavier-Laurent, Ed EDL
- ▶ Dans la tête des animaux, Fleur Daugey, Jeanne Detallante, Ed Martiniere J
- ▶ Cabot-Caboche (Illustré), Grégory Panaccione, Ed Delcourt
- ▶ Lettres des animaux à ceux qui les prennent pour des bêtes, Frédéric Brémaud, Giovanni Rigano, Alain Bougrain Dubourg, Ed Glénat BD
- ▶ Barbaries - Bien-être animal : il est urgent d'agir, Loic Dombreval, Maud Lafon, Ed Michel Lafon
- ▶ Doglands, Tim Willock, Pocket

Link naar een Amazon-lijst waar u alle details van de boeken kunt vinden. De keuze voor een Amazon-lijst is louter gebaseerd op gebruiksgemak. We raden u aan om de boeken bij lokale boekhandels te kopen of bij een bibliotheek te lenen. https://www.amazon.fr/hz/wishlist/ls/19OCAUDIYOECT?ref_=wl_share

🟡: filosofisch werk

► Blé Noir, *Aurélien Wellenstein*, Ed Gulf Stream

► 🟡 Quand le loup habitera avec l'agneau, *Vinciane Despret*, Ed Les empêcheurs de penser en rond.

► 🟡 Autobiographie d'un Poulpe : Et autres récits d'anticipation, *Vinciane Despret*, Ed Actes Sud

► 🟡 Les émotions des animaux, *Marc Bekoff*, ed Rivage poche/petite bibliothèque 8865, Dominique Legrand, Ed Hugo & cie

► 🟡 Lettre ouverte aux animaux (et à ceux qui les aiment), *Frédéric Lenoir*, Ed Le livre de Poche

► 🟡 Voir son steak comme un animal mort, *Martin Gilbert*, Ed Lux

► Mon chien est heureux (Jeux, exercices et astuces), *Joël Dehasse*, Ed Odile Jacob

► 🟡 Vivre avec des animaux - Une utopie pour le XXI siècle, *Jocelyne Porcher*, Ed La Découverte

► 🟡 Etre bête : L'esprit des étables, *Jocelyne Porcher*, *Vinciane Despret*, Ed Acte Sud

► 🟡 Apologie du carnivore, *Dominique Lestel*, Ed Fayard.

► Le bien-être animal de la science au droit, *Sophie Hild* et *Louis Schweitzer*, Ed L'harmattan

► Le bien-être des animaux d'élevage: Comprendre le bien-être animal, *Luc Mounier*, Ed Quae

► 🟡 Que pensent les dindes à Noël ? Oser se mettre à la place de l'animal, *Fabienne Delfour*, Ed Tana

► Les mémoires d'un chat, *Hiro Arikawa*, Acte Sud

► 🟡 La libération animale, *Peter Singer*, Ed Payot (Un classique de la littérature du bien-être animal)

► Dictionnaire horrifié de la souffrance animale, *Alexandrine Racinais*, Ed Fayard

► 🟡 L'égalité animale expliquée aux humain-es, *Peter Singer* et *David Olivier*, Ed Tahin Party

► Dernière caresse, *Catherine Guillebaud*, Ed Gallimard

► 🟡 L'âge de l'empathie : Leçon de nature pour une société solidaire, *Frans De Waal*, Ed Actes Sud

► La planète des singes, *Pierre Boule*, Ed PKJ

► Zoopolis, *Sue Donaldson*, *Kymlicka Will*, Ed Alma

► Les chiens d'Istanbul : Des rapports entre l'homme et l'animal de l'Antiquité à nos jours, *Catherine Pinguet*, Ed Bleu autour

- ▶ Histoire des zoos par les animaux : Contrôle, conservation, impérialisme, *Violette Pouillard*, Ed Champ Vallon
- L'animal est-il un homme comme les autres, *Aurélien Barrau*, *Louis Scheitzer*, Ed Dunod
- ▶ L'Europe des animaux, *Pascal Durand*, *Christophe Marie*, Ed Alma
- ▶ Procès fictif d'un éléphant si celui-ci était vu comme étant doté d'une personnalité juridique : <https://www.fondation-droit-animal.org/documents/Proces-fictif-elephant-2020.pdf>
- ▶ Atlas de l'anthropocène (Biodiversité) : <https://www.sciencespo.fr/cartographie/productions/atlas-anthropocene/>
- ▶ « Qu'est-ce que la biodiversité ? » <http://les.cahiers-developpement-durable.be/vivre/07-la-biodiversite-definitions/>

Link naar een Amazon-lijst waar u alle details van de boeken kunt vinden. De keuze voor een Amazon-lijst is louter gebaseerd op gebruiksgemak. We raden u aan om de boeken bij lokale boekhandels te kopen of bij een bibliotheek te lenen. https://www.amazon.fr/hz/wishlist/ls/36K6CLA6TH7WD?ref_=wl_share

LINKS VOOR FILOSOFIE EN GESCHIEDENIS:

Geschiedenis dierenwelzijn (filosofie+wetgeving): <https://www.youtube.com/watch?v=kW1XP9gl56k>

- ▶ L'homme et l'animal à travers le temps : <https://www.kartable.fr/ressources/humanites/cours/lhomme-etlanimal/51976>
- ▶ "Mais peuvent-ils souffrir ?" : 5 grands textes sur la sensibilité animale sur le site de france culture : <https://www.franceculture.fr/philosophie/mais-peuvent-ils-souffrir-5-grands-textes-sur-la-sensibilite-animale>
- ▶ Recueil de citations à propos de l'animal : <https://www.ecricome.org/citation-epoque-contemporaine/>
- ▶ Dossier thématique à propos de « L'animal » sur [philocours.com](https://www.philocours.com) : <https://www.philocours.com/dossiers/animal/doss-animal.htm>

FILMS-DOCUMENTAIRES-KORTFILMS-PODCASTS:

- ▶ Animal documentaire de *Cyril Dion*, long métrage.
- ▶ Manger nous mènera à l'extinction, documentaire d'*Hugo Clément*. <https://youtu.be/2s4EYAeZt9I>
- ▶ Les Damnés, des ouvriers en abattoirs, documentaire d'*Anne-Sophie Reinhardt*
- ▶ Seaspiracy documentaire de *Ali Tabrizi* : disponible sur Netflix
- ▶ **Blue** : court métrage : après une agression, une jeune femme se relève grâce à un chien trouvé face à sa boulangerie. Ecrit par *EMY LTR*, disponible sur Youtube.
- ▶ Le chasseur et la fille aux Pokemon court métrage de *Didier Wirickx*. <https://youtu.be/cmD3doVRTwM>
- ▶ The Dog Lover : film d'*Alex Ranarivelo*.
- ▶ Homo Herbivorus : documentaire d'*Hugo Violi* - accessible gratuitement sur Youtube
- ▶ Okja film de *Bong Joon-ho* (Disponible sur Netflix)
- ▶ Black Fish documentaire de *Gabriela Cowperthwaite*, documentaire (disponible sur Netflix)
- ▶ The Last Pig documentaire d'*Alison Argo*, 53 minutes (accessible en Anglais sur vimeo)
- ▶ 73 Cows d'*Alex Lockwood*, court métrage (accessible en Anglais sur vimeo)
- ▶ White God documentaire de *Kornel Mundruczo*
- ▶ Océans documentaire de *Jaques Perrin*
- ▶ Born to be free : documentaire Netflix sur des bélugas tenus en captivité
- ▶ Le projet NIM de *James Marsh*
- ▶ The Ivory Game de *Kief Davidson et Richard Ladkani*, produit par *Léonardo Di Caprio*, documentaire sur le trafic d'Ivoire, la menace d'extinction des éléphants (Disponible sur Netflix)
- ▶ Called to Rescue de *Loghan Call* : des animaux sauvés de l'abattoir qui sont amenés dans des refuges (Disponible gratuitement en Anglais sur Youtube)
- ▶ Hors de l'eau : court métrage sur l'empathie disponible sur Youtube

- ▶ Cowspiracy de *Kip Andersen* : disponible sur Netflix et Youtube (ST français et gratuitement)
- ▶ Lucent : documentaire sur l'élevage industriel de porcs. Disponible sur Youtube
- ▶ Virunga : documentaire sur le plus grand parc naturel d'Afrique, disponible sur Netflix
- ▶ Earthlings : documentaire sur les différentes maltraitements menées sur les animaux. Images très dures, **pas conseillé en classe**
- ▶ Nos animaux sont-ils devenus des humains comme les autres ? (Arte)
<https://www.youtube.com/watch?v=qtz5g0HvniM>
- ▶ Kedi, un très beau documentaire à propos du traitement privilégié des chats d'Istanbul :
https://youtu.be/LJ3707_KuwU
- ▶ **D'autres vidéos sur la chaîne Youtube de « Refuges et tableaux noirs »**
<https://www.youtube.com/channel/UCq5jgBB2BHNxEyKBrVk8zQw>

BIBLIOGRAPHIE EN LINKS

Tout sur la psychologie du chien, Joël Dehasse, Ed Odile Jacob

Le comportement de mon chien, Charlotte Duranton, 1healthmedia Editions

Le comportement de mon chat, Brunilde Ract-Madoux, 1healthmedia Editions

Les signaux d'apaisement, Turid Rugaas, Les éditions du Génie Canin

Le chien au microscope, Olivier Lhote, Ed Chien Pluriel

Dominance - mythe ou réalité, Barry Eaton, Les éditions du Ganie Canin

Guide d'adoption du chien, Virginie Bhat, Ed Hachette Pratique

Mon chien est heureux (Jeux, exercices et astuces), Joël Dehasse, Ed Odile Jacob

Cliquer pour Calmer, Emma Parsons, Les éditions du Génie Canin

Le chien, cet animal qui nous échappe, Audrey Ventura, Cynoconsult

Le petit guide illustré du bien être du bovin, Pauline Garcie, Ed France Agricole

Dans la peau d'un chien, Alexandra Horowitz, Ed Flammarion

Dans la tête d'un chien: Les dernières découvertes sur le cerveau animal, Gregory Berns, Ed Humensciences Editions

Pourquoi les gens ont-ils la même tête que leur chien (psychologie), Serge Ciccoti, Nicolas Guéguen, Ed Dunod

Comportement des animaux domestiques, Giffroy, Jean-Marie; Paquay, Raymond, (Harvard)

Comprendre le comportement des NAC, Oiseaux, reptiles et petits mammifères, Teresa Bradley Bays, Florence

Almosni-Le-Sueur, Teresa L. Lightfoot, Jrg Mayer, John Scott & Co, EBSCO PUBLISHING, Université Catholique de Louvain

Formation complétée : Animal Behavior and welfare - juin 2021 - Edinburgh University-L'humanité carnivore, Florence Burgat, Ed Seuil

Zoopolis, Sue Donaldson, Kymlicka Will, Ed Alma

L'éthique animale, Jean-Baptiste Jeangène Vilmer, Ed Que Sais-je ?

L'antispécisme, Valéry Giroux, Ed Que Sais-je ?

La Libération animale, Peter Singer, Ed petite Biblio Payot

Les émotions des animaux, Mark Bekoff, Ed Rivages Poche

Manifeste animaliste, Corinne Pelluchon, Rivages Poche

Les animaux ont aussi des droits, Boris Cyrulnik, Elisabeth de Fontenay, Peter Singer, Ed points

Manger Chairs ? Traité sur les animaux. Plutarque, de Rivages Poche

Introduction aux études animales, Emilie Dardenne, Ed puf

L'inconscient des animaux, Florence Burgat, Ed Seuil

L'humanité carnivoire, Florence Burgat, Ed Seuil

Face aux animaux, Laurent Bègue-Shankland, Ed Odile Jacob

Le point de vue animal, Eric Baratay, Ed Seuil

Traité de Porphyre, touchant l'abstinence de la chair des animaux, Porphyre, Ed Hachette Bnf

Le végétarisme et ses ennemis, Renan Larue, Ed Puf

Petit traité de Véganisme, Gary L. Francione, Anna E. Charlton, Ed L'Âge d'Homme

Pour l'amour des bête, Corine Pelluchon, Jocelyne Porcher, Ed Mialet-Barrault

Voir son steak comme un animal mort, Martin Gibert, Ed Lux

Le point de vue animal, Eric Baratay, Ed Seuil

Comment sauver les animaux ? , Romain Espinoza, Ed PUF

Hors série « L'Obs » : Penser l'écologie, juin 2022

Hors série « L'Obs » : La bataille de la biodiversité, juillet 2021

Philosophie Magazine, « L'éthique est dans le steak », mars 2018

http://kyifteh.cluster028.hosting.ovh.net/index.php/2020/05/22/note-relative-au-statut-juridique-de-lanimal-en-droit-belge/#_ftn1

<https://www.oie.int/fr/bien-etre-animal/le-bien-etre-animal-dun-coup-doeil/>

https://www.huffingtonpost.fr/dominic-hofbauer/ehique-animale_b_8165546.html

<https://www.lecho.be/culture/general/l-animal-a-t-il-des-emotions-et-des-sentiments/9988127.html>

<https://www.fundacion-affinity.org/fr/chiens-chats-et-personnes/les-emotions-chez-les-animaux>

<https://planet-vie.ens.fr/thematiques/ecologie/ethologie/comment-mesurer-les-emotions-chez-les-animaux>

<https://sain-et-naturel.ouest-france.fr/animaux-vivants-porte-cles.html>

<http://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Brochure-Bien-etre-animal-Ed.pdf>

<https://www.weenect.com/fr/guide/choisir-race-chien/>

<https://www.euxreka.ca/post/un-chien-heureux-au-quotidien>

Turner, D. C., Bateson, P., & Bateson, P. P. G. (Eds.). (2000). *The domestic cat: the biology of its behaviour*. Cambridge University Press.

Cat communication. 07/05/2019, de CATS Protection. Disponible en : <https://www.cats.org.uk/>

<https://www.ideal.fr/mag/maison-et-familles/accueillir-un-chat-ou-un-chien-check-list-et-budget>

https://www.bruxelles.be/sites/default/files/bxl/reglement_pour_site_internet_Fr.pdf

<https://www.kartable.fr/ressources/humanites/cours/lhomme-et-lanimal/51976>

<https://blog.l214.com/2011/02/06/reflexions-sur-la-condition-faite-aux-animaux-de-francoise-armengaud>

<https://ecologie.ma/mammiferes-sur-terre/#comments>

<http://www.veeru.reading.ac.uk/organic/proc/vanP.htm>

https://www.researchgate.net/publication/328514269_Bien-etre_animal_contexte_definition_et_evaluation

<https://ec.europa.eu/environment/nature/pdf/Zoos%20Directive%20Good%20Practices-FR.pdf>

<https://soigneur-animalier-animateur.fr/enrichissement-en-parc-zoologique/>

<https://www.code-animal.com/ouvrages-de-reflexion-philosophique-sur-notre-rapport-a-lanimal/>

<https://www.pnas.org/content/115/25/6506>

<https://www.ifce.fr/ifce/appui-filiere/developpement-innovation-recherche/>

<https://ssa.msa.fr/wp-content/uploads/2018/12/Mieux-connaître-le-cheval-pour-assurer-bien-être-et-sécurité.pdf>

<https://ethosphr.com>

https://www.animaquebec.com/sites/default/files/07_tableau_enrichissement_FE.pdf

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0168159105000043>

<http://www.dogfieldstudy.com/en/hand-signal>

<http://www.dogfieldstudy.com/en/pulse-study/at-the-heart-of-the-walk>

<https://www.semanticscholar.org/paper/Survey-of-the-use-and-outcome-of-confrontational-in-Herron-Shofer/a488846566563d23dcb1a6e5ea082cdb41754c9d>

https://www.researchgate.net/publication/323579040_Electronic_training_devices_discussion_on_the_pros_and_cons_of_their_use_in_dogs_as_a_basis_for_the_position_statement_of_the_European_Society_of_Veterinary_Clinical_Ethology_ESVCE

[https://enrichment.org/Complimentary-Resources-to-Download-\(PDF\) China, Mills et Cooper, 2020. Efficacy of Dog Training With and Without Remote Electronic Collars vs. a Focus on Positive Reinforcement](https://enrichment.org/Complimentary-Resources-to-Download-(PDF) China, Mills et Cooper, 2020. Efficacy of Dog Training With and Without Remote Electronic Collars vs. a Focus on Positive Reinforcement)

<https://doi.org/10.3389/fvets.2020.00508>

Vieira De Castro, Fuchs, Munhoz Morello, Pastur, De Sousa, Olsson 2020 : « Does training method matter? Evidence for the negative impact of aversive-based methods on companion dog welfare »

https://www.researchgate.net/publication/347657437_Does_training_method_matter_Evidence_for_the_negative_impact_of_aversivebased_methods_on_companion_dog_welfare

Ziv, 2017, The Effects of Using Aversive Training Methods in Dogs – A Review :

https://www.researchgate.net/publication/313898614_The_Effects_of_Using_Aversive_Training_Methods_in_Dogs_-_A_Review

Haverbeke, Laporte, Depiereux, Giffroy 2008, « Training methods of military dog handlers and their effects on the team's performances »

<https://researchportal.unamur.be/fr/publications/training-methods-of-military-dog-handlers-and-their-effects-on-th>

www.wikipedia.com

Feline Behaviour and Welfare, Andrew F. Fraser, Ed Cabi : www.cabi.org

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1957255722001687#!>

<https://www.viande.info/elevage-viande-animaux>

<https://www.fao.org/livestock-environment/fr>

<https://reporterre.net/L-elevage-intensif-n-engendre-que-souffrances-pollutions-et-dangers>

<https://wwf.be/fr/le-blog/engagement-reduire-nos-emissions-de-methane-de-30-dici-2030-produire-et-consommer-moins-et>

<https://sytra.be/fr/publication/double-enjeu-bovins/>

<https://www.greenpeace.org/belgium/fr/blog/23018/pourquoi-fermes-usines-nont-pas-leur-place-en-belgique/>

<https://etopia.be/elevage-intensif-et-bien-etre-animal/#nb5>

<https://dcool.fr/2020/08/22/les-hypertypes/>

<https://www.lpo.fr/decouvrir-la-nature/conseils-biodiversite/conseils-biodiversite/accueillir-la-faune-sauvage/limiter-la-predation-des-chats-domestiques>

https://ipbes.net/news/Media-Release-Global-Assessment-Fr#_By_the_Numbers

<https://www.chat-biodiversite.fr/>

<https://www.save4planet.com/>

<http://les.cahiers-developpement-durable.be/vivre/07-la-biodiversite-definitions/>

<https://www.fondation-droit-animal.org/documentation/respect-de-lanimal-objet-a-lanimal-sensible/>

<https://journals.openedition.org/hrc/965>

<https://www.nationalgeographic.fr/environnement/le-plastique-veritable-menace-pour-la-faune-mondiale>

<https://environnement.brussels/citoyen/outils-et-donnees/etat-des-lieux-de-lenvironnement/espaces-verts-et-biodiversite-etat-des-lieux#surveillance-des-especes>

<http://etat.environnement.wallonie.be/home/Infographies/biodiversite.html>

<https://wwf.be/sites/default/files/2021-04/Factsheet-SOY-final-FR.pdf>

<https://mol.org/>

<https://www.nytimes.com/interactive/2022/12/09/climate/biodiversity-habitat-loss-climate.html?>

<https://lamorce.co/a-propos-des-animaux-de-compagnie-dans-la-zoopolis/>

<https://www.uved.fr/fiche/parcours/vivre-avec-les-autres-animaux/0/approfondi#sequence>

<https://www.geo.fr/environnement/abandon-danimaux-cette-nouvelle-raison-invoquee-entraîne-une-saturation-des-refuges-de-laspa-211912>

<https://www.oneworldworld.org/>

<https://productions-animales.org/article/view/2299>

https://www.academia.edu/32378801/L_animal_d_élevage_compagnon_de_travail_L_éthique_des_fables_alimentaires

<https://www.animal-ethics.org/fr/>

<https://reporterre.net/Florence-Burgat-L-institution-de-l-alimentation-carnée-reflète-un-désir-très>

<https://www.vegetik.org/destruction-de-la-biodiversite/>

<https://climat.be/>

<https://globalresearchalliance.org/wp-content/uploads/2016/09/LRG-SAI-Attenuation.pdf>

<https://quoidansmonassiette.fr/empreinte-carbone-de-co2-alimentation-quels-aliments-produisent-le-moins-de-gaz-a-effet-de-serre/>

https://gangdesmoustaches.fr/combien-coute-chat-par-mois/#Cout_mensuel_de_l'alimentation

<https://santors.fr/animaux/soins-chirurgicaux-pour-chiens>

<https://santors.fr/animaux/depenses-sante-vieux-chat>

<https://www.veterinaires-bruxelles.be/tarifs/>

<https://www.florvets.be/tarifs.php>

<https://cabvet.be/tarifs/>

<https://veterinaire-rodelet.be/tarifs>

<https://cabinet-veterinaire-mercure.be/tarifs-cabinet-veterinaire/>

<https://veterinaireduboisolvier.be/tarifs>

Sources hypertextes

<https://www.centrale-canine.fr/le-chien-de-race/bouledogue-francais>
<https://genodog.fr/>
<https://www.fondation-droit-animal.org/103-les-veterinaires-face-aux-animaux-domestiques-hypertypes/>
<https://afvac.com/l-association/dossiers/l-afvac-s-engage-contre-les-hypertypes>
<https://chaire-bea.vetagro-sup.fr/lhypertype-est-il-contraire-au-bien-etre-animal/>
https://academie-veterinaire-defrance.org/fileadmin/user_upload/Publication/Bulletin-AVF/BAVF_2021/Gilbert_bea_chat_chien_bavf_2001.pdf
<https://dcool.fr/2020/08/22/les-hypertypes/>
 Statistiques et études à propos des abandons :
<https://wamiz.com/chats/actu/enquete-wamiz-exclusive-gens-abandonnent-animaux-infographie-12896.html>
<https://acracq.com/abandon.html>
<https://www.fundacion-affinity.org/fr/observatoire/infographie-il-ne-le-ferait-jamais-etude-sur-labandon-et-ladoption-2020>
https://www.researchgate.net/publication/45251856_Characteristics_of_Shelter-Relinquished_Animals_and_Their_Owners_Compared_With_Animals_and_Their_Owners_in_US_Pet-Ownning_Households
<https://escholarship.org/content/qt9f79z91b/qt9f79z91b.pdf?t=pq29ou>
<https://www.mdpi.com/2076-2615/5/2/364>
<https://www.mdpi.com/2076-2615/11/2/493>
<https://www.geo.fr/environnement/abandon-danimaux-cette-nouvelle-raison-invoquee-entraîne-une-saturation-des-refuges-de-laspa-211912>
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7eb072e5274a2e8ab47927/FAWC_report_on_stockmanship_and_farm_animal_welfare.pdf
 Elodie, Marine, Christelle Testa, Evaluation de la relation homme-animal en élevage bovin allaitant : une étude pilote, Thèse pour obtenir le diplôme de docteur vétérinaire de la Faculté de Médecine de Créteil, France, 2022.
 Porcher, J.(2014), *Vivre avec les animaux*, La découverte Poche.
 Les chiffres du Bio 2021 en Wallonie, ApaQ-W et BioWallonie, 2022
https://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Documentation/2022_Uliège_RW_Abattageferme_public.pdf
https://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Documentation/IDEPS_RapportFinalDeSynthese.pdf
[https://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Documentation/Live or die \(3\) \(1\)-combiné.pdf](https://bienetreanimal.wallonie.be/files/documents/Documentation/Live or die (3) (1)-combiné.pdf)
 Sébastien Moro, Layla Benabid, *Les cerveaux de la ferme*, La Plage, 2021
 Le développement agricole durable au service de la sécurité alimentaire et de la nutrition, Quels rôles pour l'élevage ? FAO, 2016.
 Solagro, 2019, <https://solagro.org/travaux-et-productions/publications/le-revers-de-l-assiette>
 Springman & Al, 2018. Options for keeping the food system within environmental limits, *Revue Nature*.
 Thysebaert, D., *L'environnement wallon en 10 infographies*, Direction de l'état environnemental (DEE), SPW environnement, 2020.
<https://www.greenpeace.fr/elevage/> Greenpeace, 2017
<https://wwf.be/fr/le-blog/engagement-reduire-nos-emissions-de-methane-de-30-dici-2030-produire-et-consommer-moins-et>
 Riera, A., Clémentine Antier, Philippe Baret, UC Louvain-Greenpeace, *Scénarios à horizon 2050 pour le secteur de l'élevage belge*, Sytra, 2019
 Statbel, 2023. Bilans d'approvisionnement. <https://statbel.fgov.be/fr/themes/agriculture-peche/bilans-dapprovisionnement#figures>
 Gerber P.J., Steinfeld, H. & Al., 2013. Tackling climate change through livestock – A global assessment of emissions and mitigation opportunities. *Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)*, P.12.
<https://etopia.be/blog/2018/01/18/elevage-intensif-et-bien-etre-animal/#nb5>
 SPW ARNE, 2023. Etat de l'agriculture wallonne. <https://etat-agriculture.wallonie.be/contents/indicatorcategories/auf-regionaler-ebene/tiere.html>
 Statbel, 2023. Bilans d'approvisionnement. <https://statbel.fgov.be/fr/themes/agriculture-peche/bilans-dapprovisionnement#figures>
<https://www.psychologies.com/Planete/Les-animaux-et-nous/Articles-et-Dossiers/Intelligence-animale-ce-que-dit-la-science>
 Serra, Jessica, 2021, *Le grand livre de l'intelligence animale*, Larousse.
 Civard-Racinais, Alexandrine et Amandine Thomas, 2021, *L'incroyable intelligence des animaux*, Belin Education.
 De Waal, Frans, Paul et Lise Chemla, 2021, *Sommes-nous trop "bêtes" pour comprendre l'intelligence des animaux ?* Ed Babel.
 Moro, Sébastien et Fanny Vaucher, 2018, *Les paupières des poissons*, La Plage.
 Moro, Sébastien et Fanny Vaucher, 2021, *Les cerveaux de la ferme : au cœur des émotions et des perceptions*, Editions La Plage.
 Pouydebat, Emmanuelle, 2017, *L'Intelligence animale. Cerveau d'oiseaux et mémoire d'éléphants*, Odile Jacob.
 Marsolier Marie-Claude, *Le mépris des « bêtes »*, Paris, 2020, puf
 Sorsana, C. & Tartas, V. (2018). 3. Les animaux agissent par instinct et les êtres humains par intelligence. Dans : , C. Sorsana & V. Tartas (Dir), *L'intelligence* (pp. 41-59). Retz.

OPMERKINGEN

REFUGES ET TABLEAUX NOIRS

LESPAKKET “REFUGES ET TABLEAUX NOIRS”
GESCHREVEN DOOR FABRICE LIGNY

©Fabrice Ligny/Des Pattes Et Des Classes ASBL 2024

Alle internetlinks: <https://linktr.ee/refugesettableauxbloirs>

*Refuges et Tableaux Noirs is een educatief project voorgesteld door de a.s.b.l
Des Pattes Et Des Classes*

E-mail: refugesettableauxnoirs@gmail.com

Ondernemingsnummer: 0787.640.790

Laatste update: februari 2024

Met de steun van:

